

कृषि जर्नल

जल, जमीन र जंगल हाम्रो सरोकार, कृषि क्षेत्रको विकास अर्थतन्त्रको आधार

Agriculture Journal

मासिक

कृषि जर्नल २०८२ साउन (krishijournal-2025, (July-August))

- ◆ के हो टूफल, यूरोपमा टूफलको महत्व कस्तो छ ?
- ◆ देशभर राष्ट्रिय धान दिवस सम्पन्न ।
- ◆ सञ्जालको कार्यशाला गोष्ठीमा कसले के भने ।





यस अङ्कमा

१. के हो ट्रफल, यूरोपमा ट्रफलको महत्व कस्तो छ ? ३
२. २२ औं धान दिवसमा पूर्व प्रधानमन्त्री डा.बाबुराम भट्टराई गृह जिल्लामा १४
३. राष्ट्रिय किसान सञ्जाल नेपाल, राष्ट्रिय कार्यन्वयन समितिले गन्यो दुग्ध उत्पादक किसानहरूसँग छलफल १५
४. खाद्य सम्प्रभुता, भूमि अधिकार र राष्ट्रिय कृषि नीति सम्बन्धी राष्ट्रिय किसान सञ्जालले गन्यो कार्यशाला गोष्ठी : क-कसले के भने १९
५. आत्मनिर्भरताको प्रतीक सी व्यापार केन्द्र २४
६. युवा शक्तिलाई बेचेर खाने राज्यको नीतिमा, करेक्सन हुनुपर्छ : विप्लव २७
७. कृषि विधेयक र राष्ट्रिय कृषि नीतिबारे सरोकार वाला संस्थाबीच छलफल ३१
८. देशैभरी धान रोपाई भ्याइनभ्याइ किसान, कृषि बीमाभिन्न धान बीमाको अवस्था दयनीय ३३
९. किसान आन्दोलनको विकसित रुप जनयुद्ध : शक्ति बस्नेत ३४
१०. असार मसान्तपछि जग्गाको कित्ताकाट रोकिने ३५



व्यक्तिगत मूल्य रु.१००/-
संस्थागत मूल्य रु.२००/-

प्रकाशक : कृषि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रकाशन प्रा.लि

सल्लाहकार : कृष्ण कोपिला, छविन्द्रराज कँडेल

प्रधान सम्पादक : धनबहादुर मगर, सह-सम्पादक : वैरागी जेठा, बजार व्यवस्थापक : रमेश श्रेष्ठ

मुख्य कार्यालय : बागबजार २८, टोखेल मच्छेगाउँ ९, चन्द्रागिरी नगरपालिका

फोन : ०१४२८८७४३, मोबाईल नं. ९८४१४४५७५३, मुद्रण : प्रिन्ट स्काई, भुरुङ्खेल, काठमाडौं

website : www.krishijournal.com.np, इमेल : krishijournal@yahoo.com

जलवायुको चपेटामा धान खेती

नेपालको कृषि क्षेत्रमा महत्व रोख्ने बाली हो। २२ औं राष्ट्रिय धान दिवस मनाई रहँदा समयमा पानी पर्न सकेको छैन। आर्थिक हिसाबले नेपालमा करिब ६० अर्बभन्दा बढीको धान उत्पादन हुने गर्दछ। धानको उत्पादन राम्रो भयो भने देशको आर्थिक स्थिति माथि उठ्छ र धानको उत्पादन घट्यो भने आर्थिक स्थिति तल खस्किन्छ। यस वर्ष समयमा नै वर्षा नहुँदा धानको उत्पादन करिब घट्ने हुन कि भन्ने चिन्ता आएको छ। देशको कूल खाद्यान्न उत्पादनमा धानको ५० प्रतिशतभन्दा बढी योगदान रहेको छ। धानको ९० प्रतिशतभन्दा बढी उत्पादन र खपत एसियाली देशहरूमा हुने भएकाले धानले एसियालीहरूलाई एकै ठाउँमा ल्याउँछ भन्ने पनि गरिएको छ। धानबालीको अनुसन्धान र विकास कार्यक्रमलाई देशले प्राथमिकता दिनु अति नै जरूरी छ। संसारभर हाल करिब ६ सय ६६ मिलियन टन धान उत्पादन भएको छ। बढ्दो जनसंख्या र घट्दो खेतीयोग्य जमीनबाट धानको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनमा यसका नयाँ जात, सन्तुलित रासायनिक मलको प्रयोग, सिँचाई र खेती गर्ने तौरतरिकाले ठूलो भूमिका खेल्न सक्दछ। एक किलो नाइट्रोजनले २० किलोग्राम धान उत्पादन गर्दछ भनिन्छ। धानखेती गर्न जैविक मल र हरियो मल प्रयोग गरी एकीकृत रूपमा माटोको उर्वरा शक्ति बढाउनु अति जरूरी देखिन्छ। धानको स्वस्थकर बेना हुकाएर रोप्दा मात्र पनि कूल उत्पादनभन्दा ५० प्रतिशत बढी उत्पादन लिन सकिन्छ। यसका लागि किसानले धानको बीउ छान्ने विकसित प्रविधिको उपयोग गर्नुपर्दछ। नेपालमा चैते धान र वर्षे धान गरी गरिने दुई किसिमका खेतीमध्ये चैते धानको खेती तराई, भित्री मधेस, नदी किनारका जमिन, पहाडका खोंच आदिमा मात्र गर्न सकिन्छ। चैते धान काटेपछि पुनः तिनै खेतमा वर्षे धानको रोपाई गरिन्छ। वर्षे धानको खेतीको लागि सिँचाईको सुविधा हुनु जरूरी छ। हालसम्म ६० किसिमका धानका जातहरू उन्मोचन भइसकेका छन्। विगत ४४ वर्षको अवधिमा उन्मोचित ६० विभिन्न जातका उन्मोचन भएका छन्। घामको प्रचण्डताको यो वैज्ञानिक तथ्यले गर्दा वर्षे धानबालीको तुलनामा चैतेधानको उत्पादन २० देखि २५ प्रतिशत बढी हुने

गरेको पाइएको छ। चैते धान काट्ने समय असारमा वर्षा हुने भएकोले कृषकले केही समस्या भेल्लुपरेको हुन्छ। तीव्र जनसंख्या वृद्धि, सहरीकरण, बाली विविधीकरण र औद्योगिकीकरणले उर्वर भूमिको विनाश भएको छ। परम्परागत कृषि प्रणाली, मौसमी परिवर्तन, खाद्यान्नलाई जैविक इन्धनमा प्रयोग, कृषिमा न्यून लगानी आदिले गर्दा विगत २५ वर्षको इतिहासको अवधिमा सन् २००७ मा संसारको खाद्य भण्डारण सबभन्दा न्यून रहेको थियो र बजारभाउ आकाशिदो रह्यो। सन् २००९ मा संसारभर धानको भण्डारण ९ सय ५० मिलियन टन थियो भने सन् २००५ मा आएर भण्डारण ९ सय मिलियन टनभन्दा पनि न्यून रहेको थियो साथै बजार भाउ भने ४ गुणाले बृद्धि भएको थियो। संसारको खाद्यान्न भण्डारण ७० दिनलाई पुग्ने भएमात्र विश्व खाद्य सुरक्षित हुन्छ तर सन् २००९ मा ५९ दिनलाई पुग्ने थियो भने सन् २००८ मा २६ दिनलाई मात्र पुग्ने पाइएको थियो। यसो हुनुमा शहरीकरण, बाली विविधीकरण, मौसम परिवर्तन, कृषिमा न्यून लगानी, धान खेतमा मकै खेती भई मकैलाई जैविक इन्धनको रूपमा प्रयोग हुनुलाई संसारभर खाद्य संकट भएको मानिन्छ। विश्व बैंकका अनुसार संसारभर विगत दुई दशकमा कृषि क्षेत्रलाई हेला गरी लगानी न्यून गरिएकोले यो समस्या आएको हो। एसियाली बैंकले पनि अब सस्तो भाउको खाद्यान्न पाइने जमाना गयो भन्ने गरेको सर्वविदितै छ। त्यसैले देशलाई खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर बनाउनुपर्दछ। हाइटीमा खाद्यान्न व्यवस्था गर्न नसकेकाले त्यहाँका प्रधानमन्त्रीले राजीनामा दिनुपयो। अन्य केही देशहरूमा पनि यस प्रकारको समस्या बढ्दै गइरहेको छ। धानले नेपालको कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब २० प्रतिशत योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ। धानबाली लगाउन विना खनजोत वा थोरै खनजोत (जिरो टिल) गर्ने, भारपात व्यवस्थापन गरी सोभै जमीनमा छर्ने, सतहमा छर्ने, ब्याड बनाई छर्ने र पावर टिलरमा हेरो, सिडड्रिल र लेभलर जोडी तीन वटा काम एकै चोटि गरी छर्नेजस्ता कम खर्चिला र स्रोत संरक्षण प्रविधि को विकास नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्ले गरेको छ। हाल तराई, भित्री मधेस र सोसरह हावापानी भएका क्षेत्रहरूका

सम्पादकीय



लागि हिउँदे, बोरो धान (कार्तिकमा ब्याडराखी, माघमा रोपी, जेठमा पाक्ने)जस्ता उपयोगी प्रविधिहरूको विकास भएको छ र नार्कले यस प्रविधिलाई सिफारिस गर्न बाँकी को रूपमा हेरेको छ।

नेपालमा प्रारम्भ भएको निरन्तर रूपमा जारी कृषि अनुसन्धानको पचास वर्षभन्दा बढीको इतिहास छ। फिलिपिनस्थित अन्तर्राष्ट्रिय धान बाली अनुसन्धान संस्था (ईरी) सन् १९६० मा स्थापना भएको थियो र हाल सन् २०१० मा ५० वर्ष पुरा गरेकोले स्वर्णजयन्ती मनाउँदै छ र यो अवसर ईरीको मात्र नभई धान खेती हुने नेपाल लगायत संसारका देशहरूले मनाउनु जरूरी देखिन्छ। सन् २००४ मा संयुक्त राष्ट्रसंघले धानको महत्वलाई मध्य नजर राखी अन्तर्राष्ट्रिय धान बाली वर्ष भनी घोषणा गरेको थियो। नेपालमा असार १५ गते दही चिउरा खाने परम्परा रहिआएको छ। देशका विभिन्न छापा एवं रेडियो, एफएम, टेलिभिजनजस्ता विद्युतीय आमसञ्चारका माध्यमहरूले पनि धानका नयाँ विकसित जात एवं तिनको खेती गर्ने प्रविधिहरूबारे कृषक, उपभोक्ता र सर्वसाधारणलाई सुसूचित गराउन ठूलो सहयोग गर्दै आएका पनि छन्।

देशको आमसञ्चार र कृषि अनुसन्धान क्षेत्र दुवैमा हाल आएर मजबुत परस्पर सहयोग भइरहेको पाइन्छ। यसले कृषि क्षेत्रलाई बढी सजग बनाएको छ जसको परिणाममा धानलगायत अन्य बालीको उत्पादन वृद्धिमा सहयोग पुगेको छ।

असार सकिँदा पनि प्रशस्त मात्रामा पानी परेको छैन। यो जलवायु परिवर्तनको कारण हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ। आज पनि देशको धेरै भागहरूमा धान रोपन गर्न पुग्ने पानी परेको छैन। जलवायु परिवर्तनसँग जुध्न सक्ने प्रविधि र धानका जातहरूको विकास गरिनु आजको आवश्यकता परेको छ।

यी कुराहरू गरिरहँदा जलवायु परिवर्तनको चपेटामा नेपालको धान खेती परिरहेको छ। जसले नेपालका कूल ग्राहस्थ्य उत्पादनलाई असर पार्ने सम्भावना छ।

के हो ट्रफल, यूरोपमा ट्रफलको महत्व कस्तो छ ?

ट्रफल हजारौं वर्षदेखि पाउँदै आएको इतिहास छ। तिनीहरूको उत्पत्ति पुरातन सभ्यताहरूमा फर्किएको छ। ट्रफलको प्रारम्भिक ज्ञान ३००० वर्ष ईसा पूर्वको आसपास सुमेरियनहरूसँग सम्बन्ध रहेको पत्ता लागेको छ।



◆ धनबहादुर मगर

ट्रफल वनमा पाइने वनस्पति प्रजाति हुन्। ट्रफलको अद्भूत र रहस्यले भरिएको एक चाखलाग्दो इतिहास छ। देवी देवताहरूदेखि रोमन दार्शनिकहरूसम्म, ट्रफलको बारेमा छेडिएका अनुत्तरित प्रश्नहरू धेरै छन्। ट्रफलहरू कहिले पत्ता लाग्यो, तिनीहरू कहाँबाट आएका थिए, तिनीहरूको उत्पत्ति कहिले र कहाँबाट भयो र आज तिनीहरू कहाँ छन् भनेर पत्ता लगाउन अध्ययन गर्नुपर्छ।

यो व्याख्या ट्रफल माइसेलियम र चट्याङ र हावाबाट ट्रफल उत्पादन बीचको सम्बन्धको कारण रूखहरूको आधार वरिपरि पृथ्वीमा जलेको भागहरू बुझ्न सकिन्छ। चट्याङ पर्दा हुने रासायनिक प्रतिक्रियाको कारण, ग्रीष्मकालीन हावा र बादलबाट वर्षामा अधिक नाइट्रोजन समृद्ध हुन्छ, जसले ट्रफल उत्पत्ति हुने भूमिका खेल्छ।

अर्को प्रसिद्ध भनाई छ, रोमीहरूले प्रेमकी देवी एफ्रोडाइटले आराधना गरेको भनेर

जो ट्रफलको पारखी थिए र त्यतिबेला पनि ठूलो मात्रामा ट्रफलस खानेहरूले भव्य पार्टीहरूको आयोजना गर्थे। लुइस चौधौंले तिनीहरूलाई अन्धकारबाट मात्र बचाउनु भएन, किसानहरूलाई खेती गर्न पनि सिकाए। जुन असफल सावित भयो। सन् १८०० तिर मध्यसम्म ट्रफलले लोकप्रियता प्राप्त गर्‍यो। जहाँ ट्रफलले अहिलेसम्म सबैभन्दा ठूलो उत्पादन अनुभव गर्‍यो। जतिबेला २,००० मेट्रिक टन भन्दा बढी ट्रफलहरू यूरोपभरि उत्पादन गरिएको थियो। सन् १९१४ देखि २०१८ सम्म यूरोपमा विश्वयुद्ध भयो। ट्रफलको उत्पादन एक पटक फेरि कम भयो। विश्वयुद्धको दौरानमा, धेरै ग्रामीण भूमि र प्राकृतिक वातावरण जहाँ ट्रफलहरू फेला परेका थिए। त्यतिबेला धेरै ट्रफलहरू स्याहार सुसारको कमीभई नष्ट भएका थिए। किसानहरू र घाँसहरूले तिनीहरूलाई लोप गराए। जुन युद्धमा हराए। नतिजा स्वरूप ट्रफल उत्पादन नाटकीय रूपमा घट्यो। सन् १९६० सम्म यसको उत्पादन ज्यादै कम भयो।

विगत ५० वर्षको समयवधिमा ट्रफल खेती विश्वको सबै देशहरू विस्तार भयो। वृक्षारोपण हुँदै बढाउँदै विश्वव्यापी रूपमा विस्तार भयो। आज, संयुक्त राज्य अमेरिका, चीन, ग्रीस, र टर्कीका साथै अष्ट्रेलिया, न्यूजील्याण्ड, दक्षिण अफ्रिका, चिली र अर्जेन्टिना जस्ता दक्षिणी गोलार्द्धका देशहरू पनि यसको खोजीमा पछि लागेका छन्। यो दुसी (फंगी) उत्पादन हो फगी(दुसी)को रूपमा फेला पर्दछन्।

केही वर्षदेखि विश्वव्यापी रूपमा ट्रफल उत्पादन बढ्दै गएको छ। यो खेतीमा वृद्धि भएपनि प्राकृतिक रूपमा भने उत्पादन नाटकीय रूपमा घटेको छ। यो प्राकृतिक रूपमा खुल्ला स्थानमा कम उपलब्धता, प्रदुर्षण, र अत्यधिक उपभोगका कारण



ट्रफलको इतिहास वैज्ञानिकहरूको अनुसार २०० करोड वर्ष भन्दा बढी र त्यस वरिपरिका वनस्पतिमा पर्दछन्। मानव जातिको भन्दा यसको धेरै लामो इतिहास छ। तर ट्रफलको पहिलो उल्लेख चार हजार वर्ष पहिले सुमेरियनहरूको शिलालेखमा देखा परेको पत्ता लागेको छ। ट्रफललाई प्रारम्भिक कालमा इजिप्टियनहरूले खाने गरेको उल्लेख गरेका छन्।

रोमनी समयमा, यो विश्वास थियो कि ट्रफल मानवलाई उपहारको रूपमा ज्यूस, थण्डरका देवताहरूले विद्युतीय धाराहरू प्रवाह गरि पठाइएको थियो भनेर विश्वास गरेका छन्।

माहित भएपछि ट्रफल जन्मदियो भनेका छन्। पहिलो शताब्दीमा प्लुटार्क र महान् व्याङ्ग्यवादी कवि जुभेनल जस्ता दार्शनिकहरूको लेखमा ट्रफललाई वहसको विषय बनाएको छ भनेर उल्लेख गरिन्छ। उनी पनि ट्रफलको आकर्षणबाट प्रभावित भए। मध्य युगमा, ट्रफल प्रायः चर्चहरूको आदेशले गायब बनाए। जतिबेला क्रिस्चियनहरूले शैतानको सृष्टि भएको महसुस गरेका थिए। यो अत्यधिक सुगन्धित भएकाले मानिसहरू अति आकर्षित भएका हुन्।

पुनर्जागरणको कालका राजा लुइस चौधौंको शासनकालमा ट्रफलको पुनरागमन भयो,

बीजाणु घटेको अनुमान गरिएको छ । आज संसारमा उत्पादित अधिकांश टूफलहरू *Tuber Melanosporum* बाट बनेका छन् । विश्वमा टूफल उत्पादनमा स्पेन अग्रणी छ । *Tuber Magnatum*, संसारको सबैभन्दा बढी खोजिएको प्रजाति हो । जुन संसारमा जहाँ पनि सफलतापूर्वक खेती गर्न सकिन्छ ।

टूफलको इतिहास र उत्पत्ति

शताब्दीयौंदेखि, टूफलहरू विलासी खानाको रूपमा मान्दै आएको छ । तिनीहरू अद्वितीय स्वाद र दुर्लभताको पनि राम्रो र अमूल्य मानिन्छ । यस लेखमा, हामी टूफलको रोमाञ्चक इतिहास र उत्पत्तिको अन्वेषण गर्नेछौं, तिनीहरूको खेती, आकर्षण, कसरी विश्वभरका खाद्य पारखीहरूकहाँ पुगे भन्ने कुरा रोमाञ्चक र रुचीको रूपमा लिइदै आएका छन् ।

टूफल एक प्रकारको फङ्गस हो । जुन भूमिगत अर्थात् जमीनमूनी गानाको रूपमा फल्छन् । सामान्यतया ओक, हेजलनट र विच जस्ता विशिष्ट रूखहरूको जराको नजिकमा तिनीहरूले आफ्नो होस्ट (आश्रय) रूखसँग एक सहजीवी सम्बन्ध बनाउँछ । पोषक तत्वहरू प्राप्त गर्न पानीलाई पारस्परिक रूपमा आदानप्रदान गरि प्राप्त गर्छन् । यो जटिल सम्बन्धले टूफल खेती गर्न निकै चुनौतीपूर्ण बनाउँछ, टूफललाई दुर्लभ र उच्च मूल्य पर्ने फलको रूपमा चिन्दछ । टूफलका धेरै प्रजातिहरू छन्, तर सबैभन्दा धेरै खोजिने फ्रान्सको कालो पेरिगोर्ड टूफल (ट्यूबर मेलानोस्पोरम) र इटालीको सेतो अल्बा टूफल (ट्यूबर म्याग्नाटम) हो । टूफलको विशिष्ट, सुगन्ध र स्वादले गोरमान्ड्स र शेफहरूलाई निकै मोहित बनाउँछन् । जसले टूफललाई विश्वभर राम्रो भोजन, प्रतिष्ठानहरूमा एक बहुमूल्य सामग्रीको रूपमा परिचित बनाएको छ ।

टूफलको पुरातन आकर्षण

टूफलको इतिहास पुरातन सभ्यताहरूमा फेला पार्न सकिन्छ । वर्तमान इराक ४५००(१९०० ईसा पूर्वका सुमेरियनहरू, खानाको स्रोतको रूपमा टूफलको आनन्द लिने पहिलो व्यक्तिको मानिन्छन् । पुरातन ग्रीक दार्शनिकहरू जस्तै प्लुटार्क, प्लिनी द एल्डर, र डायोस्कोराइड्सले पनि टूफलको बारेमा लेखेका छन् । टूफललाई मेघावी र रहस्यमय प्राकृतिक घटनाहरूको श्रेय दिएको छ । परापूर्व कालमा रोममा, टूफल लकजरी खाना

मानिन्थ्यो र कामोत्तेजक गुणहरू भएको विश्वास गरिन्छ । सम्राटहरू र कुलीनहरूले यसको बढी आनन्द लिएका थिए । प्रायः अन्य विदेशी स्वादिष्ट खानाहरूसँगै भव्य भोजनहरूमा टूफललाई खानामा मिसाएर दिइन्थ्यो । टूफल मध्ययुग र पुनर्जागरण युगमा एक प्रतिष्ठित अवयवको रूपमा रह्यो । युरोपेली कुलीनहरू उत्कृष्ट टूफलसम्म पुग्न प्रतिस्पर्धा गरिरहेका थिए । टूफल शताब्दीयौंसम्म व्यवसायिक खेती गर्न चुनौतीपूर्ण रहे । यो १९ औं शताब्दीको प्रारम्भमा पहिलो सफल टूफल वृक्षारोपण फ्रान्सेली कृषिविद् जोसेफ ट्यालोनद्वारा पेरिगोर्ड क्षेत्रमा स्थापित गरिएको थियो । ट्यालोनले टूफलहरू निश्चित वृक्षहरूको उपस्थितिमा बढेको पत्ता लगाएका थिए । टूफल स्पोरहरू भएका राम्रा रूखहरूको जरालाई खोप लगाउने विधिहरू विकास गरे । यो प्रविधिले टूफल बगैँचाको स्थापना गर्न सहयोग गर्‍यो । जसलाई टूफियर्स भनिन्छ । जसले अधिक नियन्त्रित र लगातार टूफल उत्पादनका लागि सहयोग पुऱ्याए । यद्यपि, टूफल खेती गर्न अझै सजिलो छैन । तिनीहरूलाई उपयुक्त वातावरणीय अवस्थाहरू माटोको संरचना, तापक्रम, र वर्षाको उपलब्धता मिल्नु पर्छ । र अत्यधिक संवेदनशील पनि हुन्छन् । थप रूपमा, टूफल र तिनीहरूका होस्ट रूखहरू बीचको सहजीवी सम्बन्ध विकसित हुन वर्षौं लाग्छ । यसको मतलब टूफियरले टूफल उत्पादन गर्न शुरु गर्नु अघि लामो समयसम्म पर्खनु पर्छ ।

टूफल पत्ता लगाउने परम्परा

टूफल पत्ता लगाउन एक पुरानो परम्परा विधि छ । जुन समयक्रमसँगै केहि परिवर्तन भएको छ । विगतमा, टूफल शिकारीहरूले त्यसको फल पत्ता लगाउन सुँगुरहरूमा भरपर्नु परेका थिए । जुन तिनीहरूको गन्ध तीव्र भावनामा परिचित थिए । यद्यपि, सुँगुरहरूले टूफलप्रतिको आत्मीयता आकर्षण टूफियर्सहरूको लागि एक दोधारे तरवार सावित भयो । किनकि तिनीहरू प्रायः पत्ता लगाएका टूफलहरू निलथे । आज, विशेषरूपमा प्रशिक्षित कुकुरहरू, वा टूफलको खोजीमा सुँगुरहरूलाई ठूलो मात्रामा प्रतिस्थापन गरेका छन् । जुन प्रक्रियालाई अधिक व्यवस्थित र बहुमूल्य टूफलका लागि कम जोखिम बनाएको छ ।

टूफल टिपन सामान्यतया जाडो महिनामा गरिन्छ । जब टूफलहरू उनीहरूको पूर्ण परिपक्वतामा हुन्छन् । टूफल खेती गर्ने

व्यवसायीहरूलाई, टूफिकल्चरहरू भनेर चिनिन्छन् । तिनीहरू भरपर्दो टूफल हाउण्डहरूका साथ जङ्गलमा प्रवेश गर्छन् । ध्यानपूर्वक प्रतिष्ठित फलका संकेतहरू प्राप्त गरि जमीनमा खन्छन् । एक पटक टूफल अवस्थित भएपछि, टूफिकल्चरले कमजोर फललाई हानी नगर्ने गरि यसलाई हातले होसियारीपूर्वक खन्दछ ।

व्यञ्जनमा टूफलको प्रयोग

आज, टूफलहरू संसारभरका रेस्टुरेन्ट र होटलका भान्साहरूमा खाना पकाउने जिन्सीको रूपमा विकास भइरहेको छ । टूफलको अद्वितीय स्वादको प्रोफाइलले पास्ता र रिसोटदेखि मासु र माछासम्म विभिन्न प्रकारका व्यञ्जनहरूमा विलासिताको स्पर्श थप्छ । टूफलहरू प्रायः तिनीहरूको जटिल सुगन्ध र स्वादलाई पूर्ण रूपमा पस्कन पातलो गरि काटेर छर्किन्छ ।

टूफल(इन्फ्युज गरिएका उत्पादनहरू, जस्तै टूफल तेल, टूफल बटर, र टूफल नुन, दैनिक खाना पकाउन टूफलहरूको विशिष्ट स्वाद, मिश्रित गर्ने माध्यमको रूपमा बहुदो लोकप्रिय बनेको छ । यद्यपि, शुद्धतावादीहरूले तर्क गर्छन् कि ताजा टूफलको स्वादसँग तुलना गर्दैन । तिनीहरूको सूक्ष्म र सूक्ष्मता स्वादको अनुभव लिन्छ ।

टूफललाई, प्रायः “भान्साको हीरा” भनेर चिनिन्छ । शताब्दीयौं देखि खानाका पारखीहरूलाई मोहित पारेको छ । यी फलहरूले एक अद्वितीय स्वादको महत्व बढाउँछ । जसले साधारण व्यञ्जनहरूलाई असाधारण, उत्कृष्ट कृतिहरूमा रूपान्तरण गर्दछ । तर टूफल्स कहाँबाट आयो, र तिनीहरू कसरी पाक संसारमा यति परिचित भए ? टूफल्सको मनमोहक इतिहासमा डुबौं र जङ्गलको भुईँबाट हाम्रो प्लेटसम्म आयो भन्ने कुरा अन्वेषण गरौं ।

टूफलको प्राचीन उत्पत्ति काल

टूफल हजारौं वर्षदेखि पाउँदै आएको इतिहास छ । तिनीहरूको उत्पत्ति पुरातन सभ्यताहरूमा फर्किएको छ । टूफलको प्रारम्भिक ज्ञात् ३००० वर्ष ईसा पूर्वको आसपास सुमेरियनहरूसँग सम्बन्ध रहेको पत्ता लागेको छ । जसले तिनीहरू आफ्नो खानामा प्रयोग गर्‍यो । पुरातन इजिप्टवासीहरूले पनि टूफललाई उच्च सम्मानमा राखेका थिए ।

परापूर्वकालमा ग्रीसमा, टूफललाई स्वादिष्ट फलको रूपमा मानिन्थ्यो र रहस्यमय गुणहरू छन् भन्ने विश्वास गरिन्थ्यो । ग्रीक दार्शनिक

थियोफ्रास्टसले चौथौ शताब्दी ईसापूर्वमा टूफलको बारेमा लेखेका थिए। जमीनमूनि तिनीहरूको रहस्यमयको बारेमा वर्णन गरेका थिए। यसैबीच, रोमीहरूले आफ्नो कामोत्तेजक गुणहरूका लागि टूफललाई प्रयोग गर्थे। तिनीहरूले आफ्ना पाहुनाहरूलाई प्रभावित पार्न भव्य भोजहरूमा पनि यसको मिश्रण गरि खुवाइन्थ्यो।

मध्य युग: एक पाक जिज्ञासा

मध्य युगको दौरानमा, टूफल युरोपभरि एक खानाको रूपमा जिज्ञासा बनेको थियो। तिनीहरू प्रायः अभिजात वर्गद्वारा आयोजित भोजभतेरबाट परिचित थिए। जसले तिनीहरूको अद्वितीय स्वाद र दुर्लभताको कदर गर्थे। टूफल सामान्यतया स्थानीय किसानहरूद्वारा उत्पादन गरेर धनी मानिसहरूलाई बेचिन्थ्यो, टूफललाई विलासिता र परिष्कृतताको प्रतीक बनाइन्थ्यो।

यद्यपि, चर्चको उदय र पाक स्वाद परिवर्तनको कारण टूफलले पनि यस समयमा कम उत्पादन अवधिको सामना गर्‍यो। टूफललाई भन्ने गर्थे कि कहिलेकाहीँ बोक्सीविद्यासँग सम्बन्धित थिए र उपभोगको लागि अनुपयुक्त मानिन्थ्यो, जसले गर्दा केही क्षेत्रहरूमा केही पक्षबाट बाहिष्कार पनि भयो।

पुनर्जागरणकालमा टूफलको पुनरुत्थान
पुनर्जागरण अवधिमा कला, साहित्य, विज्ञान र ग्यास्ट्रोनोमीमा नयाँ चासोका कारण टूफलको लोकप्रियतामा पुनरुत्थानमा पूर्णविराम चिन्ह लाग्यो। पछि विस्तारै टूफलले युरोपेली क्लीनताको टेबुलमा फर्केर आफ्नो बाटो फेला पारे, फ्रान्सेली र इटालियनहरूको प्रमुख खाना बन्न पुगे। इटालियन भान्सेहरू, विशेष गरी, विभिन्न परिकारहरूमा टूफलको प्रयोग गर्न थाले। त्यस समयमा, टूफल खेतीको अभ्यासले प्रमुखता प्राप्त गर्‍यो। विशेष रूपमा तालिम प्राप्त सुँगुर र कुकुरहरूले यी लुकेका पुँजीलाई सुँघेर पत्ता लगाउन प्रयोग गर्थे। टूफलको माग विश्वभर बढ्दै गयो। किनभने फलको स्वादहरू भान्सेहरूले उनीहरूको सिर्जनाहरूमा प्रयोग गरेर अझ समृद्ध बनायो।

हाल टूफलको अवस्था

१९ औं र २० औं शताब्दीमा टूफलले त्यहाँका सरकारको अवयवको रूपमा आफ्नो स्थितिलाई बलियो बनाएको देख्यो। अगस्टे एस्कोफियर र जर्जेस ब्यायाडुक जस्ता प्रख्यात भान्सेहरूले आफ्नो पाक कला भण्डारमा

टूफललाई प्रयोग गरे। जसले साधारण खानाबाट आफ्नो स्थितिलाई अझ माथि उठाए।

आज, फ्रान्सेली ब्याक टूफल र इटालियन सेतो टूफल जस्ता विभिन्न प्रजातिका टूफलहरू विश्वव्यापी रूपमा लगाइन्छ। टूफल तेल र टूफल नुन जस्ता टूफल(इन्स्युज गरिएका उत्पादनहरूको वृद्धिले यो एक पटक(विशेष सामग्रीलाई घरका भान्सेहरूका लागि थप पहुँचयोग्य बनाएको छ)।

सांस्कृतिक महत्व

टूफल पाक आकर्षणभन्दा बाहिर पनि यसको सांस्कृतिक महत्व राख्छन्। इटालीमा, वार्षिक अल्वा ह्वाइट टूफल फेयरले हजारौँ आगन्तुकहरूलाई यो बहुमूल्य स्वादिष्ट नमूना लिन उत्सुक बनाउँछ। फ्रान्सको, लालबेन्क शहरले टूफल बजारको आयोजना गर्दछ। जहाँ स्थानीय ग्राहकहरूले उत्सुकताकासाथ खरीद र विक्री गर्दछन्।

टूफलले स्थानीय परम्परा र लोककथामा पनि भूमिका खेलेको छ। प्रोभेन्स, फ्रान्समा, टूफल पारखीहरूले सामुदायिक भोज र उत्सवहरूकासाथ "टूफल रात" मनाउँछन्। यी सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूले टूफललाई स्थायी आकर्षण र रहस्यलाई उचाईमा पुऱ्याएको छ। जसले विश्वभरका खाना पारखीहरूको कल्पनालाई मोहित बनाउने काम गर्दछ।

Tuber melanosporum, कालो टूफल, **Périgord truffle** वा फ्रेंच ब्याक टूफल भनिन्छ। यो दक्षिणी युरोपमा पाइने टूफलको प्रजाति हो। यो संसारमा सबैभन्दा महँगो खाद्य फंगसमध्ये एक हो। यो सन् २०१३ मा नै टूफलको मूल्य प्रतिकेजी १,००० देखि २,००० यूरो थियो।

टूफल एक सुगन्धित फल

कालो टूफलको फलले कोकोआको संकेत गर्छ। साथै जमीनबाट, स्ट्रावेरी, सुकेको फलको सम्झना दिलाउने गन्ध दिन्छ। टूफलको स्वाद, तताएपछि, पूर्ण रूपमा विकसित हुन्छ। यदि कोठाको तापक्रममा भण्डारण गरियो भने, सुगन्धित यौगिकहरू नष्ट हुन्छन्, जबकि फ्रिजिड विन्दु (शून्य डिग्री सेल्सियस) वरिपरि भण्डारण गर्दा यी यौगिकहरूको संश्लेषण बढ्छ।

वाष्पशील यौगिकहरू जसले सुगन्धमा योगदान पुऱ्याउँछ। यसमा २(मिथाइल(१(बुटानोल, आइसोअमिल अल्कोहल, २(मिथाइलब्युटाइराइलहाइड, र ३(

मिथाइलब्युटाइराइलहाइड, साथै सल्फर यौगिकहरूको ट्रेसहरू मिसिएका हुन्छन्। यी मध्ये एक, डाइमिथाइल सल्फाइड, जसले टूफल हबहरू र टूफल फलाईहरू फल्ले रुखहरूमा आकर्षित गर्दछ। धेरै प्रजातिहरू, जसले सुगन्धित यौगिकहरूको अंश उत्पादन गर्दछ। **Tuber melanosporum** र **Tuber magnatum** बाट अलग गरिएको छ।

रसायन विज्ञान

कालो त्वगाभि को जीनोम २०१० मा प्रकाशित भएको थियो। यसले १२५ मिलियन आधार जराहरू विस्तार गर्दछ। जीनोमको ५८% ट्रान्सपोजेबल तत्वहरू पाइन्छ, र जीनोममा केवल ७,५०० पहिचान गरिएका प्रोटीन(इन्कोडिड जीनहरू छन्। सिम्बायोटिक्सको समयमा, विरुवाको सेल पर्खाल र लिपिडको विघटनमा संलग्न जीनहरू प्रेरित हुन्छन्। कालो टूफलले सिम्बायोसिस शुरुमा आफ्नो होस्ट विरुवाको सेलहरू विघटन गर्छ। आफ्नो वृद्धि विकासलाई बढाउँछन्।

टूफलमा **endocannabinoid anandamide (AEA)** र **endocannabinoid** प्रणाली (ECS) को प्रमुख मेटाबोलिक इन्जाइमहरू हुन्छन्। टूफलको विकासको अन्तिम चरणहरूमा AEA यौगिकहरू बढ्छ। एईए र ईसीएस मेटाबोलिक इन्जाइमहरू एन्डोकानाबिनोइड(बाइण्डिड रिसेप्टरहरू भन्दा पहिले विकसित भएको हुन्छ, र एईए टूफल खाने जनावरहरूका लागि पूरानै आकर्षण कायम छ। जुन एन्डोकानाबिनोइड(बाइण्डिड रिसेप्टरहरूसँग राम्रो सम्बन्ध राख्छ।

कालो टूफल

कालो टूफल मोर्फोलोजिकल रूपमा व्यावसायिक रूपमा कम मूल्यवान चिनियाँ टूफल (ट्यूबर इन्डिकम) सँग मिल्दोजुल्दो छ। गलत पहिचानबाट बच्नको लागि, दुई प्रजातिहरू छुट्याउन चिए आनुवंशिक परीक्षणको विकास गरिएको छ। बाह्य रूपमा, तिनीहरू बोक्रा छोडाउन सकिन्छ, जुन चिल्लो र गाढा रातो वा चाइनिज टूफलमा गाढा खैरो हुन्छ। दुई अन्य समान टूफल प्रजातिहरू छन्। जुन गर्मीमा (ट्यूबर एस्टिभम) र जाडो टूफल (ट्यूबर बुमेल) हुन्, जसको फल हल्का रंगको हुन्छ।

टूफलको वर्गीकरण

इटालियन प्रकृतिविद् कार्लो विट्टाडिनीले

१८३१ मा कालो ट्रफलको वर्णन गरेको छन् ।

पारिस्थितिकी विकास र फिनोलोजी कालो ट्रफलले तिनीहरूको सिम्बियोन्ट वरिपरि विरुवाहरूको वृद्धिलाई दबाउँछ, फलेको क्षेत्रमा चिन्ह बनाउँछ ।

कालो ट्रफलहरू ५ सेमी वा २ इन्च देखि ५० सेन्टिमिटर (२० इन्च) को गहिराइमा ectomycorrhizae को रूपमा बढ्छन् । विशेष गरि विरुवाको प्रतीक जराको नजिकै खुकुलो क्याल्केरायस माटोमा पाउन सकिन्छ । त्यसमा लागि होल्म ओक्स, फ्रेन्च ओक्स, हेजलनट, चेरी र अन्य पातलो रूखहरू रोपेका हुन्छन् । होल्म ओक विरुवा र कालो ट्रफलको सिम्बायोसिसले विरुवामा प्रकाश संश्लेषण र जराको वृद्धिलाई सुधार गर्न यसले सहयोग पुऱ्याउँछ ।

कालो ट्रफलहरूले तिनीहरूको सिम्बियोन्ट वरिपरि विरुवाहरूको वृद्धिलाई दबाउँछ । यसको वरिपरि फलेको (बूले) क्षेत्रको चिन्ह सिर्जना गर्दछ । तिनीहरूले अन्य विरुवाहरूको जरालाई परजीवीकरण गरेर त्यसो गर्छन् । जसले जराको बोक्राको नेक्रोसिस र परजीवी बोट समेत मर्नसक्छ । यसबाहेक, ट्रफलबाट उत्सर्जित सुगन्धको अंशले अक्सिडेटिभ प्रभावको माध्यमबाट अन्य विरुवाहरूको वृद्धिलाई सीमित गरिदिन्छ । ट्रफलको प्रजनन प्रणाली बँदर र ट्रफल फ्लाई (*Suillia tuberiperda*) को लार्भा, जसले फलफूलको बोटहरू खाने गर्छ । अपचनीय बीजाणुहरू उत्सर्जन गरेर प्रजातिहरूको वितरणमा मद्दत गर्दछ । तिनीहरूको मलमूत्रले बीजाणुहरूलाई उर्वर गर्न पनि काम गर्छ । कालो ट्रफलहरू कहिलेकाहीँ चिसोमा पनि पाइन्छ, भिजेको माटोले कालो ट्रफललाई वृद्धि गर्न मद्दत गर्दछ ।

वितरण र बासस्थान

कालो ट्रफलको प्राकृतिक बासस्थान स्पेन, फ्रान्स, इटाली र क्रोएसियाका विभिन्न क्षेत्रहरू भएको मानिन्छ । यी सम्भवतः ती क्षेत्रहरू हुन् जहाँ होस्ट विरुवाहरूले अन्तिम हिमयुगमा शरण पाएको हुनसक्छ । यी क्षेत्रहरूमा, कालो ट्रफलहरूको खोजी २०० वर्ष भन्दा बढी पछि परेको परम्परा हो । ट्रफलहरू अझै पनि प्राकृतिक रूपमा वनका ठूला क्षेत्रहरूमा परम्परागत रूपमा रूपमा संकलन गरिन्छ । उदाहरणका लागि, अल्टो मास्ट्राजगोको काउन्टी (कास्टेलोन, स्पेनको प्रान्त) मा ट्रफल खेती गर्नको लागि उपयुक्त

स्थान भएको उपयुक्त मैदान मानिन्छ । Albocàsser, Atzaneta, Culla, र Morella यस क्षेत्रका केही गाउँहरू मात्र हुन् । जहाँ ठूलो मात्रामा कालो ट्रफलहरू पाउन सक्छ ।

जलवायु परिवर्तनले ट्रफललाई ठूलो प्रभाव पारेको छ । सन् २०१० देखि प्राकृतिक रूपमा उत्पादन हुने ट्रफलहरूको उत्पादकत्वमा उल्लेखनीय कमी आएको थियो ।

उत्पादनमा सुधार गर्न, छिमेकी रूखहरूले विभिन्न मिल्ने प्रकारका माइसेलियालाई रोपन गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्नुपर्दछ । जस्तै विशेष प्रकारको माइसेलियमको नयाँ विरुवाहरू रोपेर ।

खेती गरिएका क्षेत्रहरू बढ्दो रूपमा लोकप्रिय छन् । र मध्य स्पेनमा, हजारौँ हेक्टर वन ट्रफल खेतीको लागि संरक्षित गरिएका छन् । (कालो ट्रफलको मक्का सर्रियन, अरागोन क्षेत्रको टेरेएल प्रान्तमा रहेका केही स्थानहरू डढे लाग्ने क्षेत्रमा पनि सञ्चालन गरिएका छन् । कानुनी रूपमा, ट्रफल रोप्दा भू-उपयोग गर्दा सोध्नु आवश्यक छैन । किनकि यसलाई (EU-२८)ले सन्धीले वनलाई भूमि मानेको छ । अहिले अष्ट्रेलिया, न्यूजिल्याण्ड, चिली, उत्तरी अमेरिका, अर्जेन्टिना, दक्षिण अफ्रिका र वेल्समा पनि ब्याक ट्रफलको खेती गरिएको छ । ट्रफललाई बालीको रूपमा रोपन गरिएको छैन । उदाहरणका लागि, हेजल रूखहरू जसको जराहरू, ट्रफल माइसेलियमले इनोक्यूलेसन गरिएको हुन्छ । रूखहरू रोपेको लगभग ४-१० वर्ष पछि टिप्न सकिन्छ ।

विश्वमा कालो ट्रफलको उत्पादनमा फ्रान्सले मात्र करिब ४५%, स्पेनले ३५% र इटालीले २०% उत्पादन गर्छ । संयुक्त राज्य अमेरिका, दक्षिण अफ्रिका, स्लोभेनिया, क्रोएसिया, र अष्ट्रेलिया, तास्मानिया र पश्चिमी अष्ट्रेलियामा थोरै मात्रामा उत्पादन गरिन्छ । सन् २००५ मा, कालो तचगााभिक सर्वियामा पनि फेला पऱ्यो । फ्रान्सेली उत्पादनको लगभग ८०% दक्षिणपूर्वी फ्रान्सबाट आउँछ । माथिल्लो प्रोभेन्स (भौक्लुज र आल्प्स(डे-हाउटे, प्रोभेन्सको क्षेत्र, Dauphiné-Drôme को र Languedoc-Gard को क्षेत्रबाट उत्पादनको लगभग २०% दक्षिणपश्चिम फ्रान्सबाट आउँछ । Quercy (लटको क्षेत्र र पेरिगोर्ड, फ्रान्सको सबैभन्दा ठूलो ट्रफल बजार सम्भवतः संसारमा Vaucluse

Richerenches मा छ । दक्षिणपश्चिम फ्रान्सको सबैभन्दा ठूलो ट्रफल बजार क्वेर्सीको रक्तवेन्कमा छ । यी बजारहरू जनवरीमा सबैभन्दा बढी खुल्छन् ।

२१ औँ शताब्दीको अवधिमा उत्पादन एकदमै घटेको छ । प्रति वर्ष लगभग २० मेट्रिक टनमा भरेको छ । अत्यधिक उत्पादन भएका वर्षहरूमा लगभग ४६ मेट्रिक टनको पुगेको थियो । तुलनात्मक रूपमा, १९३७ मा, फ्रान्सले मात्र लगभग १,००० मेट्रिक टन कालो ट्रफल उत्पादन गर्‍यो ।

निम्न तालिकाले स्पेन, फ्रान्स र इटालीमा T-melanosporum को EU मा उत्पादन भएको देखाउँछ । उत्पादन तथ्याङ्क मेट्रिक टन र त्यसको तौल प्रतिशतमा हुन्छ, र समूह Européen Truffe et Trufficulture, अग्रणी छ । त्यो युरोपेली उत्पादक संस्थाहरूबाट आउँछ ।

तथ्याङ्कले देखाए अनुसार, फ्रान्समा गत डेढ दशकमा कालो ट्रफलको प्रमुख उत्पादक भएको छ । तर स्पेनले उत्पादन बढाउँदै लगेको छ । जहाँ खेती गरिएका क्षेत्रहरूमा वृक्षारोपणलाई अनुदान दिन EU-वित्त पोषित ग्रामीण विकास कार्यक्रमले गरेको छ । यो विशेष गरी अरागोन क्षेत्रको टेरेएल प्रान्तमा देखिन्छ । जहाँ कालो ट्रफलले पहिलो र मुख्य आर्थिक गतिविधि (जीडीपी र रोजगारीमा)को हिस्सा लिन्छ, लिन्छ । विशेष गरी २०१०(२०११ पछि जब पछिल्लो ग्रामीण विकास कार्यक्रम २०००(२००६ मा वन क्षेत्रमा धेरै वृक्षारोपणहरू गरेका थिए । ट्रफल २०११को अनुसार लगभग प्रति किलोग्रामको १,००० देखि २,००० यूरो को मूल्य पर्छ । कालो ट्रफलहरू सेतो ट्रफलहरू पछि दोस्रो सबैभन्दा महँगो ट्रफल र संसारमा सबैभन्दा धेरै खोजिने फँगस मध्ये एक हो । खाना पकाउँदा, मासु, माछा, सूप, चीज मिश्रण गर्दा यसले स्वादलाई परिष्कृत बनाउँछ । त्यसका लागि बढी मात्रामा कालो ट्रफलको प्रयोग गरिन्छ । सेतो ट्रफल्सको विपरीत, कालो ट्रफलको सुगन्ध तताउँदा कम हुँदैन । बरु भन बढ्छ । तिनीहरू प्रायः काँचो भागको माथि वा माथिल्लो भागबाट तास्छन् वा उच्च गुणस्तरको जैतूनको तेल वा मक्खनमा मिसाइन्छ ।

वर्गीकरण : तर एउटै प्रजाति

कालो ट्रफल विशेषगरि फ्रान्स र इटालीमा, फल्ने ग्रीष्मकालीन ट्रफल (टी. एस्टिभम) बरगन्डी ट्रफल (T-uncinatum) भन्दा फरक छ । यद्यपि, अणुवांशिक विश्लेषणले

सन् २००४ मा देखाएको ट्रफलका दुई प्रजातिहरू एउटै प्रजातिहरू हुन् । तिनीहरू बीचको भिन्नता वातावरणीय कारणले मात्र छुट्याउन सम्भव छ ।

यस लेखले दुई प्रजातिका विशेषताहरू छुट्टा-छुट्टै छलफल गर्दा, ट्रफलका प्रजातिहरू थाहा पाउन पुरानो दुई द्विपद नामहरू, वा विशिष्ट पर्यायवाची, टी.एस्टिभम प्रयोग गर्दछ ।

बरगण्डी ट्रफल्स

बरगण्डी ट्रफल (फ्रान्सेली: truffe de "Bourgogne" इटालियन: tartufo nero di Fragno or scorzone, æbarkæÙ :k]lgzM trufa de verano "CatalanM tòfona gravada" स्वीडिश: svart sommartryffel), तिनीहरू हेजलनट जस्तै गन्ध र ग्यास्ट्रोमिक गुणहरू छन् । फ्रान्स र इटालीका भान्छाहरूमा खानामा प्रयोग गरिन्छ, कहिलेकाहीँ पेरिगोर्ड ब्याक ट्रफल (T-melanosporum) कम महँगो, हल्का विकल्पको रूपमा प्रयोग गरिन्छ ।

ट्रफलको आकार

ट्रफलको आकार २ देखि १० सेन्टिमिटर (१ देखि ४ इन्च) व्यास (एस्कोकार्प्स)को तुलनामा बरगण्डी ट्रफलहरू अपेक्षाकृत ठूला हुन्छन् । तिनीहरू खैरो वा कालो बाहिरी बोक्रा (पेरिडियम) ३ देखि ९ मिमि (१ बाई ८ देखि ११ बाई ३२ इन्च) चौडा पिरामिडल आकारका हुन्छन् । कुनै नराम्रो बोक्रा जस्तो देखिन्छ ।

बरगण्डी ट्रफलहरू सेप्टेम्बरदेखि डिसेम्बरको अन्त्यसम्म टिपिन्छ, कहिलेकाहीँ जनवरीको अन्त्यसम्म पनि टिपिन्छ । अन्य ट्रफल प्रजातिहरू भन्दा व्यापक विस्तार हुन्छ । बरगण्डी ट्रफलहरू स्पेनदेखि पूर्वी यूरोप र स्वीडेनदेखि उत्तरी अफ्रिकासम्म यूरोपभरि पाइन्छ । फ्रान्समा मुख्यतया उत्तर-पूर्व र इटालीमा, उत्तरमा पाइन्छ । संयुक्तराज्य बेलायतमा २० औं शताब्दी अघि प्रशस्त थिए । तर अहिले दुर्लभ भएका छन् । तिनीहरूको वितरण अझै सुनिश्चित रूपमा स्थापित हुन सकेको छैन । त्यहाँ २००७ मा चीनमा पनि रहेको अपुष्ट प्रतिवेदनहरू पाइएको थियो ।

समर ट्रफल

ग्रीष्मकालीन ट्रफलको स्वाद, आकार र रंग (इटालियन: tartufo estivo' फ्रेन्च: truffe dété Catalan: tòfona d'estiu) बरगण्डी ट्रफससँग मिल्दोजुल्दो हुन्छ । तर तिनीहरूको गन्ध कम हुन्छ र त्यसको

भित्री भाग अलिपहेँलो रडको हुन्छ ।

ग्रीष्मकालीन ट्रफलहरू बरगण्डी ट्रफलहरू भन्दा पहिले मे देखि अगस्टसम्म टिपिन्थे । तिनीहरू प्रायः प्रजातिहरूको वितरण क्षेत्र दक्षिणी भागमा पाइन्छ । विशेष गरि फ्रान्स, इटाली र स्पेनको भू-मध्यसागरीय जलवायु क्षेत्रहरूमा पाइन्छ ।

दुबुर म्याग्नाटम

Tuber magnatum, सेतो ट्रफल (इटालियन: tartufo bianco d'Alba, Pezizales र परिवारको हो । यो Tuberaceae-truffle को एक प्रजाति हो । यो दक्षिणी यूरोप, बाल्कन र थाइल्याण्डमा पाइन्छ ।

आकारमा गोलाकार, गाढा खैरो रंग (एस्कोकार्प्स) कालो-खैरो बोक्राको सानो पिरामिडल कप्स हुन्छ । तिनीहरूसँग मिलेर बलियोसँग बसेको हुन्छ । सुगन्धित गन्ध छ र सामान्यतया यसको मोटाई र गोलाई लम्बाई १० सेन्टिमिटर (४ इन्च) आकारको हुन्छ । केही ठूला हुन सक्छन्, जस्तै २०१२ मा डोडोङ्गेमा १.२७ किलोग्राम कालो ट्रफल फलेका थिए ।

तिनीहरूको फल शुरुमा सेतो, त्यसपछि गाढा खैरो रातो हुन्छ । यो सेतो रेशाहरूद्वारा फैलिएको हुन्छ । जुन उमेरसँगै खैरो हुँदै जान्छ । बीजाणुहरू अण्डाकारका हुन्छन् र लगभग २२-५५ र २०-३५ मापन गर्छन् । तिनीहरू गाढा खैरो र बाक्ला बोक्राहरूले ढाकिएका हुन्छन् ।

उत्तरी गोलार्द्धमा यो फल अप्रिलदेखि जुनसम्म विकसित हुन्छ । र नोभेम्बरदेखि मार्चसम्म टिपिन्छ ।

सन् २०१० सम्म सबै ट्रफल प्रजातिहरू एकल जीववाट यौन प्रजनन गर्न सक्षम होमोथालिक भएको मानिन्थ्यो । पछिल्लो अनुसन्धानले कालो ट्रफलमा हेटेरोथालिक छन् भन्ने पत्ता लगायो । अर्थात्, यौन प्रजननका लागि विभिन्न प्रकारका माइसेलियाबीच सम्पर्क आवश्यक हुन्छ । यदि विभिन्न प्रकारका माइसेलियाले रूखलाई घेरेमा, अन्ततः, त्यस एक प्रकारको फल बन्छ ।

शरद ऋतुमा फल फल्ने, तिनीहरू १२ सेन्टिमिटर (४+१ बाई २ इन्च) व्यास र ५०० ग्राम (१८ औंस) सम्म तौल हन्छ । यद्यपि सामान्यतया धेरै सानो हुन्छन् । त्यसको गुडी भाग पहेँलो क्रीम वा सेतो मार्बलिङसँग मिल्ने खैरो हुन्छ ।

प्रचार प्रसार

यो मुख्यतया उत्तरी इटालीको Piedmont, Langhe र Montferrat क्षेत्रहरूमा सबैभन्दा प्रसिद्ध छ । यो Alba र Asti शहरहरू वरपरका ग्रामीण इलाकाहरूमा पाइन्छ । अर्विनो नजिकैको मार्चको उत्तरी भागमा अक्लाग्ना सेतो ट्रफलको उत्पादन तथा व्यवसायीकरणको अर्को केन्द्र हो, र यसको वार्षिक उत्सव इटालीमा सबैभन्दा महत्वका साथ गरिन्छ । तिनीहरू Molise, Abruzzo र Tuscany मा सान Miniato वरपरका पहाडहरूमा पनि पाउन सक्छ । क्रोएसिया (इस्ट्रिया, मिर्ना नदीको किनारमा मोटोभुन जङ्गल, स्विट्जरल्याण्डको टिसिनो र जेनेभा क्यान्टोनमा, दक्षिण-पूर्वी फ्रान्समा, सिसिली, हंगेरी, सर्बिया, स्लोभेनियामा (ड्रागोन्जा र रिजाना नदीको किनारमा, ग्रीस, र थाइल्याण्डमा) सेतो ट्रफल पाइन्छ । हालैका वर्षहरूमा, बोस्निया, हर्जेगोभिनामा ट्रफलको खोजी लोकप्रिय भयो । विशेष गरी प्रयाप्त मात्रामा Vlaši?, Lisina र Kozara को क्षेत्रहरूमा पत्ता लागेको छ । र हालै, यसको उत्पतिको खोज पछि, Herzegovina क्षेत्रको पश्चिमी भाग Služanj को गाउँ र रुप्तगिप को शहर वरपर पनि भएको मानिन्छ ।

ट्रफल बसोवास गर्ने होस्ट विरुवाहरू

ट्रफल ओक, हेजल, चिनार र बिचमा बसोवास, सह-जीवन गर्ने वानस्पतिकको रूपमा रहेको पाइन्छन् ।

अनुसन्धान खोजहरूमा उद्धृत गरिएका सबै भन्दा साधारण होस्ट विरुवाहरू ओक हुन्, जसमा भूमध्यसागरीय प्रजातिहरू (क्यू. प्युबेसेन्स, क्यू. सेरिस र क्यू. इलेक्स) हुन् र तिनीहरू शीतोष्ण प्रजातिहरू (क्यू. रोबर र क्यू. पेट्राइया) सँग सम्बन्धित छन् । अर्को दोस्रो सामान्य होस्ट विरुवाहरू चिनारहरू हुन्, मुख्यतया पोपुलस अल्बा (लगभग १३%) तर पी. निग्रा, पी. ट्रेमुला, पी. क्यानाडेन्सिस र पी. डेल्टोइडहरू, विलोमा यी चार प्रजातिहरू सूचीबद्ध छन् ।

सामान्य रूपमा, तिनीहरू होस्ट विरुवाहरूसँग पाँच अन्य प्रजातिहरूसँग सम्बन्धित छन् । तिनीहरूको प्रत्येकका फरक फरक वंशहरू (जेनेरा) (Abies alba-conifer, Alnus Cordata, Fagus sylvatica, Pyrus pyraister र Ulmus माइनर हुन् ।

माटो

यो फललाई माटोको औसत उज स्तर रु७.७

हुनु पर्छ । तर यो तटस्थ देखि क्षारीय माटोमा पनि हुन्छ । त्वादभच ५भबिलयकउयचक्र (Périgord truffle) क्षारीय माटोमा लगाउन हुँदैन ।

बाल्कन र प्यानोनिया क्षेत्रहरूको माटोमा २०% वा सोभन्दा बढी माटो भएको ठाउँमा हुन्छ (ट्यूबर मे लानोस्पोरम धेरै बालुवा/सिलो सामग्री भएको पानी नजम्ने राम्रो निकास भएको माटो चाहिन्छ । तर एपेनिन्समा र सायद इस्ट्र्यामा पनि, माटोको २०% सिल्ट सामग्री भएको हुनुपर्छ । ४५% खनिज र जैविक पदार्थको सिधै पुनर्विभाजनमा निर्भर गर्दछ । बाढीको कारण प्रारम्भिक माटो गठनको समयमा असर पुऱ्याउन सक्छ । सामान्यतया इटाली र इस्ट्र्यामा कार्वोनेट (१५%) मा उच्च उत्पादन हुन्छ । तर हंगेरी र बाल्कन क्षेत्रहरूमा १०% मात्र । त्यस्तै, इटालीमा अर्गानिक पदार्थको सामग्री बाल्कनका WT साइटहरू (४.५%) भन्दा तीन गुणा बढी (लगभग १४%) छ । तर माटोको नाइट्रोजन भने अपेक्षाकृत कम छ (०.१९(०.२६%)। यसले इटालियन क्षेत्रहरूमा लगभग ७ को ऋ(ल अनुपात दिन्छ । जुन अपेक्षाकृत ढिलो विघटन दरसँग मेल खान्छ र हंगेरी र बाल्कन तल्लो भूभागहरूमा उच्च ऋ(ल अनुपात(धेरै नियमित बाढीको सम्पर्कमा छ । माथिल्लो माटोको तहमा माइक्रोबियल बढनाले छिटो सड्ने दर हुन्छ ।

सन् २०१८ मा सम्वद्ध माइक्रोबियल र फंगस् समुदायहरू हानीकारण फंगसको रूपमा चिनिन्छन् र त्यस विषयमा थप अध्ययनहरू गर्न सिफारिस गरिन्छ ।

सिँचाई

बढी सुख्खा हुनाले सामान्यतया माइसेलियमको मात्रा घटाउँछ । T-magnatum T-melanosporum र T-uncinatum -Burgundy truffle) कम सहनशील हुन्छ । गर्मीमा छोटो समयको लागि सिँचाईको कमी हुन्छ । पानीको मात्रा कमीभयो भने । यसको पेरिडियम राम्रोसँग विकसित हुँदैन । यसरी यी दुई अन्य प्रजातिहरूको तुलनामा Ascocarp यसले धेरै पानीको स्रोतलाई आफ्नो अधीनमा राख्छ । तर यसको मतलब यो पनि हो कि T-magnatum गर्मीको अतिरिक्त वर्षाको लागि अधिक सहनशील छ । सामान्य वर्षाको १८०% मिलिलिटर पानीसम्म, जुन भूमध्यसागरको उत्तरमा अवस्थित क्षेत्रहरूको लागि वरदान नै हो, विशेष गरि जेनेभा (

स्विजरल्याण्ड)मा हुने जलवायु परिवर्तन, अपेक्षित वर्षा वृद्धि र अनुमानित तापक्रमको मात्रा, यसको दायराको वर्तमान उत्तरी सीमालाई सम्म ल्याउने र यसलाई मध्य र पश्चिमी यूरोपमा विस्तार गर्ने सम्भावना छ ।

अर्कोतर्फ, कम र बढी आर्द्रता भएको महाद्वीपीय मौसममा (जस्तै मध्य यूरोप र बाल्कन प्रायद्वीपको भित्री भाग बढी तापक्रम वृद्धिले थप वर्षा र त्यसपछिको बाढी आउने सम्भावना हुन्छ । T-magnatum को जलोढ/नदीका वासस्थानहरू अत्यधिक जलमग्नता र समग्र जलमग्नताको अधीनमा हुनेछन् । जसले माइकोरिजाको विकास र फलको गठनमा असर गर्छ । जुन असर बरगण्डी ट्रफलमा देखाएको छ ।

बोस्नियाको वरिपरि खेतीका लागि जमीनहरूमा ट्रफल खेती गर्नेहरूको आकार बढीरहेको छ । कहिले ? विदेशी कम्पनीहरूले देशको उपयुक्त मौसमलाई ध्यानमा राख्दै, स्थानीय कृषिमा लगानी गरेका छन् ।

व्यवसायीकरण

इटालियन सेतो ट्रफलहरू बजारमा धेरै माग छ । बजारमा पनि त्यसको मूल्य सबैभन्दा बढी पर्छ । अल्बाको सेतो ट्रफल बजार अक्टोबर र नोभेम्बरमा सबैभन्दा व्यस्त बजार हुन्छ । जहाँ फिएरा डेल टार्टुफो (ट्रफल मेला) हुन्छ । सन् २००१ मा, डिसेम्बर २००९ का अनुसार, ट्यूबर म्याग्नेटम ट्रफलहरू ४२,२०० देखि ४,८०० प्रति किलोग्राम (४,१,००० देखि ४२,२०० प्रति पाउण्ड) को बीचमा बेचेको थियो, तिनीहरू १४,२०३.५० डलरमा बिक्री गरेका थिए । नोभेम्बर १९९९ मा, क्रोएसियाको बुजे नजिकै संसारको सबैभन्दा ठूलो ट्रफल फेला परेको थियो । जुन ट्रफलको तौल १.३१ किलोग्राम (२ पाउण्ड १४ औंस) थियो र त्यो संसारमा उत्पादन हुने ट्रफल मध्ये सबैभन्दा ठूलो भनेर गिनिज बुक अफ रेकर्डमा परेको छ ।

एउटा सेतो ट्रफलको मूल्य डिसेम्बर २००७ भुक्तानी गरिएको रेकर्ड प्राप्त भएको थियो । जब मकाउ क्यासिनो मालिक स्टेनली होले १.५ किलोग्राम (३ दि ५ औंस) तौलको नमूनाको लागि ३३०,००० (६ १६५,०००) डलर तिरेका थिए । त्यो सबैभन्दा ठूलो ट्रफल मध्ये एक थियो । यो पिसाको आसपास, इटाली नजिक फेला परेका थिए र मकाउ, हङकङ र फ्लोरेन्समा एकैसाथ आयोजित मेलामा लिलामीमा बिक्री गरेको

थाहा भएको छ । त्यसपछि २७ नोभेम्बर २०१० मा होले फेरि सेतो ट्रफल ३३०,००० डलर तिऱ्यो । जसमा एक किलोग्राम तौल थियो ।

फर्जीको हल्ला

यसको उच्च मूल्य ट्यागको कारण र टी म्याग्नेटम सेतो रंगको ट्रफल वरिपरि मात्र होइन, ठगीहरू बारम्बार हुन्छन् (जस्तै टी T-borchii वा T-asa. सस्तो Tuber borchii T-magnatum को लागि बेचेको सन् २०१२ तथ्याङ्कले देखाएको छ । १५% उच्च मूल्यको ट्रफलहरू चीनमा लगाएका फ्रान्सेली प्रजातिका सस्तो ट्रफलहरू हुन् भन्ने आरोप लगाएका थिए । विशेषगरि त्यो भनेको फर्जी वा गलत प्रचार थियो । सन् २०१२ मा Asti बजारमा, ९०% भन्दा बढी ट्रफलहरू अल्बाबाट आएनन् र लगभग ७५% सेतो ट्रफलहरू Piedmont बाट अन्य इटालियन क्षेत्रहरूबाट आएका थिए । ट्यूबर ओलिगोस्पर्मम, जुन ट्युनिसियाको सुख्खा बालुवामा राम्रोसँग बढ्छ र इटालीमा कुनै पनि पाक मूल्य नमान्ने, टी म्याग्नाटमको रूपमा बेचिन्छ । कतिपय अवस्थामा, (मिथेन) पेट्रोलियम पदार्थ जस्तो गन्ध आउँथ्यो । जुन मानव स्वास्थ्यको लागि हानीकारक हुन्छ । २०१७ मा, इटालीको वित्तीय पुलिस, गार्डिया डि फाइनान्जाले ट्रफल उत्पादकहरू बीच । ६६ मिलियन यूरो कर छली गरेको सार्वजनिक गर्‱यो ।

त्यो घटना एक महत्वपूर्ण घटना बन्यो । यो अहिलेसम्म फेला पारिएको धेरै ट्रफल प्रजातिहरूको तुलनामा टी-म्याग्नाटम, T-magnatum अन्य प्रजातिहरूको तुलनामा Cu, K, Na, P, र Zn लाई कुशलतापूर्वक लिएर सञ्चित गर्दछ । अर्कोतर्फ, टी. ब्रुमाले आत्मसात/सञ्चित गर्नमा बढी सफल थिए ।

सेतो ट्रफल

यो ट्रफल १.३ सेन्टिमिटर (०.३९-१.१८ इन्च) आकार र गोलाकार हुन्छ, । प्रायः बाहिरी भाग शुरुमा थोरै मखमली र सेतो रंगको हुन्छ, । परिपक्व भएपछि यसमा खैरो चिन्हहरू सहितको चिल्लो, रातो गेरु सतह बन्छ । यो यसमा कम्प्याक्ट स्थिरता छ । र, जब खण्डखण्ड बनाएको छ । भित्री भाग वयस्क हुँदा सेतो, हल्का गेरु वा उमेरसँग गुलाबी खैरो हुन्छ । वयस्क ट्रफलहरूले आनन्दित सुगन्ध दिन्छ । तर बढी छिपिएपछि भान्सामा खाना पकाउने गर्दासको सम्झना गराउने अप्रिय गन्ध दिन्छन् । त्यस्तो स्वादलाई केहीले लसुनको जस्तो वर्णन बताएका छन् ।

हेजलनट जस्तै, माइक्रोस्कोप मार्फत हेर्दा, बीजाणुहरू ३५-५५ □ २५-४० माइक्रोन नाप्ने, गोलाकार आकारको अण्डाकार र खैरो रङका हुन्छन्। *ascii* फलमा गोलाकार हुन्छन् र १ देखि ४ बीजाणुहरू हुन्छन्। टूफलका धेरै समान प्रजातिहरू छन्। त्वादभच बकव (अपरिपक्व हुँदा कागती जस्तै आकारको बीजाणुहरू सहित), *Tuber oligospermum* र *Tuber puberulum* (जसको गोलाकार बीजाणुहरू हुन्छन्)।

वितरण र बासस्थान

सेतो टूफल प्रायः ओक ग्रोभहरूमा बढ्छन्, र कम प्रायः (कोनिफर) मुनि टूफलहरू भूमिगत भएर जमीन मुनी फल्छन्। यद्यपि धेरै गहिरो हुँदैन (कहिलेकाहीं, परिपक्व भएका फलहरू जमीनको सतहमा आउँछन्)। यसले जाडोदेखि गर्मीको प्रारम्भसम्म (डिसेम्बरदेखि जुनसम्म), तटीय वा तल्लो क्षेत्रमा (समुद्र सतहको २०० र १,००० मिटरको बीचमा) टूफल फल्छ। यो विभिन्न वातावरणमा अत्यधिक अनुकूलनीय छ। यद्यपि यसले चुल्होयुक्त बलोटो माटो (तटीय क्षेत्रहरू विशेष रूपमा मन पराउँछ भने यसले उच्च पहाड ब्याक टूफल (ट्यूबर मेलानोस्पोरम) बासस्थानको बनाएको देखिन्छ। यो ७.८ को pH भएको माटोमा राम्रोसँग बढ्छ। साथै ६(७ को उच्च भएको कगदबपिवाधिलभक मा, कहिलेकाहीं यो ५.२ कम उच्च भएको माटोमा पनि बढ्छ। यो यूरोप भरि पाइन्छ। फिनल्याण्ड देखि इटाली (टस्कनी, अब्रुजो, रोमाग्ना, उम्ब्रिया, मार्चे, मोलिसे र सिसिली र इवेरियन प्रायद्वीप (अन्डालुसिया, पोर्चुगल, कास्टिल, लियोन), आयरल्याण्ड र ग्रेट ब्रिटेनदेखि हंगेरी र पोल्याण्डसम्म र फ्रान्सका धेरै स्थानहरूमा फल्ने गरिन्छ।

खेतीको रूपमा उत्पादन

यो जातको टूफल जाडो देखि वसन्त गर्मी यामसम्म (इटालीमा मध्य जनवरी देखि अप्रिलको अन्त्यसम्म) टिपिन्छ, त्वादभच नवनलवतक को विपरीत, जुन शरद ऋतु र प्रारम्भिक जाडोमा संकलन गरिन्छ। यो लगभग ३००-४००, €-kg मा बिक्री हुन्छ। यद्यपि यो *Tuber magnatum* वा *Tuber melanosporum* को रूपमा खोजिएको छैन। यसले नयाँ वृक्षारोपणहरूमा चाँडै फल दिन्छ। पाइनमा ४ वर्षको रूपमा), विभिन्न पारिस्थितिक अवस्थाहरूमा अनुकूलन

योग्य छ। होस्ट विरुवाहरूका लागि धेरै विशिष्ट छैन। र पनि अन्तमा, यो अन्य प्लान्टल एकटोमीकोरिडसँग धेरै प्रतिस्पर्धात्मक छ।

गिब्सनभिल, उत्तरी क्यारोलिनाको माइकोरिजा बायोटेकले उत्तरी क्यारोलिनामा ब्यानचेटो टूफल उत्पादनका लागि विधिहरू विकास गरिरहेको छ। तिनीहरूका सीईओ, न्यान्सी रोसबरो, प्रतिवेदनका अनुसार प्लटबाट २०२१ म बालीहरू उत्कृष्ट भएका छन्। जहाँ अनुमानित २०० पाउण्ड जति उत्पादन गर्छ।

सामान्य “लसुन टूफल” (ट्यूबर म्याक्रोस्पोरम)

अमेरिकाको प्रशान्त उत्तरपश्चिममा, टूफलका धेरै प्रजातिहरू व्यावसायिक रूपमा काटिन्छन्, विशेषगरि, ल्युकाङ्गियम कार्थुसियानम, ओरेगनमा ब्याक टूफल, ट्यूबर गिब्सोसम, ओरेगन वसन्त सेतो टूफल, र *Tuber oregonense*, ओरेगन जाडो सेतो टूफल, *Kalapuya brunnea*, ओरेगन ब्राउन टूफल, पनि व्यावसायिक रूपमा उत्पादन हुन्छ। ओरेगन सेतो टूफल यसको उच्च गुणस्तरको कारणले बजार राम्रो छ। अन्य देशहरूमा पनि निर्यात गरिन्छ। ओरेगनले आफ्नो परम्परागत टूफल बजारलाई ‘टूफल फेस्टिभल’ चाडपर्वको रूपमा मनाउँछ।

पेकन टूफल (ट्यूबर लियोनी) सिन्। टेक्सेन्स दक्षिणी संयुक्त राज्यमा पाइन्छ। सामान्यतया पेकन प्रजातिका रूखहरूसँग सम्बन्धित छ। “तिनीहरू धेरै राम्रो छन् र खाद्य वस्तुको रूपमा विकसित छन्।” यद्यपि पेकनलाई किसानहरूले प्रयोग गर्न अस्वीकार गर्थे। तिनीहरू त्यसलाई अमूल्य वस्तुको रूपमा ४९६० प्रति पाउण्डमा बिक्री गर्थे। टूफलको *Tuber* गाना

“टूफल” शब्द समान जमीनमुनि भएको भूमिगत रूपमा फल्ने फलहरूको धेरै प्रकारको वंशहरूमा पाइन्छ। *Terfeziaceae* परिवारको वंशहरू *Terfezia* र *Tirmania* अफ्रिका र मध्य पूर्वको “डेजर्ट टूफल” भनेर चिनिन्छ। पिसोलिथस टिन्क्टोरियस, ऐतिहासिक रूपमा जर्मनीका केही भागहरूमा पाइन्छ। कहिलेकाहीं यसलाई “बोहेमियन टूफल” को रूपमा पनि चिनिन्छ।

जियोपोरा एसपीपी : संसारभरि वृद्ध्याण्ड, अर्थात् जङ्गलहरूका रूखहरूको भनेर महत्वपूर्ण जङ्गलको रूपमा मान्दछ। *ectomycorrhizal* प्रजातिहरू यसको सहदार हुन्। *Pinus edulis*, दक्षिणपश्चिम

अमेरिकामा पाइने यो प्रजाति शुष्क वातावरणमा समेत पोषकतत्व र पानी अधिग्रहणको लागि न्ययउयचब मा निर्भर छ। अन्य टूफल फल जस्तै, जियोपोराले विजाणुहरू भूमिगत स्पोरोकार्पहरू उत्पादन गर्दछ। जियोपोरा कूपेरी, पाइनलाई टूफल वा फँजी टूफल भनेर पनि चिनिन्छ। यो जीनसको खाद्य प्रजाति हो।

Rhizopogon truffle

यिनीहरू *Rhizopogon spp* वासीडियोमाइकोटा र अर्डर बोलेटालेसका एकटोमाइकोराइजल सदस्यहरू परिवारका हुन्। फङ्गाहरूको समूह जुन सामान्यतया दुसी च्याउको रूपमा उत्पादन हुन्छ। *ascomycete* समकक्षीहरू जस्तै, यी फलहरू टूफल-जस्तै फलदायी शरीरहरू सिर्जना गर्छन्। *Rhizopogon spp* पत्तभरी वनहरूमा पारिस्थितिक रूपमा रहन्छन्। जहाँ तिनीहरू विभिन्न पाइन, फर्स र डगलस फरसँग सम्बन्धित छन्। पारिस्थितिक महत्वको अतिरिक्त, यी फलहरूले आर्थिक मूल्य पनि राख्छन्। *Rhizopogon spp* सामान्यतया नर्सरीहरूमा र पुनरुत्थानको समयमा पत्तभरी विरुवाहरू रोप्न प्रयोग गरिन्छ।

Hysterangium spp वासीडियोमाइकोटा र अर्डर हिस्टेरेन्जिएल्सका एकटोमाइकोराइजल सदस्य हुन्। जसले अन्य टूफल जस्तै स्पोरोकार्पहरू बनाउँदछ। यी फलहरूले वानस्पति हाइफेको माइसेलियल चटाईहरू बनाउँछ। जसले डगलस फर जङ्गलहरूमा २५-४० प्रतिशत जङ्गलको भुईँ ढाकेको हुन्छ। जसले गर्दा माटोमा रहेको बायोमासको महत्वपूर्ण भागमा योगदान पुऱ्याउँछ। अन्य *ectomycorrhizal* फल जस्तै, *Hysterangium spp* नाइट्रोजन चक्रमा पौष्टिक तत्वको आदानप्रदानमा भूमिका खेल्छ। विरुवाहरूमा उपलब्ध नाइट्रोजन पुऱ्याएर र जङ्गलमा नाइट्रोजन उत्पादन गर्ने काम गर्छ।

ग्लोमस एसपीपी, *Glomerales* क्रम भित्र *Glomeromycota* फाइलमको *arbuscular mycorrhizae* हो। यस वंशजका सदस्यहरूसँग होस्ट विशेषता राख्छ। हार्डवुडहरू, फोर्ब्स, भाडीहरू र घाँसहरू सहित विभिन्न बोटविरुवाहरूसँग सम्बद्ध। यी फलहरू सामान्यतया उत्तरी गोलाद्धमा पाइन्छ।

जीनस एलाफोमाइसेसका सदस्यहरूलाई सामान्यतया टूफलको प्रजाति मानिन्छ।

फाइलोजेनी

फाइलोजेनेटिक विश्लेषणले विभिन्न फलहरूमा ectomycorrhizal ट्रोफिक मोडको अभिषरण विकास गरेको छ। Pezizomycotina को सबफाइलम, Pezizales का अनुसार लगभग ४०० मिलियन वर्ष पुरानो मानिएको छ। Pezizales को अर्डर भित्र, जमीनमा लुकेर बस्ने भूमिगत फल कम्तिमा पूर्ण रूपमा पटक स्वतन्त्र रूपमा विकसित भयो। Pezizales भित्र समाहित परिवारहरू Tuberales, Pezizaceae, Pyrenomataceae, /Morchellaceae हुन्। यी सबै परिवारहरूमा भूमिगत बस्ने टूफल फंगीका वंशहरू हुन्।

सबैभन्दा पुरानो भूतत्त्वज्ञानयुगजर्षावा जीवाश्म लगभग ५० मिलियन वर्ष पहिले Eocene हो। नमूनाहरू Eocene Okanagan Highlands Princeton chert साइटमा permineralized in-situ संरक्षित छन्। यसले ectomycorrhizal फलको नरम भाग सजिलोसँग जीवाश्म बन्दैन। अणुवांशिक कार्यले ectomycorrhizal फलको विकास लगभग १३० मिलियन वर्ष पहिले भएको भनेर अनुमान गरिएको छ।

एस्कोमाइकोटा, बासिडियोमाइकोटा र ग्लोमेरोमाइकोटा भित्र भूमिगत फलको विकास धेरै पटक भएको छ। उदाहरणका लागि, बासीडियोमाइकोटाको जेनेरा राईजोपोगन र हिस्टेरेन्जियम दुवैले भूमिगत रूपमा फलको अंगहरू बनाउँछन् र यिनले टूफल बनाउने एस्कोमाइसेट्सको रूपमा समान पारिस्थितिक भूमिका खेल्छ।

Ascomycota genera Geopora, Tuber, र Leucangium को पुर्खाहरू Paleozoic युगमा लौरासियामा उत्पत्ति भएका मान्दछ।

फाइलोजेनेटिक प्रमाणहरूले सुझाव दिन्छ कि अधिकांश भूमिगत फलहरू विशेष प्रजातिका च्याउबाट विकसित भएको हो। समय बित्दै जाँदा च्याउको स्टेम र क्याप्स कम भयो र क्याप्सले प्रजनन तन्तुलाई बेरिन थाल्यो। यौन बीजाणुहरूको फैलावट पछि हावा र वर्षाबाट जनावरहरूको जीनमा सारियो।

२००८ सेप्टेम्बर २५ मा अणुवांशिक डीएनएको आन्तरिक ट्रान्सक्रिप्टेड स्पेसर (आईटीएस) को प्रयोग गरेर ट्यूबर जीनसको फिलोजेनी र बायो गेोग्राफीको अनुसन्धान

गरियो र यसका पाँच प्रमुख क्लेडहरू (एस्टिभम, एक्काभटम, रुफम, मेलानोस्पोरम र प्युवेरुलम) को पत्ता लगायो। यसलाई पछि सन् २०१० मा माइटोकोन्ड्रियल DNA को २८, ठूलो सबयुनिट्स (LSU_RNA प्रयोग गरेर नौ प्रमुख क्लेडहरू सुधार गरी विस्तार गरिएको थियो। म्याग्नाटम र म्याक्रोस्पोरम क्लेडहरू एस्टिभम क्लेडबाट अलग थिए। गिबोसम क्लेडलाई अन्य सबै क्लेडहरू भन्दा फरक रूपमा समाधान गरि स्पिनोरेटिकुलेटम क्लेडलाई रुफम क्लेडबाट अलग गरिएको थियो।

धेरै टूफलका वंशहरू बासिडियोमाइसेट जेनेराहरू बीच स्वतन्त्र रूपमा विकसित भएको देखिन्छ। फाइलोजेनेटिक विश्लेषणले बासिडियोमाइसेट भूमिगत फलका अंगहरू, तिनीहरूको एस्कोमाइसेट समकक्षीहरू जस्तै, माथिको जमीनबाट विकसित भएको कुरा पत्ता लगाएको थियो। उदाहरणका लागि, च्जप्शायउयनयल प्रजातिहरू सम्भवतः सुइलस, एक च्याउको प्रजातिसँग मिसिएको पूर्वजबाट उत्पन्न भएको अनुमान गरिएको अध्ययनहरूले पुष्टि गरेका छन्। एस्कोमाइसेट्स र बासिडियोमाइसेट्स बीचको भूमिगत फलका लागि चयन कम पानी पर्ने र सीमित वातावरणमा भएको थियो।

व्युत्पत्ति

अधिकांश स्रोतहरू सहमत छन् कि “टूफल” शब्द ल्याटिन शब्द ट्यूबरबाट वलार ल्याटिन ट्यूफेराबाट आएको हो, जसको अर्थ “सुनिन्ने” वा “लम्प” हो। यसले पुरानो फ्रान्सेली बोलीहरू मार्फत अन्य भाषाहरूमा प्रवेश गर्‍यो।

पारिस्थितिक

टूफलको माइसेलियाले विच हेजल, हर्नबीम, ओक, पाइन र चिनार सहित धेरै प्रजातिका रूखहरूको जरासँग सिम्बायोटिक, माइकोरिजल सम्बन्ध छ। पारस्परिक भूतत्त्वज्ञानयुगजर्षावा फल जस्तै टूफलले कार्बोहाइड्रेटको बदलामा बोटविरुवालाई बहुमूल्य पोषकतत्व प्रदान गर्दछ। Ectomycorrhizal टूफल आफ्नो विजाणु होस्ट विना माटोमा बाँच्न सक्दैन। वास्तवमा, यी धेरै फङ्गाहरूले अन्य माध्यमबाट कार्बन प्राप्त गर्न आवश्यक इन्जाइमहरू गुमाइसकेका हुन्छन्। उदाहरणका लागि, टूफल फङ्गिले विरुवाको कोशिकाको पुर्खालाई घटाउने क्षमता गुमाएको छ। जसले विरुवाले फोहोर सङ्गे

क्षमतालाई सीमित गर्छ। विरुवाको होस्टहरू पनि तिनीहरूसँग सम्बन्धित टूफल फंगीमा निर्भर हुन्छ। Geopora, Peziza, र Tuber spp। ओक समुदायहरूको रोपणले महत्वपूर्ण काम छन्।

ट्यूबर प्रजातिहरूले राम्रो निकास भएको र तटस्थ वा क्षारीय भएको अर्गिलेसियस वा क्याल्केरियास माटोलाई प्राथमिकता दिन्छ। ट्यूबरले वर्षभरि फल फलाउँछ। यो प्रजातिको आधारमा पात पतझरको फोहोर भित्र माटोको बीचमा गाडिएको पाउन सकिन्छ। अधिकांश फङ्गल बायोमास माटोको ह्युमस र लिटमस तहमा पाइन्छ।

Ascomycota मा अर्डर Pezizales को जीवनचक्र

धेरैजसो टूफल फङ्गिले अलौकिक बीजाणु (माइटोस्पोर वा कोनिडिया), यौन बीजाणु (मेयोस्पोर वा एस्कोस्पोर/बेसिडियोस्पोर) दुवै उत्पादन गर्छन्। कोनिडिया एस्कोस्पोर भन्दा कम उर्जासँग सजिलैसँग उत्पादन गर्न सकिन्छ, र गर्भशयको समयमा फैलाउन सक्छ। एस्कोस्पोरको उत्पादन उर्जा गहन हुन्छ, किनभने फङ्गसले ठूला स्पोरोकार्पहरूको उत्पादनमा स्रोतहरू आमन्त्रित गर्छ। एस्कोस्पोरहरू थैली-जस्तै संरचनाहरू भित्र जन्मिन्छन् जसलाई बकअभ भनिन्छ। जुन स्पोरोकार्प भित्र समाहित हुन्छ।

टूफलको फङ्गिले आफ्नो प्रजनन फल जमीनमुनि नै उत्पादन गर्दछ। बीजाणु हावा र पानीबाट फैलिन सक्दैन। तसर्थ, लगभग सबै टूफलहरू बीजाणु फैलाउन माइकोप्यागस पशु भेक्टरहरूमा निर्भर हुन्छन्। यो angiosperms को फलमा बीउको प्रसारसँग सम्बन्ध राख्छ। जब एस्कोस्पोरहरू पूर्ण रूपमा विकसित हुन्छन् र टूफलको वाष्पशील यौगिकहरू निस्कन्छ। जसले पशु भेक्टरहरूलाई आकर्षित गर्दछ। सफल प्रसारको लागि, यी बीजाणुहरू जीवहरूको पाचन प्रक्रियामा फर्त बाँच्नुपर्दछ। Ascospores मा चिटिनबाट बनेको बाक्लो बोक्राहरू हुन्छन्। जसले तिनीहरूलाई जनावरको आंशिक वातावरण सहन मद्दत गर्दछ।

पशु भेक्टरहरूमा चराहरू, हिरणहरू र मुसाहरू जस्तै भोल, गिलहरी र चिपमडकहरू पर्दछन्। धेरै प्रजातिका रूखहरू, जस्तै क्वेर्कस ग्यारियाना, पृथक रूखहरूमा खोप लगाउन स्पोरोकार्पको फैलावटमा निर्भर हुन्छन्। उदाहरणका

लागि, Q-garryana को वयचलक नयाँ क्षेत्रमा लगाइन्छ, जहाँ उत्पादनका लागि आवश्यक माइकोराइजल फङ्गीको अभाव नहोस् भनेर लगाईको हुन्छ।

केही माइकोप्यागस जनावरहरू आफू जीवित रहन तिनीहरूको प्रमुख खाद्य स्रोतको रूपमा ट्रफलहरू खाने प्रयोग गर्दछ। उड्ने गिलहरीहरू, उत्तरी अमेरिकाका ग्लाकोमिस सेबिनस, ट्रफलहरू र तिनीहरूबाट सम्बन्धित विरुवाहरू तीन तर्फी सिम्बायोसिस भूमिका खेल्छन्। G-sabrinus विशेष गरी यसको परिष्कृत गन्ध, दृश्य संकेतहरू, र ट्रफलको समृद्ध घनत्व दीर्घकालीन स्मरण प्रयोग गरेर ट्रफल फेला पार्न अनुकूल बनाउँछ। जनावर र ट्रफलहरू बीचको यो घनिष्ठताले अप्रत्यक्ष रूपमा माइकोरिजल बोट प्रजातिहरूलाई बढ्दो घनत्व भएमा उत्पादनमा असर गर्छ।

एस्कोस्पोरहरू विकसित अवस्था विस्तारै फैलिएपछि, यी विरुवाको जराबाट उत्सर्जित निकासहरू अंकुरण शुरु नभएसम्म सुसुप्त अवस्थामै रहन्छन्। अंकुरण पछि, हाइफे बनाउँछ, र होस्ट विरुवाको जराहरूको सहयोग खोज्छन्। जराहरूमा पुगेर, हाइफेले जराको टुप्पोको बाहिरी सतहमा आवरण वा म्यान बनाउन थाल्छ। ज्यउजवभ त्यसपछि पौष्टिकता आदानप्रदानको लागि हार्टिंग नेट बनाउन इन्टरसेलुलरको रूपमा रूट कोर्टेक्समा प्रवेश गर्दछ। Hyphae होस्टको सम्पूर्ण जरा प्रणालीलाई उपनिवेश बनाउने अन्य जरा हाँगाहरूमा फैलिन्छ। क्रमशः समयको साथ, ट्रफल फङ्गसले फलका अङ्गहरू बनाउन पर्याप्त स्रोतहरू जम्मा गर्छन्। वृद्धिदर भने वसन्तमा बढ्दै गएको फोटोसिन्थेटिक दरसँग सम्बन्धित छ। किनकि रूखहरू, पातहरू बाहिर निस्कन्छ

पोषकतत्व विनिमय

ट्रफल फङ्गीले आफ्नो होस्ट विरुवाबाट कार्बोहाइड्रेट प्राप्त गर्दछ। तिनीहरूलाई आवश्यक सूक्ष्म र म्याक्रोन्यूट्रियन्टहरू पोषकतत्वहरू प्रदान गर्दछ। विरुवाको म्याक्रोन्यूट्रिएन्टहरूमा पोटासियम, फस्फोरस, नाइट्रोजन र सल्फर प्राकृतिक रूपमा मिसावट हुन्छ। यसको विपरीत, सूक्ष्म पोषक तत्वहरूमा फलाम, तामा, जस्ता र क्लोराइड पाइन्छन्। ट्रफल फङ्गीमा, सबै एक्टोमाइकोरिजामा जस्तै, अधिकांश पोषकतत्व आदानप्रदान हार्टिंग नेटमा हुन्छ। विरुवाको जरा कोशिकाहरू बीचको इन्टरसेलुलर हाइफल नेटवर्क।

ectomycorrhizal फलको एक अद्वितीय विशेषता जराको बाहिरी सतहमा आवरण गठन गर्छ।

ट्रफलका अर्किड प्रजातिहरू एपिपाइटिस हेलेबोरिन र सेफलान्थेरा डमासोनियमसँग सहसम्बन्धित पत्ता लगाउन सुझाव दिइएको छ, यद्यपि यो सधैं मिल्ने सम्बन्ध होइन।

पोषकतत्व वृत्त

ट्रफल फङ्गीहरू पोषण वृत्त कायम गर्न पारिस्थितिक रूपमा महत्वपूर्ण काम गर्छन्। विरुवाहरूले आफ्नो राम्रो जराबाट पोषक तत्वहरू प्राप्त गर्छन्। Mycorrhizal अवयवको धेरै भन्दा धेरै साना जराहरू हुन्छन्। त्यसैले तिनीहरूसँग उच्च तहमा क्षेत्र र पोषक तत्वहरूका लागि माटोका अन्वेषण गर्ने क्षमता राख्छ। पोषक तत्वहरूको अधिग्रहणमा फस्फोरस, नाइट्रोट वा अमोनियम, फलाम, म्याग्नेसियम र अन्य आयनहरू समावेश हुन्छन्। धेरै ectomycorrhizal फंगसहरूले होस्ट विरुवा वरपरको माटोको माथिल्लो तहहरूमा फङ्गल म्याटहरू बनाउँछन्। यी म्याटहरूको वरपरको माटोको तुलनामा उल्लेखनीय रूपमा उच्च कार्बन र निश्चित नाइट्रोजन आद्रता हुन्छ। किनभने यी म्याटहरू नाइट्रोजन सिङ्कहरू हुन्, पोषक तत्वहरूको लीचिङ्ग कम हुन्छ।

माइसेलियल म्याटले जैविक पदार्थलाई निश्चित ठाउँमा राखेर क्षरण माटोको संरचना कायम राख्न मद्दत गर्छ। प्रायजसो, माइसेलियमका यी सञ्जालहरूले माटोमा रहेका साना जीवहरू, जस्तै ब्याक्टेरिया र माइक्रोस्कोपिक आर्थ्रोपोडहरूका लागि सहयोग प्रदान गर्दछ। ब्याक्टेरियाको माइसेलियमको निकासबाट वरपरको माटोलाई उपनिवेश बनाउँछ। माइक्रोस्कोपिक आर्थ्रोपोडहरू जस्तै धमिरा (माइट)हरूले सीधै माइसेलियम खुवाउँछन् र अन्य जीवहरूको शोषणको लागि बहुमूल्य पोषक तत्वहरू छोड्छन्। यसरी, ट्रफल फङ्गी र अन्य एक्टोमाइकोराइजल फङ्गले विरुवा, जनावर र सूक्ष्मजीवहरू बीचको पोषकतत्व आदानप्रदानमा जटिल प्रणालीलाई सहज बनाउँछ।

सुख्खा भूमि पारिस्थितिक तंत्रको महत्व

विरुवाको सामुदायिक संरचना प्रायः माइकोराइजल फङ्गसको उपलब्धताले प्रभावित पाइन्छ। सुख्खा भूमि पारिस्थितिक तंत्रहरूमा, यी फलहरू खडेरीको सामना

गर्ने क्षमता बढाएर आफ्नो होस्ट विरुवाहरूले आवश्यक क्षमता तयार गर्छ। दक्षिणपश्चिम संयुक्त राज्य अमेरिकाको सुख्खा-जमीन इकोसिस्टममा आधारभूत प्रजाति पिनस एडुलिस हो, जसलाई सामान्यतया पिनियोन भनिन्छ। ए. भमगण्डि भूमिगत फल Geopora / Rhizopogon सँग सम्बन्धित छ।

विश्वव्यापी तापक्रम बढ्दै जाँदा चर्को खडेरीको घटनाले शुष्क भूमिको विरुवाहरूको अस्तित्वलाई हानिकारक रूपमा असर गर्छ। जलवायु परिवर्तनले पी.एडुलिसको मृत्युदर बढाएको छ। तसर्थ, मिल्दो माइकोराइजल इन्कोकुलमको उपलब्धताले पी. एडुलिस विरुवाको सफल स्थापनामा ठूलो प्रभाव पार्छ। सम्बद्ध ectomycorrhizal विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनको साथ P-edulis को अस्तित्वमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने सम्भावना छ। ट्रफलहरू जमीनमुनि हुने भएकाले, तिनीहरू प्रायः जनावरलाई खान सहज हुन्छन्। परम्परागत रूपमा सुँगुरहरू ट्रफलहरू निकाल्न प्रयोग गरिन्छ। भुनी सुँगुरको प्राकृतिक ट्रफल खोज्ने र ट्रफल खाने उनको मनसाय बढी हुन्छ। ट्रफल र यौनको कम्पाउण्डको कारणले समान मानिएको छ। सुँगुरको लार, बीजाणुबाट बढी आकर्षित हुन्छ। सन् १९९० मा गरिएको अध्ययनले ट्रफल सुँगुर र कुकुरहरू दुवैले सक्रिय रूपमा पहिचान गरेको यौगिक डाइमिथाइल सल्फाइड हो।

इटालीमा, ट्रफल खन्ने क्रममा माइसेलिया ट्रफलमा जनावरहरूले क्षति पुऱ्याएको कारण केही वर्षदेखि यस क्षेत्रको उत्पादन दर घटेको छ। सन् १९८५ देखि सुँगुरको शिकार गर्न निषेध गरिएको छ। ट्रफल सुँगुरको विकल्प कुकुरहरूको प्रयोग गर्दा बढी फाइदा भएको छ। सुघेर पत्ता लगाउन काममा सहयोग पुऱ्याउने काम गर्छ तर सुँगुर र सुँगुरले जसरी टपक्क टिपेर खाईहाल्दैन। किनभने तिनीहरूसँग ट्रफल खाने तीव्र इच्छा हुँदैन। त्यसैले तिनीहरूलाई खन्न, सुघन, स्पोरोकार्पहरू पत्ता लगाउन तालिम दिन सकिन्छ। सुँगुरहरूले ट्रफलहरू खन्न र खान बढी रुचाउँछन्।

सुइलिया जीनसका फलाई प्रजातिका भूमिगत फलहरूसँग सम्बन्धित वाष्पशील यौगिकहरू पनि पत्ता लगाउन सक्छन्। भिँगाहरूले समेत आफ्ना वच्चाहरूलाई खाना उपलब्ध गराउन ट्रफलमाथि अण्डा पार्छन्। त्यसको

ज्वलन्त उदाहरण जमीनको तहमा, सुइला भिँगा टूफलहरू माथि उडिरहेको देख्न सकिन्छ।

अस्थिर घटक

माइसेलियाले प्राकृतिक सुगन्धको लागि टूफल सम्बन्धी सूक्ष्मजीवहरूबाट उपन्न हुने वाष्पशील घटकहरू छोड्छन्। टूफल वाष्पशीलहरूको रासायनिक पारिस्थितिक जटिल छ। विरुवाहरू, कीराहरू र स्तनपायीहरूसँग अन्तरक्रिया गर्छ। जसले बीजाणु फैलाउन योगदान दिन्छ। टूफल प्रजातिको, जीवनचक्र, वा स्थानमा निर्भर गर्दै, तिनीहरू एकापसमा मिलेर बस्छन्। सल्फर वाष्पशील, सबै टूफल प्रजातिहरूमा पाइन्छ। जस्तै डाइमिथाइल मोनो (DMS, DMDS, DMTS) सल्फाइडहरू, साथै सेतो टूफलको विशेषता T-borchii र -Dithiapentane छुट्टै हुन्छ। म्याग्नेटम, थोरै बढी सुगन्धित हुन्छ। सेतो टूफलहरू विशेष रूपमा तीव्र सुगन्धित हुन्छन्, काट्टा आँखा पोल्छ।

ननसल्फर एमिनो एसिड घटकहरू (सरल र शाखायुक्त हाइड्रोकार्बन)को मेटाबोलाइटहरू जस्तै इथिलीन (होस्ट रूखको जरा संरचनालाई असर गर्ने सेतो टूफलको माइसेलियाद्वारा उत्पादित), साथै (मिथाइलब्युटानल, र फेनिलेथेन (सामान्य बाइलेथेन))।

प्याटी एसिड व्युत्पन्न वाष्पशीलहरू (C-अल्कोहल र एल्डिहाइड विशेष फङ्गल गन्ध र (octenal)। पहिलेको लिनोलिक एसिडप्रयः सेतो टूफलबाट उत्पादन गरिन्छ। थायोफेन डेरिभेटिभहरू टूफलमा बस्ने ब्याक्टेरियल सिम्बियोन्टहरूद्वारा उत्पादन गरिएको देखिन्छ। यी मध्ये सबैभन्दा प्रचुर मात्रामा, (मिथाइल, ४-५ डाइहाइड्रोथियोफिनले, सेतो टूफलको सुगन्धमा योगदान गर्छ।

धेरै प्रजातिका टूफलहरू क्रमशः तिनीहरूको सापेक्षिक सामग्री वा सल्फाइड, इथर वा अल्कोहलको अनुपस्थितिको आधारमा भिन्न हुन्छन्। टूफलको पिसिना (कस्तूरी सुगन्ध फेरोमेन एन्ड्रोस्टेनोलसँग मिल्दोजुल्दो छ जुन मानिसमा पनि हुन्छ। सन् २०१० मा सात कालो र छ सेतो टूफल प्रजातिहरू माथि अध्ययन गरिएको थियो।

टूफल खेतीमा केन्द्रित छ, अर्थात् Tuber spp।

टूफलले लामो समयसम्म खेती गर्ने प्रविधिहरूबाट आफूलाई टाढा राखेका थिए, जसरी जीन (एन्थेल्मे ब्रिलट साभरिन (१८२५)

ले उल्लेख गरेका छन्।

विद्वान पुरुषहरूले रहस्य पत्ता लगाउन खोजेका थिए। र तिनीहरूले बीज पत्ता लगाउन प्रयास गरेका थिए। तथापि, तिनीहरूका प्रयासहरू व्यर्थ भए, र कुनै पनि रोपण पछि फल लागेन। यो सायद सबै ठिक छ, किनकि टूफलको बहुमूल्य योगदानलाई लोभलालचमा केन्द्रीत थियो। सायद फलहरू त्यति सजिलै रोपण गर्न सकेको भए त्यसको महत्व कम हुने थिए। सन् १८०८ को प्रारम्भमा, फ्रान्समा टूफिकल्चरहरूको टूफल खेती गर्ने प्रयासहरू सफल भए। मानिसहरूले लामो समयदेखि देखेका थिए कि केही रूखहरूको जराहरूमा टूफलहरू बढिरहेका थिए। र १८०८ मा, जोसेफ टालोन, दक्षिणी फ्रान्सको वुत (ख्वगअगिकभको क्षेत्रमा, टूफलले आफ्नो जरा प्रणालीमा होस्ट गर्न चिनिने ओक रूखहरूको फेदमा जम्मा गरेका केही विरुवाहरू रोप्ने विचार आयो।

टूफल खेती गर्ने तरिका पत्ता लगाउनका लागि, केही स्रोतहरूले अहिले लाउडुन (पश्चिमी फ्रान्समा)का पियरे दोस्रो मौलेन (१७४४-१८३१) लाई प्राथमिकता दिन्छ। सन् १७९० तिर टूफल खेती गर्न थाले। मौलेओनले ओक रूख, चट्टानी माटो र त्यस्ता वातावरणको बीचमा “स्पष्ट सिम्बायोसिस” देखे। रूखहरूबाट एकोन टूफलहरू उत्पादन गर्छन् र चक्की माटोमा छर्छन्। उनको त्यो प्रयोग सफल भयो। वर्षौं पछि भर्खरै उमेका ओकका रूखहरू वरपरको माटोमा टूफलहरू भेटिए। १८४७ मा, कारपेन्ट्रास (भौक्लुज)को अगस्टे रुसोले ७ हेक्टर (१७ एकड) ओक रूखहरू रोपे। फेरि टूफल उत्पादन गर्ने ओक रूखहरू वरपरको माटोमा पाइने एकोनबाट) र त्यसपछि उनले टूफलको ठूलो उत्पादन प्राप्त गरे। उनले सन् १८५५ मा पेरिसमा आयोजित विश्व मेलामा पुरस्कार प्राप्त गरे।

Carpentras, फ्रान्समा तचगाभि बजार अरूले फ्रान्स र इटालीमा यी सफल प्रयासहरूको नक्कल गरे। १९ औं शताब्दीको अन्तमा, फाइलोकसेराको महामारीले दक्षिणी फ्रान्सका धेरै दाखबारीहरू नष्ट गर्‍यो। अर्को महामारीले त्यहाँ धेरैजसो रेशमकीराहरू पनि मारिदिए। जसले गर्दा तुतीको रूखका खेतीहरू बेकार बन्यो। टूफिकल्चर प्रभावितहरूका लागि आम्दानीको महत्वपूर्ण स्रोत बन्यो। चिल्लो र खुला दाखबारीको माटो टूफलको खेतीका

लागि उपयुक्त थियो। १८९० सम्म, टूफिरेस (टूफल प्लान्टेशन)ले फ्रान्सको ७५० किमी जमीन ओगटेको थियो र त्यस वर्षमा २,००० टन टूफल उत्पादन गरिएको थियो।

१९ औं शताब्दी देखि हालसम्म, टूफल उत्पादन वार्षिक रूपमा ९७.९९% ले २०.५० टनमा भरेको छ। यसको खस्कदो कारण औद्योगिक क्रान्ति, त्यसपछिको ग्रामीण उडान र २० औं शताब्दीको यूरोपेली युद्धहरूका कारण भएका थिए। जसले ग्रामीण जनसंख्यालाई कम असर गर्‍यो। उदाहरणका लागि, प्रथम विश्वयुद्धको परिणामस्वरूप ६५% कृषि मजदुरहरू मात्र लोटको क्षेत्रबाट परिचालन भयो। मानिससँगै कुकुर खेती, माटो र मौसमको ज्ञान पनि हरायो। अर्को परिणाम चराउने भेडा वा गोठालाहरू थिएनन्। जसले दाना र ईन्धनको लागि रूखहरू छाँटेका थिए। त्यसैले पहिलेको टूफल वृक्षारोपणहरू जङ्गलहरूमा परिणत भए। जसले अब टूफल उत्पादन गर्दैन। टूफलहरू एकपटक साप्ताहिक बजारहरूमा (मार्टेल, लोटको बजारमा हप्तामा दुईपटक दुई देखि छ टनको मात्रामा बेचिन्थ्यो। तर आज लालबेन्क र लिमोग्नेमा मात्र साप्ताहिक टूफल बजारहरू छन्। कुनै समय मध्यमवर्गको खानाका रूपमा लिइने टूफल आज कुलिन वर्गको विलासिताको वस्तु बन्न पुग्दा मूल्य बढेको छ।

फ्रान्स र इटालीका अन्वेषकहरूले टूफल स्पोरहरूसहित माइकोराइजा स्थापना गरेपछि, सन् १९६० को दशकको उत्तरार्ध र १९७० को प्रारम्भमा स्थिति परिवर्तन भयो। १९८० को दशकबाट शुरु भएको, टूफल प्लान्टेशनले जङ्गली टूफलको क्षतिपूर्तिस्वरूप प्राप्त गर्‍यो। र फ्रान्स, इटाली, स्पेन र अष्ट्रेलिया लगायत विभिन्न देशहरूमा अवस्थित छ। फ्रान्समा अहिले उत्पादन हुने करिब ८०% टूफल विशेष रूपमा रोपिएको टूफल गोभबाट आउँछ। विश्वका धेरै ठाउँहरूमा नियमित उत्पादनको लागि नियन्त्रित सिँचाई प्रयोग गरि खेती गर्न वृक्षारोपणमा लगानी भइरहेको छ। खेतीको एक महत्वपूर्ण चरण माइकोरिजल विरुवाहरूको गुणवत्ता नियन्त्रण हो। टूफलहरूलाई आफ्नो माइकोरिजल नेटवर्क विकास गर्न ७ र १० वर्ष आवश्यक पर्दछ, र त्यसपछि मात्र होस्ट प्लान्टहरू उत्पादनमा आउँछन्। विरुवाको सफलता सुनिश्चित गर्न अन्य प्रभावकारी प्रयासहरूमा प्रदुषित हुनबाट बच्न माटोको पूर्ण विश्लेषण

आवश्यक छ। सिँचाइ र बाधाकारी वृक्षारोपण (जङ्गली सुँगुरहरू विरुद्ध)को एक हेक्टरमा कूल लगानी १०,००० यूरोसम्म खर्च हुन्छ। ६७ प्रतिशत प्रारम्भिक लगानीको स्तर र परिपक्वता ढिलाइ हुनमा विचार गर्दै माटोको अवस्था र विरुवाको अवस्था दुवैको ख्याल नगर्ने किसानहरू असफल हुने उच्च जोखिममा छन्।

न्यूजिल्याण्ड र अष्ट्रेलिया ट्रफल खेती
दक्षिणी गोलार्द्धमा उत्पादन हुने पहिलो कालो ट्रफल (ट्यूबर मेलानोस्पोरम) सन् १९९३ मा न्यूजिल्याण्डको गिस्बोर्नमा टिपिएको थियो।

न्यूजिल्याण्डको पहिलो बरगण्डी ट्रफल जुलाई २०१२ मा बाइपारा ट्रफल फार्ममा भेटिएको थियो। यसको वजन ३३० ग्राम थियो र खेत मालिकको श्रीमतीले फेला पारेका थिए। सन् १९९९ मा, पहिलो अष्ट्रेलियाली ट्रफलहरू तस्मानियामा टिपिएका थिए। आठ वर्षको कामको परिणाम थियो। स्थानीय ट्रफल उद्योग सिर्जना गर्न रूखलाई ट्रफलको फङ्गससँग टीका लगाइएको थियो। तिनीहरूको सफलता र परिणामस्वरूप ट्रफलको मूल्यले सानो उद्योगलाई विकास गर्न प्रोत्साहित गरेको छ।

ट्रफल उत्पादन भिक्टोरिया, न्यू साउथ वेल्स र पश्चिमी अष्ट्रेलियाको चिसो क्षेत्रहरूमा विस्तार भएको छ। सन् २०१४ मा, ५,००० किलोग्राम (११,००० पाउण्ड) भन्दा बढी ट्रफलहरू, ट्रफल हिल, मन्जिमुप, पश्चिमी अष्ट्रेलियाबाट टिपेका थिए।

जुन सन् २०१४ मा, एक उत्पादकले न्यू साउथ वेल्सको दक्षिणी हाईल्याण्डको रोबर्टसनमा रहेको बगैँचाबाट अष्ट्रेलियाले सबैभन्दा धेरै ट्रफल टिपेका थिए। यो फ्रान्सेली कालो पेरिगोर्ड फङ्गस थियो। जसको तौल १.११७२ किलोग्राम थियो र यसको मूल्य प्रति किलोग्राम ४२,००० डलर भन्दा बढी थियो।

संयुक्त राज्य अमेरिकामा ट्रफल खेती
पेरिगोर्ड ट्रफल पहिलो पटक टेनेसीमा सन् २००७ मा खेती गरिएको थियो। सन् २००८ (२००९ को सिजनमा एउटा फार्मले करिब २०० पाउण्ड ट्रफल उत्पादन गर्‍यो। तर पूर्वी फिल्वर्ट ब्लाइटले सन् २०१३ सम्म हेजलनटका रूखहरूले पूर्ण रूपमा मेटाए र उत्पादन घट्यो। पूर्वी फिल्वर्ट ब्लाइटले पूर्वी टेनेसीमा व्यावसायिक फार्महरूको बगैँचालाई नष्ट गर्‍यो। जबकि क्यालिफोर्निया, उत्तरी क्यारोलिना, ओरेगन

र अर्कान्सासमा नयाँ फार्महरू शुरु गरियो। सन् २०२२ को एपलाचियन ट्रफल (ट्यूबर क्यानालिकुलटम) एक सम्भावित बजारको रूपमा विकसित भइरहेको थियो।

कडा सुगन्ध भएका कारण खानाहरूमा ट्रफलहरू थोरै प्रयोग गरिन्छ। आपूर्तिहरू व्यापारिक रूपमा आपूर्ति मिलाउन सकिने ताजा उत्पादनहरू वा संरक्षित रूपमा फेला पार्न सकिन्छ।

ट्रफल तेललाई ट्रफलको सस्तो र सुविधाजनक विकल्पको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। खाना पकाउँदा ट्रफलको स्वाद र सुगन्ध बढाउन “ट्रफल तेल” भनिने केही उत्पादनहरूमा ट्रफलहरू हुँदैनन् वा सस्तो, ट्रफलका भेरिइटलहरू समावेश हुन्छन्। जसको कुनै पाक मूल्य छैन। केवल देखाउनको लागि हो। धेरै जसो तेल हो जुन कृत्रिम रूपमा २,४(dithiapentane जस्ता सिन्थेटिक एजेन्ट प्रयोग गरेर स्वाद बढाइएको हुन्छ।

वैज्ञानिक नाम प्राकृतिक तचगाभि तेलको घटक सूचीमा मिसाउँछ।

किनकी ट्रफलमा अधिक सुगन्धित अणुहरू हुन्छन् र रक्सीमा पनि घुलनशील हुन्छन्। तिनीहरूले सिन्थेटिक स्वाद विना भन्दा धेरै ट्रफलको स्वाद लिन सक्छन्। धेरै व्यवसायिक उत्पादकहरूले २,४(dithiapentane को परवाह नगरी प्रयोग गर्छन्। किनकि यो धेरै उपभोक्ताहरूको प्रमुख स्वाद बनेको छ। यो ताजा ट्रफलहरूसँग अनभिज्ञ तर तेलहरूसँग परिचित छन्।

मध्य युगको समयमा ट्रफल विरलै प्रयोग गरिन्थ्यो। ट्रफलको पत्ता पोपका इतिहासकार बाटोलोमियो प्लाटिनाले १४८१ मा गरेका छन्।

पुनर्जागरणको समयमा, ट्रफलले युरोपमा लोकप्रियता प्राप्त गर्‍यो। फ्रान्सका राजा फ्रान्सिस प्रथमको दरबारमा सम्मानित गरियो। तिनीहरू १७८०क मा पेरिसको बजारहरूमा लोकप्रिय थिए। ट्रफल मैदानहरूबाट मौसमी रूपमा आयात गरिएको थियो। जहाँ किसानहरूले लामो समयदेखि तिनीहरूको आनन्द उठाएका थिए। Brillat-Savarin (१८२५) मा उल्लेख गरेका छन्। तिनीहरू यति महँगो थिए कि केवल धनी महानुभावहरूको डिनर टेबलमा देखा पर्थे।

साँस्कृतिक इतिहास

ट्रफलको पहिलो उल्लेख नव-

सुमेरियनहरूको शिलालेखमा तिनीहरूको एमोरी शत्रुको खाने बानी (उरको तेस्रो राजवंश, ईसापूर्व दोस्रो शताब्दी) र पछि चौथो शताब्दी ईसापूर्वमा थियोफ्रास्टसको लेखनमा देखा पर्दछ। शास्त्रीय समयमा, तिनीहरूको उत्पत्ति एक रहस्य थियो जसले धेरैलाई चुनौती दियो। प्लुटार्क ट्रफललाई माटोमा बिजुली, न्यानोपना र पानीको परिणाम थियो भनी सोचेका थिए। जबकि जुभेनलले मेघगर्जन र वर्षालाई ट्रफलको उत्पत्तिमा सहयोगी ठानेका थिए। सिसेरोले ट्रफललाई पृथ्वीको सन्तान ठाने। जबकि डायोस्कोराइडसले उनीहरूलाई ट्यूबरस जरा ठाने।

शास्त्रीय कालमा रोम र थ्रेसियाले तीन प्रकारका ट्रफलहरू पहिचान गरे। ट्यूबर मेलानोस्पोरम, टी. म्याग्निफिकस र टी. म्याग्नाटम। रोमीहरूले यसको सट्टा टेरफेज नामक विभिन्न प्रकारका फङ्गसहरू प्रयोग गरे। जसलाई कहिलेकाहीँ “डेजर्ट ट्रफल” पनि भनिन्छ। रोममा प्रयोग हुने Terfez लेस्वोस, कार्थेज र विशेषगरि लिवियाबाट आएको हो। जहाँ पुरातन समयमा तटीय मौसम कम सुख्खा थियो। तिनीहरू पहेंलो, गुलावसँग छ। ट्रफलको विपरीत, टेर्फेजमा थोरै अन्तर्निहित स्वाद हुन्छ। रोमीहरूले टेर्फेजलाई स्वाद वाहकको रूपमा प्रयोग गर्थे। किनभने टेर्फेजले वरपरका स्वादहरू अवशोषित गर्छ।

निष्कर्ष

ट्रफलको इतिहास तिनीहरूको स्वाद जित्तकै समृद्ध र जटिल छ। पुरातन व्यञ्जनहरूदेखि आधुनिक पाक खजानासम्म, ट्रफलहरूले ग्यास्ट्रोनोमी र संस्कृतिमा आफ्नो बाटो बुनेका छन्। चाहे तपाईं एक अनुभवी ट्रफल उत्साही हुनुहुन्छ वा एक जिज्ञासु, यसको अन्वेषणले खोजको अनुसन्धानका लागि प्रेरित गर्दछ।

कालो ट्रफल (ट्यूबर मेलानोस्पोरम), दोस्रो(सबैभन्दा महँगो प्रजाति, फ्रान्सको पेरिगोर्ड क्षेत्रको नामबाट नामाकरण गरिएको छ। ब्याक ट्रफलहरू ओक, हेजलनट, चेरी र अन्य पातलो रूखहरूसँग सम्बद्ध हुन्छन्। यसलाई शरद ऋतु र जाडोको अन्त्यमा टिपिन्छन्।

ट्रफलको ऐतिहासिक उत्पत्तिले शताब्दीयौँदेखि खानाको पारखीहरूलाई मोहित पारेको छ। तिनीहरूको प्राचीन युगदेखि आधुनिक पाक युगसम्म ट्रफलहरू विलासिता र ग्यास्ट्रोनोमिक परिष्करणको

प्रतीक बनेको छ ।

तिनीहरूका होस्ट रूखहरू बीचको जटिल सम्बन्धलाई बुझेर ट्रफलको खेती गर्ने परम्परागत विशेषज्ञताको कदर गर्न सक्छौं ।

सन्दर्भ सामाग्रीहरू

सन् २००७ को वर्ष “फ्रान्सेली कालो” ट्रफलको वर्ष भनेर बुझाउँछ; ट्यामिड द ट्रफल (हल, ब्राउन, जाम्बोनेल्ली, २००७ “ब्याक पेरिगोर्ड ट्रफल” भनिन्छ, (र यसलाई इन्डेक्समा वैज्ञानिक नाम अन्तर्गत सूचीबद्ध गर्दछ। The Book of Fungi -Roberts & Evans, २०११ ले यसलाई “ब्याक ट्रफल भनिन्छ, र युरोपेली मशरूम (Laessoe & Lincoff, २००२) ले यसलाई केवल “Perigord truffle” भनिन्छ ।

वहदो ट्यूबर बोर्ची । २१ सेप्टेम्बर २०१९ मा मूलबाट संग्रहित ।

रोजा(गुरुजेका, अलेक्सान्द्रा, Hilszcza?ska, Dorota lun, Wojciech? Kosel, Bogus?aw (१५ जुन २०१७)। “पोल्याण्डमा ट्रफल पुनर्जागरण (इतिहास, वर्तमान र सम्भावनाहरू”। Ethnobiology / Ethnomedicine को जर्नल । १३ (१): ३६. doi:१०.११८६, १३००२-०१७-०१६३। ISSN १७४६-४२६९। PMC ५४७३००५. PMID 28619090.

Pico (1788) Meleth. bot. 79.

Carluccio, Antonio (2003). The Complete Mushroom Book. Quadrille. ISBN 978-1-84400-040-1.

“White truffles from Alba”. Lifeinitaly.com. Retrieved 2012-06-16.

काठमाडौं असार १५, पूर्व प्रधानमन्त्री डा. बाबुराम भट्टराई धान रोपण ट्याक्टर चलाउदै तयारी गर्दै आफ्नो गृह जिल्लामा ।

२०८२ असार १५ २२ औं राष्ट्रिय धान दिवस कार्यक्रममा अखिल नेपाल नेकपा (माओवादी केन्द्र) केन्द्रीय सदस्य तथा धादिङ्ग जिल्ला इन्चाज पुष्पविक्रम मल्ल, अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का महासचिव तथा राष्ट्रिय भूमि आयोगका पूर्व उपाध्यक्ष

२२ औं धान दिवसमा पूर्व प्रधानमन्त्री डा.बाबुराम भट्टराई गृह जिल्लामा



नहेन्द्र खड्का बेनीघाटस्थित विशालटारमा धानदिवसको अवसरमा धादिङ्ग जिल्लाका किसान नेता तथा वाइसिएलका नेताहरूसँगै धान रोपाईमा सरिक भएका छन् । अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) ले कैलाली, कञ्चनपुर, बर्दिया, सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट, चितवन, मकवानपुर, ललितपुर लगायत देशभर आफ्नो त्यसरी नै केन्द्रीय पदाधिकारी, केन्द्रीय सदस्य जिल्ला अध्यक्ष तथा पदाधिकारी सबै तहका नेताहरू धानदिवसमा सहभागी भई धान रोपण कार्य गरेका छन् ।

गण्डकी प्रदेशमा ऋषिराम भुसाल, किसान नेतृ शोभा केसी, सुदूरपश्चिम प्रदेश, कर्णाली प्रदेशका सातै प्रदेशमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको । कास्की, नवलपुर परासी, रुपन्देही, चितवन,

कपिलवस्तु, दाङ्ग साथमा परम्परा अनुसार रोपाईको अवसरमा बाचागाज सहित नाचगान गरि धुमधामका साथ रोपाई महोत्सव सम्पन्न गएका थिए ।

सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा आयोजित धान दिवसमा सचिव शिवहरी खनाल, केन्द्रीय सचिवालय सदस्य सिताराम पराजुली, केन्द्रीय सचिवालय सदस्य शान्ताकाकी लगायत जिल्लाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव लगायत किसान नेताहरू धानदिवसमा सहभागी भएका थिए । त्यसरी नै अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) लुम्बिनी प्रदेश संयोजक तथा उपमहासचिव बुद्ध बस्नेत नारयणबहादुर कुँवर लगायत धानदिवसमा किसान नेता तथा पदाधिकारीहरू सहभागी भई धान दिवस सम्पन्न गरेका छन् ।

राष्ट्रिय किसान सञ्जाल नेपाल, राष्ट्रिय कार्यन्वयन समितिले गन्यो दुग्ध उत्पादक किसानहरूसँग छलफल

□ धनबहादुर मगर

□ रितु रुपाखेती

काठमाडौं जेठ २५, दुग्ध उत्पादन र दुग्ध उत्पादक किसानहरूका समस्याहरू बारे नीतिगत पैरवी कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का महासचिव भूमि आयोगका पूर्व उपाध्यक्ष राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले नेपालको कृषि क्षेत्रमा व्यवसायिक बजार, विस्तार उत्पादनमा भयो, बजार पाउन सकेन, परिस्थिति बस आफ्नो पार्टी सरकारमा हुँदा पनि साभा मुद्दालाई उठाउन छोडेन।

आजको छलफलले समस्या समाधान गर्न सहयोग पुग्छ। अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पुऱ्याउन पनि कानूनी तगारो छ। प्रविधि, जनशक्ति, कन्भर्जन, फ्रिजनै चलाएर राख्नु पर्छ खर्च बढेको छ।

भनिन् आफ्नो अधिकारको लागि सरकारसँग लड्नुसक्ने क्षमता राख्ने संस्था सञ्जाल भएको बताइन्।

कृषि विकास मन्त्रालयको उप(सचिव टपेन्द्र बोहोराले कृषिमा केही सुधार भएका बतएका छन्। मन्त्रालयले किसानको भुक्तानी सहजीकरण गर्न क्रममा छ। क्रमिक रूपमा सुधार उन्मुख छ। नयाँ बजेटबाट समाधान गर्न सक्ने र कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रमलाई

लागि १५ प्रतिशत अनुदान दिएको हो। छुर्पी, वटर उत्पादन हुन्छ। छुर्पी थुप्रै जाँदा डम्प भयो भनेर बुझ्नु पर्छ। २०६४ सालमा नीति बनेको छ। किसानले पाउनु पर्ने भुक्तानी बारे राष्ट्रिय दूध विकास बोर्डले सम्बन्धित निकायालाई अनुरोध गरिरहेका छौं।

उपभोग कम छ। उत्पादन बढ्दा विक्री विक्री पनि बढ्नु पर्ने हो। त्यसो नहुँदा समस्या आएका छ। उपभोग पनि बढ्नु पर्छ। खपत नहुने वस्तु निर्यात गर्नु पर्छ यसपाली बजेटमा व्यवस्था गरेको देखिन्छ।



राष्ट्रिय दुग्ध विकास संस्थानको उप(महाप्रबन्धक तथा कार्यकारी निर्देशक राजेन्द्र अधिकारीले परिस्थितिले भन्दा पनि दूध क्षेत्रलाई कसरी जोगाउने भन्ने छलफल भएको थियो। उत्पादन, उपभोक्ता र सञ्जाल मेची(महाकालीसम्म समेटेको छ। १ करोड ५० लाख

१ करोड ५० लाख केजी दुग्ध कन्भर्जन गरि बोरामा राखेको छ। १ अर्ब ५० करोड किसानको लागत पनि त्यही छ।

किसानलाई ८२ करोड तिर्न बाँकी छ। एउटा समस्या आएको छ। धेरै खान दियो भने पचाउन सक्दैन। आजको छलफलले समस्या समाधान गर्न सहयोग पुग्छ। अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पुऱ्याउन पनि कानूनी तगारो छ। प्रविधि, जनशक्ति, कन्भर्जन, फ्रिजनै चलाएर राख्नु पर्छ खर्च बढेको छ। सामान विक्री भएको छैन। दूधलाई १० दिनेसम्म त्यसरी राख्न सकिन्छ। अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पुऱ्याउन भन्सारमै २ महिना लाग्छ।

पेचिलो मूल्य अर्को देशमा पैसा दिन्छौं मूल्यलाई सस्तो बनाउन बाहिरबाट आएको दुग्धजन्य वस्तु रोक्नु सक्ने अवस्था सिर्जना हुन सक्छ।

डेरि संघका पूर्व अध्यक्ष प्रल्हाद दाहालले डेरि संघ अब नीतिगत रूपमा के गर्ने भनेर छलफलमा जुटेका छौं। एक दिनमा ७२ लाख लिटर दुग्ध उत्पादन हुन्छ।

किसानका त्यही साभा मुद्दालाई हल गर्ने उद्देश्यले किसान सञ्जाल काम गरिरहेको बताए। महासचिव नहेन्द्र खड्काले भन्नु भयो सञ्जाल बोर्ड विघटन नगर्ने पक्षमा छ।

विक्रम सम्बत् २००७ सालबाट संयुक्त रूपमा काम गरेको छ।

सुदुरपश्चिम अर्गानिक सुर्खेत, कैलाली, कञ्चनपुर, मुक्त कर्मैया, काभ्रेपाल्चोक र सिन्धुपाल्चोक लगायत ठाउँहरूमा किसान सञ्जालले कार्यक्रम गरेको छ।

यो वर्ष दुग्ध उत्पादक किसानको समस्याको विषयमा कार्यक्रम गरेको हो।

समस्याका निवारण गर्न बनेको फोरम हो। अहिलेसम्म सबैभन्दा बढी शान्त भएर बसेको किसानै नै हुन्। एक अर्काले सम्वाद गर्ने मञ्च हो। सरकारसँग सँधै संघर्ष गर्ने, एकताको मञ्च हो।

अखिल नेपाल किसान महासंघका सचिव शर्मिला पौडेलको स्वागत मन्तव्य राख्ने

निरन्तरता पाएको छ। रोगनियन्त्रण इलाम, सिन्धुलीमा केही परियोजना कार्यन्वयन भइरहेको छ। रोग मुक्त बनाएर अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा दूध र मासुजन्य वस्तु पुऱ्याउने कार्यक्रम गरेको छ। धान पछि ठूलो उत्पादन दूध हो। आएका चुनौतीहरू एकसाथ सामना गर्दै जानु पर्छ।

राष्ट्रिय दूध विकास बोर्डका कार्यकारी निर्देशक बालक चौधरीले २६ लाख १३ हजार मेट्रिक टन दूध उत्पादन हुने गरेको साँढे ४ प्रतिशत वर्षमा बढेको देखिन्छ। केन्द्रीय दुग्ध उत्पादन सहकारी संघसँग समन्वयको गर्ने गरेको छ।

दैनिक ७२ लाख लिटर उत्पादन हुने र ११ लाख विक्री हुने गरेको छ। कोभिडा दूधमा उतार चढाव भयो। मिल्क होलिडे, घटाउन पैसा चलायमान भएन।

दूध उत्पादक डेरी उद्योगहरू चलायमान नहुनुमा भुक्तानीमा समस्या पर्छ। केन्द्र सरकार र प्रदेश सरकारले दूध संकलनका

प्रत्येक वर्षमा ४ लाख लिटर बढ्छ। दूध बढेको राम्रो भएपनि कोभिड देखि तन्कदै बसेको थियो।

नीतिगत तहमा ७२ बाट ७६ लाख लिटर भएपनि खपत यही अवस्थामा रह्यो भने पुरानो विग्रने क्रम बढ्दै जान्छ।

नेपाल डेरी संघका सचिव दशरथ सिलवालले डेरी संघको वर्तमान परिस्थितिमा भुक्तानी भएको छ। सन्तुलन मात्र विप्रेको हो। पैठारी गर्न एकदुई वटा कागजपत्र पुऱ्याउन सकेका छैन। भुक्तानी चक्रमा लिडरलाई समस्या भएपछि हामी पनि त्यस्तै अवस्थामा पुग्ने रहेछ। लिडर नै समस्यामा छ।

एउटै मूल्य श्रृंखला पुग्न नसक्दा किसान नठगिउनु भनेर उद्योगहरूले पनि बारम्बार कुरा उठाउँदै आएको छ। हाम्रो उत्पादन महँगो भएकाले जान सक्छ। ४ देखि ८ प्रतिशत अनुदान फ्याटको लागि भनेर कोशी प्रदेशले घ्यूमा १८० टोक्यो। छिट्टै समस्या समाधान गर्न सकेन भने समस्या भन्नु विकराल बन्छ। किसानको उत्पादन लागत एकदमै धेरै छ।

५८ देखि ६२ प्रतिशत लागत किसानकै पर्छ।

किसानको लागत घटाउन नसकेन हो भने उद्योगमा समस्या पर्छ।

धार्मिक हिसाबले पहिलो हलो जोत्ने बाच्छो हुर्काउने कम्तीमा ६० हजार लागत पर्छ। सेक्स सिमेनको ल्याव राखौं भन्दै आएको छ।

२४ देखि २८ प्रतिशत भन्दाबढी लागत भारतमा पर्दैन। उनीहरूले गर्न सक्छन्, हामीले किन गर्न सक्दैनौं।

डेरी एशोसिएसनका पूर्व अध्यक्ष प्रल्हाद दाहालले समस्या कहाँबाट आयो भनेर पहिचान गर्न जरुरी भएको बताए। मन गढन्ते कुराबाट टाढा रहनु पर्छ। जतिकुरा आएको छ वास्तविक छन्। म २२ वर्ष भयो डेरी क्षेत्रमा लागेको पहिलो उपभोग घट्यो। एयरपोर्टमा जानु भयो भने ढुङ्गा-माटो भार(पात खाएपनि पचाउन सकेन जनशक्ति खाडी र यूरोपमा दैनिक २ हजार जाने भनेको, २ हजार कप दूध घट्यो।

खपत शहरबाट गाउँमा हुन लागेको छन्। त्यसले पनि खपत घट्यो। लम्की स्किन डिजिज भयो भने पहेंलो हुन्छ। पहेंलो दूध खानु हुँदैन भन्ने छ। कोभिडको बेला अब त १०/१५ दिनमा ठिक होलानी भनेर बस्यो। चिसो दही कोभिड लागेको बेला दही खानु हुँदैन भन्ने थियो। साँढे दुइवर्ष भयो समस्या निरन्तर थपिदै गएको छ।

दूध आजको आजै उपभोग गर्ने वस्तु हो। हामीले थेग्न सक्ने अवस्था छैन। ५ वटा डेरिले २८ करोड तिर्न बाँकी छ। कारोवार ८० देखि ९० करोड हुन्छ। धुलो दुध प्रदेश भित्रै बनाएको छ। गएर हेर्दा हुन्छ। जानी(जानी) पैसा कन्भर्जन गरेको छ कि भनेर सिडियो कार्यालयमा ठिग्याउने काम गर्‍यो। हामी कोक, फ्यान्टा खान्छौं। पहिले आफैले उत्पादन गरेको वस्तु खानु पर्छ। हामीले बानी परिवर्तन गर्ने कि नगर्ने? आफ्नो देशमा जे सम्भावना छ त्यतातिर जाने हो नि। ठेकीमा मही ब्राण्डिङ गरेर ३६ वटा डेरी उद्योगले दैनिक ३० हजार लिटर मही खपत गरेको छ। स्कुल कलेजहरूमा दूध खुवाउनु पर्छ। उपभोग बढाउने काम गरेको छ।

इच्छा मनकामनामा दूध खपत भएन भनेर कालो चिया राख्नु खुवायो। मही चाहीं कहाँ पाइन्छ भन्ने अवस्था सिर्जना गरौं। पशुपालन खर्क, चउर भएको ठाउँमा पाल्ने हो। २५ प्रतिशत किसानहरू शहरमूखी भएर खेतीपाति र पशुपालन गर्दै आएका छन्। रोपनीको(रोपनी) जग्गा बाँभो राखेर आनामा पशुपालन गरियो। जसले लागत बढाएको छ।

म किसानकै छोरो हुँ। कृषि पेशामा लागेका मानिसको सोसल स्टेटस नै छैन। कहि न कहिँ आकर्षित गर्नु पर्‍यो। पैसा जति सुके कमाओस् त्यसको अर्थ हुन्न, इजी श्रमतिर गयो।

पशुपालक किसानहरूले पालिकाहरूमा दर्ता गरेर पशुपालन गर्‍यो। थारो भयो जो धर्मको नाममा जीवनभर थारो गाई पालेर बस्दा भन्नु गरिव भयो।

जबसम्म सोसल स्टेटस हुँदैन तबसम्म कृषि क्षेत्रको उन्नति हुँदैन। चार वटा लेयरहरू उद्योगले पार गर्नु पर्छ। किसान, संकलक, उद्योग, प्रशोधन र उपभोक्तासम्म पार भएर जान्छ।

उपभोक्ताले तिरेको पैसा सिधै आउँदैन। राज्य उद्योगमैत्री छैन। परिस्थितिले सिर्जना गरेको विषय हुन्।

पशुपालक किसान शिवप्रसाद सिवाकोटीले नीतिगत रूपमा किसानलाई उत्थान नगरीकन न किसानको उत्थान हुन्छ, न उद्यमीहरूको।

डिडिसीको दूध, दही र मही आउँछ। हाम्रो मही गाउँ विस्थापित भएर शहरमा आएर किसान गरेको छ। प्रत्येक महिना भुक्तानी पाउनु पर्छ। नीतिगत रूपमा एकरूपता निजी

र सरकारीको मूल्य फरक नहोस्।

केन्द्रीय कृषि सहकारी संघका कार्यक्रम निर्देशक काजोल बज्रचार्यले सहकारीमा १२ लाख किसानहरू आवद्ध रहेको छ। ३०० सहकारी संघबाट दूध संकलन हुन्छ। विजनेश प्लान बनाउने तयारी गरेका छौं। त्यसबाट किसानहरूलाई फाइदै पुग्ने छ। किसानको लागत नै बढी परेको छ। दूध, दही, पनीरलाई गुणस्तरीय बनाउन सकेको छैन।

अखिल नेपाल दूध उत्पादक किसान संघका सदस्य कोमल अर्यालले ५ वर्ष अगाडिको भुषा किसानले किसानले महँगो भएर खुवाउन सकेको छैन।

७०० लिटर दूध उत्पादनबाट २०० लिटरमा भरेको छ। दुईसय गाई ५० वटामा पुगेको छ। दुइवटा पाल्ने पनि फार्म, धेरै पाले पनि फार्म, भाषणमा दिनेकी कि, न्यायमा दिने। तारकेश्वरमा बँगुर पाल्न दिँदैन। १ करोड लगानी गरेको छ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का बागमती प्रदेशका अध्यक्ष रामप्रसाद दाहालले दुग्ध उत्पादक, उद्योगी र दुग्ध उत्पादक किसानको बीच धर्ती र आकाशको फरक छ। दूधको मूल्य फरक होइन। नेपाल सरकारले संकलन गर्ने दूधको मूल्य पूर्व पश्चिम एउटै दर हो।

किसान रोयको छ। उत्पादन ठोस गर्न जसरी छ। त्यो कुरा उहाँहरूले बुझेका छन्।

सरकारले विदेशीबाट आयातित दूग्धजन्य पदार्थ रोकिनु पर्छ।

निकासी गर्ने बोर्डरका किसानले राम्ररी बुझ्दछ। प्रति किलो ५० रुपैयाँ पिठोको मूल्य पर्छ। दूधको काम गर्दा धेरै कुरा सिके। नेपाली किसानलाई मर्का परेको छ। दानाको ४ हजार पर्छ। १० दिनलाई पनि खुवाउनु पुग्दैन।

राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघ महासचिव महानन्द सापकोटाले बजेट बनाउनु भन्दा अघि कार्यक्रम राख्नु पर्‍थ्यो। २०५५ सालमा जिल्ला दुग्ध सहकारी संघ गठन गरेको थियो। हिजो डिडिसीले, जिल्ला दुग्ध सहकारी संघ मार्फत किसानलाई भुक्तानी दिन्थ्यो। यो त किसानलाई भुक्तानी नदिने बहाना त होइन? २०४६ सालदेखि कृषि सहकारीमा आवद्ध छु। नेपाल सरकार सहकारी नियमन गर्छु भन्दै आएको छ।

४२ करोड ४० लाख ५८ हजार ५ हजार ८ सय ४ रुपैयाँ भुक्तानी गर्न बाँकी छ। निजी डेरिमा किसानको ४ महिनौं देखि

भुक्तानी रोकिएको छ ।
बिहान दिएको दूध बेलुकी भट्टै । ७ अर्ब भन्दा माथि भुक्तानी आउने बाँकी छ । म पनि क्रान्तिकारी किसान महासंघको सदस्य हो । दूध विकास संस्थान प्रति शंका छ । निजीलाई दिएको दूधको पैसा विश्वासले दिए मात्र हो । स्टक देखाउनु सक्छ ? किसानलाई दिएको पैसा पनि काटेको होइन डेरीले काटेको छ । १३ सयको चोकर आज २९ सय पर्छ ।

७ सयको पराल १२ हजार पुग्यो । हामी पशुपालनमा मात्र छैनौं कृषि पनि गर्छौं । उत्पादन बृद्धि हुनु राम्रो हो । तर, सरकारले कृषि क्षेत्रलाई अवहेलना गरेको छ । खुकुरीको चेट अचानोलाई मात्र थाहा हुन्छ । किसान संगठित हुनुपर्छ ।

फलेवास गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष शेभा के.सीले मैले कृषि शुरु गर्दा श्रीमान मलेशियामा हुनुहुन्थ्यो । ३ वर्ष काम गरेर फर्कनु भयो । आज हामी सँगै बसेर काम गरिरहेका छौं ।

हामीसँग विगतमा १५ वटा गाई थियो अहिले ७ वटा छन् ।

अहिले वीउमा पनि काम गरिरहेका छौं । वीउबाट राम्रो आम्दानी छ । दानाको मूल्य हप्तैपिच्छे बढ्छ । तर ५ वर्षमा पनि दूधको मूल्य बढ्दैन । अनुदान लिनको लागि प्रयास गर्ने र अनुदान लिएपछि बीचैमा बेच्ने र गरेको पाइन्छ । वालिङ नगरपालिकाले उत्पादनको आधारमा अनुदान दिने भनेर कार्यक्रममा बजेट छुट्याएको देखिन्छ ।

बजेट बनाउँदा कर्मचारीलाई नै प्राथमिकता दिने गरिन्छ । एउटा गाइले दिनमा सरदर ७ लिटर दूध दिन्छ । कर्मचारीहरू गोठ(गोठमा पुग्न सकिन्छ ।

युवा किसान संघको संयोजक प्रज्वल थापाले सँगैभरि समस्या देखाउँछ समस्या ज्यूँका तँ रहीरहेको अवस्थामा किसानहरूले कृषिमा कसरी योगदान दिन सक्छन् ।

वरिष्ठ साहित्यकार जगत वाशिष्ठले ताजा दूध र पाउडर दूधमा मिसावट छन् । सरकारी पक्ष गर्न गम्भीर भएर लागेको पाइदैन ।

जडिबुटी उत्पादक सहकारी संघका अध्यक्ष तथा सहकारी बोर्ड सदस्य इश्वरी पाण्डेले लागत घटाउने तिर सरकार लाग्दैन । लागत घटाउन दाना भन्दा उन्नत जातको घाँस उत्पादन गर्ने सके लागत कम हुनसक्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का केन्द्रीय सदस्य शान्ता कार्कीले

उत्पादनको आधारमा समर्थन मूल्य र २ बजारको व्यवस्थापनमा जोडिनु पर्ने बताए । अखिल नेपाल किसान महासंघका केन्द्रीय सदस्य युवा किसान राजेश दनुवारले समस्याको जड अन्त गर्ने सरकारको हो । सिधै फलफूलका जुसहरू जस्तै दूध पनि पिउनमिल्ने मिल्ने बनाउनु पर्छ ।

अर्का किसान नेता रामकुमारले वास्तविक किसानको पहिचान हुनुपर्छ । सरकारी अनुदान, वास्तविक किसानले पाउँछ कि पाउदैन । विचौलियाले अनुदान पाई रहेको अवस्था छ ।

दुग्ध किसान खोमप्रसाद दाहालले मिटर व्याज सिर्जना गरेको छ । ललितपुरमा मिटर व्याज २४ प्रतिशत परेको छ ।

राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का सदस्य मचाकाजी महर्जनले कार्यन्वयन पक्षमा जोडिनु पर्ने बताए । किसान काम गर्न चाहान्छन् । जमिन छैन । भू(उपयोग नीति अनुसार किसानले जमीन पाउनु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का उप(महासचिव तथा किसान विशेष कमिटीका अध्यक्ष निर्दोष तिमिल्सिनाले कोभिडको कारण घाटामा गएको देखाएर भुक्तानीमा ढिलासुसती गरेको हो कि भन्ने आशंका व्यक्त गर्नु भएको छ । उत्पादनको भएको छ । खपत हुन सकेन ।

राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्चका कोषाध्यक्ष पार्वती थामीले दूधको तर प्लाष्टिक जस्तो देखापरेको छ । के कारण यस्तो भएको हो ?

राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डका वैज्ञानिक तथा कार्यकारी निर्देशक बालक चौधरीले, विज्ञानसँग जोडिएको विषय हो । कसै कसैले ल्याक्टो बढाउन, केमिकल टेष्ट ल्याक्टो बढाउन चिनी मिसाएको हुन्छ । अवधी लामो भयो भने पनि त्यस्तो हुन सक्छ । स्टोरेजको भण्डारण ९ महिना भन्दा बढी हुनुहुँदैन । विदेशमा हामीकहाँ १५ महिनासम्म पनि स्टोरमा राखिन्छ ।

प्राध्यापक केशव खड्काले नेपाल सरकारले कृषि क्षेत्रलाई हेला गरेको छ । गतवर्ष जस्तै यो आवमा बजेट ३०/३२ मा सीमित गर्‍यो भने ३०/३२ प्रतिशत नै बजेट नै देशी मलमा जान्छ ।

मलका लागि मात्र ४५ अर्ब खर्च हुन्छ । खास कृषि विकासका लागि परिवर्तन गर्न सकेन । बजेट अनुदान आउनु भन्दा अगाडि छलफल हुन्थ्यो । किसान मन्त्रालय बढी स्रोत पाउनु पर्छ भन्ने हाम्रो मान्यता छ ।

हामी कृषि मन्त्रालयको सहयोगी पनि हौं । किसान सहेर बसेको छ ।

भारतीय अतिक्रमण हुँदासम्म नेपाली किसान मारमा परिरहेको हुन्छ । कारण सरकारको हो । नेपालमा विजुलीको १० रुपैयाँ पर्छ । भारतमा २ रुपैयाँमा दिन्छ । उर्जा यातायात, ऋण, हामी सुपर मार्केटमा बजार छ । विदेशी चिज किन्नु भयो भने जहाँ २५ प्रतिशत राखेर देउभन्दा बजारको असाध्य कुरा देखाएर बाहिरनु भन्दा समाधान गर्नु जरुरी छ ।

स्टार होटलहरूमा २५ प्रतिशत स्वादेशी उत्पादन हुनुपर्‍यो । सँगै मिलेर जान हो । समस्याको ५० प्रतिशत अव्यवस्थाले गर्दा भएको हो र समाधान नै गर्न नसके होइन ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका संयोजक बलदेव चौधरीले सरकार पनि हामी पनि समस्यामा छ । पुँजीवादी गणतन्त्रमा धनी भन् भन् धनी गरिब भन्(भन गरिब, सरकार नै किसान बेचेर, सार्वभौम सत्ता जनता राष्ट्र प्रति सबभन्दा मर्का परेको वर्ग किसान नै हो । अमेरिका, भारत, किसानलाई सम्मान गर्छन । ठूलो धनी देश अमेरिका, दोस्रो धनी देश चिन, तेस्रो धनी देश भारतमा आत्महत्या गर्नु पुग्छ । त्यही देश चिनमा कति सम्पन्न छ । हामी युरिया खाइरहेको छ । आज अर्गानिक खाने कुरा खान पुग्छ । जे कुरामा पनि भ्रष्टाचार छ । प्रधानमन्त्री घुस नखाइकन कामै गर्दैन । चप्पल लगाउने नेताहरू करोड पति भएका छन् । के प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीले किसानको समस्या समाधान गर्न सक्छ ?

चिनको एउटा स्कूलमा १० हजार विद्यार्थी पढ्ने रहेछ । नेपालमा चाहीं १७ हजार बोडिङ्ग २० हजार सरकारी नीतिगत रुपमा वहस गर्न जरुरी छ । सबै समस्याको जड नीतिगत रुपमा जानु पर्छ ।

केपी शर्मा ओलीले सबैलाई सकेर आफूलाई पनि सकिने हो, अन्तमा राजालाई सुम्पिने हो ।

म कानुनको विद्यार्थी पनि हुँ अन्याय गर्नु भन्दा अन्याय सहनु सबभन्दा ठूलो अपराध हो ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (अफ्फा)का महासचिव नेपाल रामप्रसाद भुसालले डब्लुटिओ विधि कृषिमा खारेज गरिनु पर्छ । दिवा खाजामा दुग्धबाट उत्पादित वस्तु राख्ने, सरकारले कृषिलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का अध्यक्ष चित्रबहादुर श्रेष्ठले दूध

उत्पादन किसानहरुको आवाज उठाउने संकल्प गर्नु भएको छ । कर्मचारी साथीहरुले बुझ्नु भएको छ । तपाईंहरुले आफ्नो जागिरको लागि मात्र काम गर्ने होइन । नीतिगत तहमा राजनैतिक हस्तक्षेपलाई क्रस गर्नु पर्छ । बढी गर्न सके सरुवा गर्ने हो । नेपाली जनताको हितको लागि गर्नु होस् । किसानहरुले आफ्नो श्रमिक लागि रोयर हिड्नु पर्ने अवस्था कसरी सिर्जना भयो खोजी गर्नुहोस् । खर्बौंको राजनैतिक भ्रष्टाचार भएको छ । संयमतापूर्वक माग राखेका छौं । अधिकारको नीति बोल्दा कमजोरी ठान्छौं भने सरकारको कमजोरी बन्ने छ ।

संक्षिप्त संस्लेषण :

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का महासचिव राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले उठेका विषयहरुमाथि संक्षिप्त संस्लेषण प्रस्तुत गरेका छन् ।

(व्यवसायिक रुपमा कृषि बढेको,
(अरु समस्याको बावजुद पनि अगाडि बढेको,
(दैनिक रुपमा दुध उत्पादन बढेको,
(दूधको उत्पादन वर्षेनी ४ प्रतिशतले बढेको,
(उत्पादन बढेको तर बजार व्यवस्थापन नपुगेको,
(हरके वर्ष ४ लाख लिटर दूध थपिएको देखिएको,
उत्पादन लागत बढेको र लागत घटाउन जोडिदिनु पर्ने देखिएको,

२२ औं राष्ट्रिय धान दिवसको अवसरमा सम्बोधन गर्दै माननी कृषि मन्त्री रामनाथ अधिकारी साथमा धान रोप्ने मेशीनको निरीक्षण गर्दै, ग्लोबल आइएमई बैंकले धान खेती कर्जाको घोषणा गर्दै रोपाईमा सहभागी । रोपाईमा सहभागी सानो बालिका हातमा धानको बीउ लिएर धान रोप्न तयारी गर्दै ।

(ढुङगा(माटो खादापनि पनि पचाउने युवाहरु जनशक्ति विदेश पलायन भएको,

(वृद्धवृदाहरु पचाउन नसक्नेहरु मात्र नेपालमा रहेको,
दूध खानु हन्न भन्ने दही खानु हुन्न भनेको,
ब्रोइलर कुखुराको मासु खानु हुन्छ, लोकल खानु हुन्न भन्ने सोच रहेको,

(लोकल रक्सी नखानु भनेको,
(साँस्कृतिक आक्रमण भएको,

सम्भावनाहरु :

(दूध क्षेत्रको समस्या छिट्टै समाधान हुन्छ भन्ने विस्वास लिएको छु ।

(१० लिटर दूध दिने किसानसँग पैसा भएन भने के हुन्छ ।

२०० लिटर र दुधको पैसा दिएन भने भन् के हुन्छ ?

किसानहरु आक्रोशित छन् ।

आफ्नो जीविका चलाउनै नसक्ने अवस्था आयो भने हजारौं लाखौं किसानहरु सडकमा आउँन सक्छ ।

(समस्याको समाधान सम्भावना छ, कि छैन भन्ने स्थानीय उत्पादन स्थानीय खपत गरि परिवर्तन गर्न सक्छौं ।

सोमालियाको कृषि यसरी नै ध्वास्त बनाएको थियो ।

सेना, प्रहरी, अड्डा अदालत, डाइट थप्ने सरकारले देशभित्रै निर्देशिका जारी गरेर खपत गराउन सकिन्छ ।

दूधको खपत घटिरहेको छ भन्ने कुरा बनाउन सकिन्छ । कही खपत गराउने स्टोरमा भए नभएको अनुगमन गर्नु पर्छ ।

(दूधको समस्या समाधान हुन्छ नै सरकार समन्वय र संघर्षको माध्यमबाट समाधान हुन्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) अनुशासन आयोगका संयोजक बाजुराम गिरीले म पनि आलु खेती गर्ने किसान हुँ ।



खाद्य सम्प्रभुत्ता, भूमि अधिकार र राष्ट्रिय कृषि नीति सम्बन्धी राष्ट्रिय किसान सञ्जालले गर्‍यो कार्यशाला गोष्ठी : क-कसले के भने

□ धनबहादुर मगर

खाद्य सम्प्रभुत्ता, भूमि अधिकार र राष्ट्रिय कृषि नीति सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्यशाला गोष्ठी महासचिव नहेन्द्र खड्काले एशिया प्रशान्त किसान कार्यक्रम अन्तर्गत कार्यक्रम भएको छ ।

कार्यशाला गोष्ठी कार्यक्रममा हामीले खोजेका प्रश्नहरूको जवाफ के हो भनेर राख्ने छौं । उठेका विषयवस्तुमा लिपिवद्ध गरि सुझावको रुमा सञ्जाल मार्फत संलग्न गरि मन्त्रालय पठाउने छौं ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका सचिव भरत फुयाँलको स्वागत मन्तव्यबाट शुरु भएको कार्यक्रममा भूमि बाँझिदै गएको अवस्थामा अन्तर्राष्ट्रिय पुँजीवादीलाई प्रश्रय दिने खालको रहीरह्यो भने देशको साना किसानले आफ्नो भूमि गुमाउने अवस्था तर्फ सचेत पारेका थिए । उनले भूमिबाट वञ्चित हुने

अवस्था आउन सक्छ । जमीनबाट वेदखल नहुने कृषि नीति कसरी दिने । जीवननै कृषिमा आधारित छ । नीतिगत रूपमा कस्तो प्रभाव पारेको छ भन्ने विषयमा खाद्य सम्प्रभुत्ता ऐन र कानूनमा प्रकाशित नीतिगत सुझावहरू दिनसक्ने भनेर नीति निर्माण सहज गर्न सहयोग पुग्न सक्ने बताए ।

कृषि तथा पशुपन्छि विकास मन्त्रालयका सहसचिव इन्द्रहरि पौडेलले राष्ट्रिय कृषि नीति २०८२ को पृष्ठभूमि, औचित्य नेपालको संविधान कार्यन्वयन गर्ने कृषिमा देखिएका समस्या समाधान २०६९, कृषि नीति परिमार्जन गरि छलफल ल्याएको बताएको छ ।

यही असार २ गते सम्मको लागि मन्त्रालयको वेबसाइटमा सुझाव माग गरेको छ ।

नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको मौलिक हकको धारा ३६ मा ३ वटा मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । कृषि नीति २०८२, तयार गर्नु परेको छ । दिगो र समृद्ध कृषि अर्थतन्त्रको लागि

गरेर नेपाली जनताको कृषिलाई किसानको मात्र हो भन्ने अनुभूति दिलाउने, कृषिबाट उभो लाग्दैन भन्ने भाष्यलाई गलत सिद्ध गर्ने, संसारमा जुनसकै राजनीतिक धारणा भएको देशमा राष्ट्रिय संरक्षण गरेको छ गरेको हुन्छ । नेपालमा पनि त्यस्ता विषयलाई प्राथमिकता दिने ।

खाद्य स्वाच्छता, खानयोग्य बनाउने

कृषि क्षेत्रलाई उच्च वृद्धि हासिल गर्न दिगो, स्वास्थ्य बनाउने योजना रहेको छ । लक्ष्य र उद्देश्यमा कृषिलाई सन्तुलन गर्न आन्तरिक कृषि उत्पादन वृद्धि, कृषिलाई औद्योगिकीकरण उन्मुख, ३ खर्ब ५ अर्बको आयतलाई विस्थापन गर्न कृषिलाई राष्ट्रिय संरक्षणमा पर्ने गरि तत्कालै कृषि ऐन र कृषि नीतिमा काम गरिरहेको बताइएको छ ।



बजारीकरण, विविधिकरण, बालीजन्य कृषिवस्तुको संरक्षण गरि फ्यूचर स्माट कृषिलाई व्यवस्थापन गर्ने । पानी नपरेको बेलामा रैथानी बालीले महत्व राख्ने बालीको प्रवर्द्धन, युवा उद्यम विकास गर्ने, कृषि मन्त्रीको अध्यक्षता अन्य अन्तरमन्त्रालय मन्त्री, सचिव, सहसचिव, सदस्य सचिव रहने छ ।

त्यसले नीति निर्देशन काम गर्नेछ । स्थानीय तहमा : स्थानीय निकायको प्रमुख त्यस समितिको अध्यक्ष बन्छ । कार्यक्रम तथा अनुगमन संघीयस्तरमा सचिवस्तरीय समितिको प्रस्ताव गरेको छ । कृषि शिक्षा, अनुसन्धान, प्रसारको परिकल्पना गरिएको छ ।

संघ, प्रदेश, स्थानीय स्तरमा अनुसन्धान, प्रविधि, खाद्य सम्बन्धी हक, संघको रहने छ । प्रदेशले पूर्वाधार विकास गर्ने, स्थानीय सरकारलाई कृषि प्रसार गर्न प्रमुख जिम्मेवारी दिएको छ ।

स्थानीय सरकारलाई कृषि प्रसारको काम गर्न प्रमुख जिम्मेवारी दिएको छ ।

दिगो कृषिका लागि

१. जलवायु परिवर्तन,
२. खाद्य तथा पोषण सुरक्षा,
२. कृषि व्यापार सन्तुलन,

१७ वटा कृषिका नीतिगत बुँदाहरू पहिलो, आधारभूत खाद्य अधिकार, दोस्रो, प्रयाप्त खाद्य पोषण, तेस्रो, सेवा प्रवाह र सुशासन, चौथो, जैविक विविधताको संरक्षण छेठौं, पर्यावरण संरक्षण, सातौं, प्रदेशको योगदान, आठौं, तीन तहको सरकार, लगायत छन् । कृषिमा रणनीति एवम् कार्यनीति: रणनीतिक रूपमा कृषि उत्पादन, उपलब्धता, मूल्य वृद्धि, ।

समावेशीकरण, यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन, कृषि भूमि संरक्षण एकदमै जटिल र पेचालो बन्दै आएको अवस्था भूमिको समस्या समाधान, भू-उपयोग योजना तर्जुमा गर्ने, सदुपयोग

अखिल नेपाल किसान महासंघका सचिव शर्मिला पौडेलको उठेका प्रश्नको टिप्पणी गर्दै कृषि नीति बनाई रहँदा आधुनिक कृषि प्रविधिलाई प्राथमिकता दिइरहेको छ। किसानले पाउनु पर्ने सुविधाहरु पाउन नसकेका अवस्था छ।

कर्मचारीको पक्षमा भन्दा पनि किसानको पक्षमा काम गर्नु पर्छ भन्ने ध्यानाकर्षण गरेकी छन्। बजेट सबैभन्दा थोरै किसानसम्म पुग्छ त्यसकारण किसानले अनुदान पाउन सक्दैन। जतिसुकै ठुला कुरा गरे पनि, प्रधानमन्त्री सचिव जो सुकै भएपनि देशको खम्बा भनेको कृषि नै भएको बताईन्।

अभिभावकहरुले सागको ठूला पात टिप्दा वीउको लागि राख्नु पर्छ भनेर भोली वीउको के रोप्ने भन्नु हुन्थ्यो? व्यवसायिक ढंगले नगरे पनि आफ्नो घरलाई पुग्ने उत्पादन गर्ने हो। तपाईं हामी किसानकै छोरा छोरी हुन्। हाम्रा बुबाआमाले सिकाएका प्रविधिमा हामी छैनौं। व्याख्या चाही जति गरे पनि पुग्दैन। अभिभावक संस्था कृषि मन्त्रालय हो। मन्त्री भनेको १३ दिनको पनि भयो। जस्तो चाहियो त्यस्तो बनाउने सक्ने क्षमता कर्मचारीमा हुन्छ। किसानको मुद्दामा गैर जिम्मेवार नबनिदिनु होला।

अखिल नेपाल किसान महासंघका उप(महासचिव बुद्ध बस्नेतले विगतमा प्रयास गरेको कुरा समेत प्रयास गरिरहेकोले कृषि समस्या समाधान हुनेमा विश्वस्त रहेको

बताए। कृषि मन्त्रालयमा मन्त्री भन्दा कुनै चर्चा सुन्दैन। जहाँ बढी चलखेलको हुन्छ त्यहाँ बढी चर्चा हुने गरेको हुन्छ। उत्पादन गर्नु पर्छ जमीन महँगो भयो। उत्पादन गर्न चाहिरहेको छ। भूमिहिन जनतालाई जमीन दिन किन कन्जुस्याई गर्ने। नेपाल सरकारले १० का जमीन त बाँड्न सक्छ। भूमिहिनहरु खोला किनारमा बस्नु परेको अवस्था छ। हामी उत्पादन बढाउने कुरामा जोडदिएका छौं। तर बजारको अवस्था छैन। जमीन सस्तो भयो भने उत्पादन बढाउन सकिन्छ। लिजालाई सरलीकृत बनाईदेओस।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का महासचिव, भूमि आयोगका उपाध्यक्ष, सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले कृषि विकास मन्त्रालयले बनाउदै गरेको कृषि नीतिको बारेमा छलफल गर्न हामीलाई सहभागी गराएको छैन। किसान

पहिचान र वर्गीकरण, वर्गीकरण, परिचयपत्र, प्रविधि, रासायनिक मल मात्र होइन। आदिवासी ज्ञानहरु पर्यावरणीय कृषि, कृषि विधेयक पनि सँगै बताएको छ।

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका कृषि सचिव गोविन्द शर्माले कृषि नीति र कृषि विधेयकमा ४ वर्षदेखि गृहकार्य भएको बताएको छ। विधेयकमा ६ वर्ष भयो छ। कृषि प्रवर्द्धन ऐन भनेर बनाउने खोजेको थियो।

सातै प्रदेशसँग छलफल गरेका छौं। कृषिका विषयमा नेपाल सरकारसँग सबैभन्दा बढी छलफल भएको छ।

कृषि नीतिमा ४ वटा उद्देश्यहरुमध्ये खाद्य सुरक्षा विषयमा बढी जोड दिएको छ। नेपाली जनताले धेरै समयसम्म खान पाउँनु पर्छ। अमेरिका लगायत कतिपय देशहरुमा खाद्य सञ्जाल विग्रीयो भने ७ दिन पछिको आठौं दिनमा खान पाउँदैन।



व्यापार घाटा बढेको छ तर पनि निर्यात पनि १७ प्रतिशतले बढेको छ। हाल संसारमा सबैभन्दा बढी उठेको विषय जलवायु परिवर्तन हो। रोगकिरा रोकथाप, समग्रमा कृषि प्रणालीलाई हेर्नु पर्छ। मन्दी हुँदा सुशासन जहाँ कमी हुन्छ प्रस्तुतिमा नकारात्मकता बढ्छ।

कृषि भनेर सबभन्दा पहिले हामीले बुझेको जमीन हो। श्रम, सुरक्षा, संस्थागत नीति, भन्दा पहिले जमीन हो।

२०७९ सालमा ल्याएको भू-उपयोग नीतिका कारण, कृषि भूमिमा एककासी खण्डीकरण बढ्यो। त्यतिवेला हामीले भनेका थियौं। यसरी खण्डीकरण गर्दा जग्गा रहँदैन। जग्गा खण्डीकरणका गरियो। यो पालिकामा कृषियोग्य भूमि नरहेको भनेर प्रतिवेदन आयो। मानीय मन्त्री शशी श्रेष्ठले भनेको थियो कृषियोग्य भूमि संरक्षण चाहीं गर्नु

पर्छ। गर्नु पर्ने के हो भने वर्गीकरण गरेर मात्र हुँदैन।

पहाडको जग्गा र राजापुरको जग्गासँग दाजु हुँदैन। गैर कृषिमा लाने हो भने प्राविधिक हिसाबले कृषि भूमि संरक्षण गर्नु पर्छ।

योजना कृषि गर्न सरकारले नीति ल्याएन भने जमीन सकिन्छ। यो आर्थिक प्रेसरले भएको हो। बाँझो जग्गा प्रयोजन गर्न बजेटमा माध्यम, उच्च, हिमालमा, गरिएका कृषिमा भारतबाट सिक्नु पर्छ। वन्यजन्तु विस्थापन गर्न मासिनहरुलाई फर्काउनु बाहेक अरु उपाय छैन। भारतमा गाई पालेको छ। राज्यले घाँस लगाएको छ। भित्रको एरिया अनर ल्याण्ड कन्सल्टेड गर्न मेकानिज्म तयार गरि श्रम गर्ने आफ्नै मोडल बनाऔं। अहिले म्यानपावर छैन कसले कृषि गर्ने परिवारिक खेतीमा जोड दिऔं।

५ लाख घर मानव विहिन भएको छ।

गरि बनाउनु पर्छ ।

कृषि बजारको चुनौती बाहिरकाले पनि गनु परेको छ तर, राज्यको सुरक्षा कवज चाहिन्छ । जति धेरै क्यारेन्टाइन भयो त्यति धेरै समस्या हुन्छ । आन्तरिक प्रवर्द्धनलाई राष्ट्रिय सुरक्षा चाहिन्छ भनेको छैन । यहीको मह व्यवसाय आन्तरिक महमा केही वेइमान गर्दा ध्वस्त भयो । डब्लु टिओ मा प्रवेश गरेको अवस्थामा राष्ट्रिय सुरक्षाका कुराहरु छन् । व्यवसायिक फ्रन्टमा आउन बजार भएन भने किसानलाई सुरक्षा गर्न सक्दैनौं कानुन मन्त्रालयमा दोस्रो पटक पठाएको छ । सञ्जाल मार्फत नै सुझाव पठाउनु होला । थाहा पाएसम्म खाद्य सम्प्रभुता शब्द परेको छैन । एउटै सञ्जालबाट आयो भने राख्छौं । ऐन किसानको हकमा बन्छ । वर्गीकरण, कृषि जैविक विविधता, स्रोत केन्द्र, कृषि बजार, मूल्य निर्धारण आदि सेक्टरल ऐन छ ।

ऐनको विषयमा व्यापक छलफल हुन्छ । २० लाख किसान दर्ता भएका छन् । स्थानीय तहमा भएपनि स्थानी तहमा किसानले भन्दा भूमि मन्त्रालय कति समन्वय गरेको छ । पहिलो जाने ठाउँ भूमिमा हो । कृषि, वाणिज्य मन्त्रालयलाई कार्यन्वयन गर्ने नियमावलीले दिएको छैन ।

राष्ट्रिय भूमि आयोगका भूमि विज्ञ जगत बस्नेतले माक्स उत्पादन लागि ३ वटा कुरामा जोड दिएको बताए ।

१ मिन अफ प्रोडक्शन ।

२. पुँजी

३ लेबर, यि ३ वटा साधान किसानसँग पहिले भूमि र पुँजी चाहिन्छ । किसानसँग छैन । पुँजी नभइकन कृषि गर्न सक्दैन । आवासको हक,

२०७६ साल माघ २८ गते राजनीतिक अस्थिरताको कारणले मात्र ३ वटा आयोग बन्थो ।

आयोगका अनुसार ११,१२, ८९० भूमि आयोगमा दर्ता भएको छ ।

दर्ता भएको ८६,४०० पहिले दर्ता भएको थियो ।

१४ लाख नेपालीले देशभर आयोगको घरवास मात्र होइन । जग्गा जमीन पनि दिन्छ ।

प्रधान मन्त्रीले पुर्जा दिन्छु भनेर पनि सक्दैन । वडालाई अधिकार दिएको छ । त्यहाँबाट प्रमाणित हुनु पर्छ । कैलालीमा मात्र १,३२,०००, कञ्चनपुर ८६ हजार दर्ता भएको छ । यि ३ वटै सरकारको दायित्वमा भित्र पर्छ ।

विधेयक पारित नुहने हो भने ६० प्रतिशत वनले आफ्नो भन्छ । सर्वेक्षक र अमिनलाई समेत अख्तियारमा मुद्दा हालेको छ ।

सरकारले नियुक्त गरेको ४ जना सदस्य ५ जना कर्मचारी रहने व्यवस्था गरेको छ । मार्क्सले जमीनलाई धर्ती भन्नु भएको छ । धर्ती भनेको पनि आमा

किसान र मजदुर युवा भन्नु भएको छ । प्रा.डा.केशव खड्काले खाद्य सम्प्रभुता आन्दोलन विश्वको धेरै देशमा भएपनि नेपाल लगायत १३ वटा देशमा मात्र कानुन बनेर लागु भएको बताए । खाद्य सम्प्रभुता ऐन नागरिक हकको रूपमा उभिएर आएपछि जीउन सक्ने आवाजको रूपमा आएको छ । ७० वर्ष अघि राजा रजौटाले यो अभियान चलाएको भए देश धेरै माथि उठ्थ्यो । हतियार बनाउने खर्च गरे, किसानहरुलाई कुटो कोदालो बनाई दिएको भए कति सम्पन्न हुने थियो ।

इस्वी सम्बत् १९९६ मा रोममा खाद्य शिखर सम्मेलन भयो त्यसपछि स्पेनमा लाभिया क्याम्पासिनाले हामीलाई खाद्य सम्प्रभुता चाहियो भनेर आवाज उठायो । नेपालमा पनि २०६२/०६३ को जनआन्दोलन पछि मुद्दाको रूपमा उठाउँदै आयो । २०६३ लाभिया क्याम्पासिनाको आन्दोलन क्याराभान दौड काठमाडौं आ आएर समापन समारोह परिणत भयो । उक्त क्याराभानको तत्कालीन प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाले सम्बोधन गरेका थिए । फेरि ६६/६७ तिर अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको गोष्ठी भयो ।

पुष्पकमल दाहाल (प्रचण्ड) लगायत सम्पूर्ण राजनीतिक दलको नेताहरुको सहभागीता थियो । हामीले त्यसलाई इनिशिएसन लियो । खाद्य सम्प्रभुतालाई ईस्वी सम्बत् २००७ सालमा लाभिया क्याम्पासिनाले पास गर्‍यो । खाद्य अधिकारलाई महिला अधिकार, र पहिलो मानव अधिकार हो भनेर पारित गर्‍यो ।

आयआर्जन बराबर हैसियत हुनुपर्छ भौगोलिक परिस्थिति अनुसार जलस्रोत, जंगल, जडिबुटी जनताले आफ्नो जमीन आफैले उपयोग गर्न पाउने हुनु पर्छ । यूएनको (राइट टु फुड) खाद्य अधिकार, नेपालमा विक्रम सम्बत् २०७४ मा खाद्य सम्प्रभुता ऐन भएर आयो । त्यो ऐन १८ वर्ष पछि लागु भयो ।

राष्ट्रिय सम्पत्तिको संरक्षण गर्नु भन्दै बाहिरबाट ल्याएको कुरा पछि संकटमा पारेको छ । एकल महिला, अनाथ बालबालिका, जेष्ठ नागरिकका लागि सहयोग

गर भनेको छ ।

डब्लुटीओको प्रावधानहरुलाई परिवर्तन गर्न सकिन्छ । सार्वभौम सत्ता नेपाल भनेर गर्ने खाद्य सम्प्रभुता अहिले अधुरो र अपुरो छ । ४ हजार वर्षदेखि किसानले अस्तित्वको लडाई लड्दै आएको छ । किसान श्रमिक हुने ? किसान सम्प्रभुताको लागि मौलिक साँस्कृतिक रूपमा फराकिलो बाटो बनाएर कृषि गर्ने राजनैतिक रूपमा सहर्मात नभएसम्म सम्भावना हुँदैन ।

खाद्य सम्प्रभुता महत्वपूर्ण हिस्सा हो । संस्थागत विचार राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघ महासचिव महानन्द सापकोटाले कृषिको सुधार गर्न संस्थागत रूपमा सरकारलाई पटक-पटक सुझाव दिएका बताएका छन् । जीविकोपार्जन, ४ हजार वर्षको अस्तित्वको लडाइमा किसानहरु लडिरहेका छन् । किसानलाई श्रमिक हुने, उत्पादक समूह, कृषक समूह, सहभागी हुनु पर्छ । स्वास्थ्य, शिक्षा र पेन्सनको व्यवस्था हुनुपर्छ । कृषि पाठशाला, कानूनी तर्जुमा गरि सहभागी गराउने नीतिको व्यवस्था हुनु पर्छ । निजी कृषक समूह, कृषि शिक्षालाई व्यापार व्यवसायी र अध्ययन अनुसन्धानलाई जोड दिने ।

कृषि विषयमा विभिन्न समितिमा महासंघको सहभागीता, दूधको उत्पादन र उत्पादन वृद्धि र भुक्तानी पशुपालनमा मूल्य श्रृंखला, कार्यन्वयनको पाटो फितलो छ । सेवा सुविधाहरु कानुनमा पाइदैन ।

२० औं वर्ष देखि जमीन नपाएकाहरुले जमीन पाउने व्यवस्था गरियोस् ।

त्यसो गर्दा वडाको जनप्रतिनिधी दबावमा पर्ने रहेछ । अनिवार्य कृषि नीति बन्ने र ऐन बनाउने जरुरी छ । अनुदानको सावल समावेश गर्न जरुरी छ ।

भूमि अधिकार मञ्चका केन्द्रीय सदस्य प्रेम प्रकाश नेपाली जोखिम बढाउन विमा नीति, बहुसाँस्कृतिक खानाको कुरा राख्न पर्छ । जैविक विविधता राख्न सके अर्थ राख्थ्यो होला । सम्बोधन नहुनुमा राजनीति र कर्मचारी वर्गको असहयोग हुँदै आएको छ । पशुपन्छी पालन मूल्य श्रृंखला, सेवा सुविधाहरु कानुनमा पाइदैन ।

साहित्यिक पत्रकार जगत वाशिष्ठले जग्गा दर्तामा नविकरणमा भारी राजश्व लिएको छ । मैले कृषि र रोजगारका सम्बोधन नहुनुमा राजनीतिक तह जिम्मेवार रहेको पाएँ । नीति नबनाईकन ८ देखि २०० प्रतिशत राजश्व कसरी लिन सकिन्छ ? भूमिलाई कमाई रहने भाँडो बनाई राख्ने

भन्ने मनसाय देखिन्छ ।
दोलखाका किसान दीपबहादुर दाहालले आफूले जर्सी पौवा कृषि फार्म दर्ता गरेर सञ्चालनमा ल्याएको बताए । दाहालले फार्म हाल सञ्चालनमा नरहेको, हाल आफू सुकुम्वासी भएर बस्नु परेको वाध्यता सुनाए । कसरी सुकुम्वासी बन्न पुगे भन्ने कुरा भावुकताका साथ प्रस्तुत भए । दाहालले भने "मैले कृषि र रोजगारको लागि कृषि गरे, टमाटर, जडिबुटी उत्पादन गरेका थिए । टमाटर उत्पादन गरेर स्थानीय बजारमा प्रति केजी ४० रुपैयाँमा बिक्री गरिरहँदासम्म बजार राम्रै थियो । कुनै व्यापारीले भारतबाट टमाटर ल्याएर १५ रुपैयाँ प्रति केजीमा बिक्री गर्‍यो । ३ हजार कुखुराको लागत १५ लाख भन्दा बढी लागत थियो त्यो पनि वर्ड फल्ले सकियो । मेरा सबै कृषि व्यवसाय आफैँ सकेर गयो ।

३७५ रोपनीमा खेती गरिएको थियो ।
८० रोपनीमा चिराइटो,
८० रोपनीमा भुइँस्याउ,
त्यसमा भएको उत्पादनले बजारको अभावमा बिक्री गर्न नसक्दा कामदारलाई समेत ज्याला दिन सकेन । उत्पादन गरेर बजारमा बेच्नु भन्ने लागेको थियो । उत्पादित कृषि उपज बजारको अभावमा खेर गयो । किसानको अवस्था के हुन्छ । म आज सुकुम्वासी भयो । मैले खसी, बोका, काठमाडौँ बेच्न ल्याए । ३ दिनसम्म प्रहरीले रोके । ३ वटा गाडीमै मरे, लेवरलाई पैसा पनि दिन सकेन । कामदारबाट कतिपटक कुटाई खाएँ । घरखेत गयो गाउँ फर्कने स्थिति भएन । सरकारले अनुदान लागि ५० लाखको प्रस्ताव लेख्न ७० हजार माग्यो । थाहा छैन गाउँ फर्कने स्थिति बन्छ कि बन्दैन । शुरुमा कृषि गर्न भनेर १० वर्षको लागि ५० रोपनी जमीन भाडामा सम्भौता गरे । कृषि कर्म शुरु गरे । दानाको मूल्य प्रति केजी ४८ रुपैयाँ, दुधको प्रतिलिटर २५ रुपैयाँ, फार्म डुबेर गयो । जहाँ जग्गा छन् जताततै फोहोर फालेका छन् । कृषक वर्गले समस्या पाल्नु परेको छ । निलगाई, हरिण, वँदेलबाट सताई राखेको छ । त्यसलाई व्यवस्थापन कसरी गर्ने ? वन्यजन्तुको संरक्षण ऐन, गाउँमा वँदेल पसेको हुन्छ । आज राखेको बीउ भोली जाँदा सकिन्छ । अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)की केन्द्रीय सदस्य शान्ता कार्कीले धेरै किसानहरु रोइरहने अवस्था कहिले सम्म हुने हो

१. किसान जमीनले पनि बलियो हुनुपर्छ

अभियानलाई आसु बन्नु दिनु नहुने ।
२. देशमा उत्पादन नहुने बाहेकका विदेशका उत्पादन रोक्नु पर्ने ।

३. रैथाने वाली प्रवर्द्धन नीतिगत रुपमा संरक्षण गर्नु पर्ने ।

४. प्राविधिक शिक्षामा जोडदिनु पर्ने । सिमेनको ५०० र पारिश्रमिक ५०० छुट्याउनु पर्ने अवस्था छ । मेरो अनुरोध, अनुदान होइन कर्जाको व्यवस्था हुनु पर्ने सुझाव दिएकी छन् ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका उपाध्यक्ष हरिनारायण महत्तोले मधेश, हिमाल, पहाडको किसानको समस्या धेरै ठूलो फरक रहेको बताए । खुल्ला सीमाना छ । हामी धान, तरकारी उत्पादन गर्छौं ।

भारतबाट आउने वस्तुमा प्रहरी प्रशासनले राक्नु त रोक्छ तर, दुइचार रुपैयाँ दियो भने छोडिदिन्छ । किसानका दलालहरु माथि कडाइका साथ अनुगमन गर्नु पर्छ ।

सिँचाईको कुरा गर्ने हो भने अहिले ५०/६० फिट गहिराईबाट ट्यूबेलमा पानी आउँथ्यो अहिले १०० फिट गहिराईबाट पनि ट्यूबेलबाट पानी आउँदैन । चुरे संरक्षण होस् । युवालाई रोक्ने कृषि मात्र हो । भूमिले वनको पूरै विरोध गरेको छ । २/४ का जमीन भएकाले कृषिको लागि शेयरको रुपमा दियो भने उत्पादन बढ्छ । त्यस प्रकारको कृषिको मोडलमा लानसक्यौं भने अहिलेको जनसंख्या भन्दा १० गुणा बढी जनसंख्यालाई कृषिले पाल्न सक्छ ।

कहिले हुन्छ कृषिमा नाफा, जहिले पनि घाटा भईरहेको अवस्थामा छ । कहिलेसम्म घाटा खारहने ।

हरेक वर्ष ५ लाख वेरोजगार हुन्छ । कृषकको माग छ, राष्ट्रिय कृषि नीतिमा संरक्षणको व्यवस्था के हुन्छ । नदि किसानको हो कि कस्को हो ? रक्त चन्दन, गाँजा लगाउने नीति सरकारको आउनु पर्छ । त्यसो गर्दा बाँभो रहेको भूमिमा पनि कृषि गर्नेहरु बढ्न सक्छ ।

उदयपुरका किसान मिटर व्याजको चक्करमा फसेको छ । मिटर व्याजको समस्या बढ्दै गएको छ । ३ प्रतिशतबाट २४ प्रतिशत व्याज पुग्यो । २० लाखको धितो छ भने ४ लाख २० हजार लिलामी निकालिन्छ । सरकार, भु(माफिया र दलालीको चक्करमा फसेको छ । संगठित अपराध गर्नेको विगाविगी चलेका छ ।

मौरीपालक संघको अध्यक्ष तथा अनुसन्धानकर्ता लक्ष्मण गुरुडले कृषि जोगाउने व्यावसाय हुने कि डब्लु टिओको

पछि लाग्ने । हामीले कस्तो कृषि गर्ने ? घरै पिच्छे । व्यावसायिक कृषिको नाममा भन्नु कतै हामी अलमलिनै हो कि । कृषिको मोडल कस्तो हुने ।

अखिल नेपाल कृषि मजदुर संघका अध्यक्ष मुक्तिनाथ दासले सरकारले सम्बन्धित निकायले सुनिरहेको छैन । आत्मनिर्भर भएका कृषिजन्य वस्तु आयतमा रोक्नु पर्छ । रोक्नको लागि बारम्बार ध्यानाकर्षण भएका छन् । रोकेको अवस्था छैन । सहकारीमा सदस्य भएको बाहेक अरु किसानले रासायनिक मल पाइदैन । कृषि श्रमिकहरु सहकारीको सदस्य कसरी बन्ने ? कृषिवस्तु उत्पादन मूल्य निर्धारण किन भएको छैन । सहकारी विभागका सदस्य तथा जडिबुटी उत्पादक सहकारी संघका अध्यक्ष इश्वरीप्रसाद पाण्डले कृषि वस्तु, भूमि अन्तरघुलन छ । कार्यन्वयनमा जान पाउनु पर्‍यो । ओसार प्रसार गर्ने वनको ऐन २०७६ ले मिल्ने देखिँदैन ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा)का उपाध्यक्ष जगतप्रसाद रेग्मीले भूमि बैंक संविधानसँग बाभिएकाले खारेज हुनुपर्छ । नेपाली कृषि प्रणाली वहराष्ट्रिय कम्पनीबाट सञ्चालित छैन भने कुरा कसरी पुष्टि हुन्छ, नभए कुखुरा मार्ने थिएन, दूध पोखिनु पर्ने थिएन ।

वहराष्ट्रिय कम्पनीबाट परिचालित एनजिओ, आइएनजिओले नीति निर्माणमा प्रभावित पार्ने काम भएको छ । पहिले शिक्षाले कृषिलाई ध्वास्त पार्ने काम काम गरेको छ ।

२०६९ को कृषि नीति अझै अधुरो छ । कम्युनिष्ट पार्टीले सञ्चालन गरेको ऐन, कानून र नीतिहरुले किसान र मजदुरहरुलाई सुरक्षित हुने दिएन । हामी कृषि नीति छिटोभन्दा छिटो बनाउनु पर्छ भन्ने पक्षमा छौं । काठमाडौँ जिल्ला कृषियोग्य भूमिमा पर्दैन । र काठमाडौँमा भएको किसान हुनलाई अनुदान दिन मिल्दैन । यो जिल्ला सैद्धान्तिक रुपमा आवादी जिल्ला हो । भूमि बैंक ऐन, सैद्धान्तिक र नीतिगत रुपमा बाभिएको छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका अध्यक्ष बलदेव चौधरीले सरकारलाई आफ्नो संगठनको विचारहरु लिखित रुपमा बुझाउने जमर्को गरिएको छ । नेपाली जनता अन्याय सहने तयार छ । नीति भनेको सुधार मात्र हो । २६ लाख हेक्टर जमीन कृषिमा पर्छ । लगानीको मूल्य लिजको आधारमा गर्नु पर्‍यो भने किसान भन्नुपर्छ भन्नु गरिब हुँदै जान्छ । जसले पैसा कमायो त्यो ठूलो मान्छे भन्ने

सामाजिक मान्यता तोड्नु पर्छ । संविधानमा भएका कुरा माग्नु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका अध्यक्ष चित्रहबहादुर श्रेष्ठले २० वर्षे कृषि नीति आफ्नो नेतृत्वमा भएको बताएका छन् । राष्ट्रिय किसान आयोगको संस्थापक अध्यक्ष भएर काम गर्दा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सम्मेलन पनि सम्पन्न गर्‍यो । अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनले अनुमोदन गरेका दस्तावेजहरु कृषि मन्त्रालयलाई सुझावको बुझाएको बताए । कृषि नीतिमा सबैभन्दा बलियो किसान अधिकार हो । खाद्य सम्प्रभुता किसानको अधिकार एउटा अंग मात्र हो । नीति निर्माणको तहमा किसानहरुको अधिकार अनिवार्य सहभागी हुनुपर्छ । राष्ट्रिय किसान सञ्जालमा २० वटा किसान संगठनहरु आवद्ध छन् । किसानको प्रतिनिधित्व गर्ने आयोग मागी खाने भाँडाको जस्तो बनाएको छ । आयोगलाई विघटन गर्न कोशिस समेत गरेका थिए ।

हामी मन्त्रालय र किसान सञ्जालको बिचमा छौं । २००७ सालमा फागुन १४ गते निरञ्जन गोविन्द वैद्य, हरिपराजुली र केशवलाल श्रेष्ठले स्थापना गरेको किसान संगठन एउटा स्थापित संगठनको रूपमा उभिएको छ । इतिहासलाई ढाकछोप गर्न मिल्दैन । किसानहरुको पक्षमा निरन्तर आवाज उठाउँदै आएको छ । किसान सञ्जालको ७ वर्ष मेरो नेतृत्वमा रहे, १० वर्ष बामदेव गौतम र तपाईंहरुले गर्नु भयो । राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक तथा अखिल नेपाल किसान महासंघ क्रान्तिकारीका महासचिव नहेन्द्र खड्काले कार्याशाला गोष्ठीमा उठाइएका विषय वस्तुमाथि संक्षिप्त संस्लेषण गरेका छन् : संस्लेषणमा कृषि विधेयक २०८२ बन्दै गरेको, २०६१को कृषि नीति संशोधित २०८२ छलफलको क्रममा रहेको, किसान अधिकारका लागि कानूनी आधार बन्दै गरेको, कृषि ऐन र नीतिले समाजवाद उन्मुख कृषि अर्थतन्त्रको रूपान्तरण गर्ने आधार बन्ने कुरामा अभ्यास गर्ने गरि गरिनु पर्ने कुरामा सहमत रहेको संक्षेपमा संस्लेषण गरेको छ ।

(उत्पादन प्रणालीमा रूपान्तरण जरुरी छ । (साँस्कृतिक, सामुदायिक, स्थानीय उत्पादन, राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय बजार व्यवस्थापनको प्राथमिकता, कृषि शिक्षा, खाद्य सम्प्रभुता, नेपाली जनताको राष्ट्रिय सुरक्षाको आधार स्तम्भ हुने कुरामा कार्याशाला गोष्ठी एकमत भएको छ ।

१७ औं विश्व खाद्य स्वच्छता दिवस

काठमाडौं जेठ २४, विश्व खाद्य स्वच्छता दिवस विभिन्न कार्यक्रम गरी मनाएको छ । 'खाद्य पदार्थमा स्वच्छता: विज्ञानको अपरिहार्यता' भन्ने मूल नाराका साथ विभिन्न कार्यक्रम गरि यस वर्ष पनि विश्व खाद्य दिवस मनाइएको छ । खाद्य स्वच्छता र गुणस्तरको महत्वलाई आम जनमानसमा पुऱ्याउन विभागले १६ वर्ष अघि खाद्य स्वच्छता दिवसको अभियान मनाउन



नीति निर्माणको तहमा किसानहरुको अधिकार अनिवार्य सहभागी हुनुपर्छ । राष्ट्रिय किसान सञ्जालमा २० वटा किसान संगठनहरु आवद्ध छन् ।

थालेको हो । राष्ट्र संघको फुड कोडेक्स एलिमेन्टेरियस कमिशन, खाद्य तथा कृषि संगठन र विश्व स्वास्थ्य संगठनको प्रस्तावमा सन् २०१८ डिसेम्बर २० का दिन संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाले हरेक वर्ष जुन ७ का दिन विश्व खाद्य स्वच्छता दिवस मनाउने निर्णय गरेको थियो ।

विभागले विगतजस्तै यो वर्ष पनि सप्ताहव्यापी रूपमा दिवस मनाएको हो । विश्व स्वास्थ्य संगठनको अध्ययन अनुसन्धान अनुसार तरकारी फलफूलमा जीवनाशक विषादीको अवशेष, पशुपन्छी खाद्य पदार्थमा एण्टिबायोटिक अवशेष, खाद्यान्नमा दुसीजन्य विशालको समस्या रहेको औल्याउदै स्वास्थ्य तथा सवल जनशक्ती राष्ट्र निर्माणको महत्वपूर्ण आधार स्तम्भ भएकोले समग्र देश विकासका लागि समेत स्वच्छ र सन्तुलित खानपान अपरिहार्य रहेको विभागले जनाएको छ ।

सन् १९५१ को नोभेम्बरमा नेपालले खाद्य तथा

कृषि संगठनको सदस्यता पाएको थियो । नेपालले पनि सन् १९८१ मा 'उब्जनी बढाऔं, सन्तुलित खाना खाऔं, बढी जोगाऔं' भन्ने नाराकासाथ पहिलो खाद्य दिवस मनाइएको थियो ।

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागले "खाद्य पदार्थमा स्वच्छता, विज्ञानको अपरिहार्यता" भन्ने नारासहित १७औं राष्ट्रिय तथा ७औं विश्व खाद्य स्वच्छता दिवस, २०८२ मनाएको हो । यस

दिवसको सन्दर्भमा विभागले जेठ १८ देखि २४ गतेसम्म देशभर सप्ताहव्यापी सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिरहेको थियो । सन् २०१८ मा संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाले हरेक वर्ष जुन ७ तारिखमा विश्व खाद्य स्वच्छता दिवस मनाउने निर्णय गरेसँगै नेपालले पनि सो दिनलाई विशेष महत्वका साथ मनाउँदै आएको छ ।

अविश्व स्वास्थ्य संगठनका अनुसार, विश्वभर प्रत्येक वर्ष ५५ करोड मानिस दुषित खाद्यबाट विरामी पर्नुका साथै ४ लाख २० हजारको मृत्यु हुने तथ्याङ्क छ । नेपालमा पनि विषादी मिसिएका फलफूल, दुसीयुक्त अन्न, र एन्टिबायोटिक अंशयुक्त मासुजन्य पदार्थबाट स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर परिरहेको विभागको भनाइ छ ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको खाद्य अधिकार कार्यान्वयन गर्न संघीय संसदले हालै पारित गरेको "खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१" मार्फत खाद्यको वैज्ञानिक नियमन सुनिश्चित गरिएको विभागले जनाएको छ ।

७ जुन बिहान प्रभातफेरी र दिउँसो मूल समारोह सरकार, निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समूह, सञ्चार माध्यम र सरोकारवाला सबैको सहकार्यविना खाद्य स्वच्छता सम्भव नहुने भन्दै विभागले सबैलाई सहभागी हुन आग्रह गरेको थियो ।

आत्मनिर्भरताको प्रतीक सी व्यापार केन्द्र

काठमाडौं असार १६, नेत्रविक्त्रम चन्द्र 'विप्लव' नेतृत्वको नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीले चालु आर्थिक वर्षमा दुई लाख किलो अर्थात् दुई सय मेट्रिक टन आलु बिक्री गरेको छ । विउ छुट्टयाएर ग्रेडिङ गरेको दुई सय मेट्रिक टन आलु सीजी ग्रुपलाई बिक्री गरेको 'सी व्यापार केन्द्रका आर्थिक व्यवस्थापन प्रमुख विमर्श आचार्यले जानकारी दिए । आचार्यका अनुसार आलु प्रतिकेजी ४५ रुपैयाँको दरले यस वर्ष व्यापार भएको छ ।

'सी व्यापार केन्द्रबाट नभएर सहकारी,

खोलेको सी गार्मेन्ट उद्योग, कालीकोटको रुपसामा खोलेको कपडा उद्योग, ललितपुरमा रहेको हर्पिक तथा फिनेल उद्योगको कारोबार विवरण आउन बाँकी रहेको जनाइएको छ । नेपालको उत्पादनलाई ब्राण्डिङ गर्ने उद्देश्यले अल्लो, सिस्नु, भाङ, उलनबाट बनेको कोट(पाइन्ट उत्पादन नेकपाले गत वर्षबाट शुरु गरेको थियो । यसैगरी पशुपालन व्यवसायबाट उत्पादन भएको प्रतिफलसमेत जोडिएको छैन ।

देशभर उत्पादनमा भएको लगानी र आम्दानीको विवरण साउन १० गते प्राप्त



स्थानीय पार्टी समिति लगायत च्यानलबाट आलु बिक्री भएको छ । आलुबाहेक विभिन्न जिल्लामा उत्पादन भएका मसिनो/मोटो चामल, धान, गहुँ, दाल, फापर, तोरीको दाना, तेल, लसुन, बेसार, सिमी, मह लगायत हर्पिक, फिनेलजस्ता वस्तुहरूको हिसाबकिताब राख्ने गरेका छौं । यो हिसाबकिताब सी व्यापार केन्द्र खुलेपछिको मात्र हो', आचार्यले भने ।

गत वर्ष माघ १४ गते नेकपाले काठमाडौंको बुढानीलकण्ठ नगरपालिकास्थित तल्लो पासीकोट पिपलचोकमा आफ्नै लगानीमा 'सी व्यापार केन्द्र' खोलेको थियो । देशका ७७ जिल्लामा पार्टीको नाममा रहेका र लिजमा गरि १२० बिघा जमीनमा नेकपाले कृषि उत्पादन गरेको थियो । सी व्यापार केन्द्रबाट मात्रै पाँच महिनाको अवधिमा करिब १६ लाख ५० हजार रुपैयाँको व्यापार भएको छ । व्यापार केन्द्रले ३१ वटा वस्तुको मूल्य सूचीकृत गरेको छ ।

यी बाहेक विद्यार्थी संगठनले काठमाडौंमा खोलेको टाला उद्योग, पार्टीले कपिलवस्तुमा

हुने भएकाले वास्तविक विवरण थाहा नभएको स्थायी समिति सदस्य कर्णजित बुढाथोकीले जानकारी दिए ।

'सी व्यापार केन्द्रको हिसाबकिताब बेग्लै हुन्छ । पार्टी र जबस/मोर्चाले सञ्चालन गरेका उद्योगबाट उत्पादनबाट भएका वस्तुको आम्दानी, लगानी, मुनाफा लगायत सबैको विवरण साउन १० गतेमात्र प्राप्त हुनेछ', बुढाथोकीले भने, 'हाम्रो उत्पादन देशका ७७ वटै जिल्ला, ७५३ वटा पालिकामा भएको छ । लगभग तीन हजार बडामा मात्र उत्पादन छैन होला । यो महिनाको अन्त्यसम्म सबै जिल्लाको विवरण प्राप्त हुनेछ ।'

सी व्यापार केन्द्रमा कपिलवस्तु, कालिकोट, चितवन, रोल्पा, जुम्ला, काठमाडौं, ललितपुर, हुम्ला, दाङ, नवलपुर, पोखरा, तनहुँ लगायत जिल्लाबाट उत्पादित वस्तु आउने गरेको प्रमुख आचार्यले जानकारी दिए ।

कुन जिल्लामा कति भए उत्पादन ?

नेकपाका महासचिव विप्लवले यो वर्ष ५०

प्रतिशतले उत्पादन वृद्धि हुने विश्वास व्यक्त गरेका छन् । देशभर १२० बिघा जमीनमा उत्पादन भइरहेकोमा बढेर यो वर्ष १४०(१५० बिघा पुग्ने उनले अनुमान गरे ।

'न्यूनतम पनि ५० प्रतिशतले उत्पादन बढ्छ । पोहोर साल हाम्रो १७ सय क्वीन्टल फलेको हो । यसमा अहिले ५० प्रतिशत वृद्धि भएर २५ सय वरिपरि पुगला भन्ने छ । किनकि जमीनहरूको मात्रा पनि देशैभरि पोहोर १२० बिघा थियो । अहिले त्यो बढेर मोटामोटी १४०(१५० बिघा पुगला भन्ने अनुमान गरिएको छ', ।

विप्लवले उत्पादन बाँडफाँट सामूहिक स्वामित्वअन्तर्गत तीन भागमा वर्गीकरण गरिएको बताए । केन्द्रमा संस्थागत उत्पादनको ६० प्रतिशत आउने, बाँकी ४० प्रतिशत सहकारी संस्था तथा स्थानीय समितिमा जाने उनले जानकारी दिए ।

'सामूहिक स्वामित्वअन्तर्गत उत्पादनको सबै केन्द्रमा मात्रै आउँदैन । एउटा भाग केन्द्रमा, पार्टीमा आउँछ । एउटा भाग सहकारीहरूमा या उत्पादन केन्द्रहरूमा । एउटा भागचाहिँ उत्पादन गर्ने श्रम शक्ति या हामी उत्पादक आफैले पाउँछौं । यसरी तीन खण्डमा जान्छ', उनले भने, 'केन्द्रमा सामान्यतया संस्थागत उत्पादनको ६० प्रतिशत आउँछ । ४० प्रतिशत सहकारी संस्था र लोकल कमिटीहरूमा रहन्छ । अनि त्यसबाहेक निजीले जति लगानी गरेको हुन्छ । त्यस अनुसार मुनाफा अथवा उत्पादन पाउँछ ।'

केन्द्रीय समितिको नियमित बैठक स्थगित गरेर विप्लव यतिवेला कपिलवस्तुमा धान रोपाइँमा व्यस्त छन् । विप्लवले जेठ १८-२० गते केन्द्रीय समिति बैठक बोलाएका थिए । त्यसबिचमा यातायात व्यवसायी महासंघले गरेको अनिश्चितकालीन आन्दोलन लगायतका कारणले देशभरिबाट नेताहरू कपिलवस्तु आउन असुविधा हुने भएकाले बैठक स्थगित गरिएको थियो ।

समाजवादी मोर्चाको बैठक, व्यवस्थाविरुद्ध काठमाडौंमा गरेको राजावादीहरूको प्रदर्शन लगायत विषयमा शीर्ष नेताहरूसँग भेटघाट गरी केही साताअघि विप्लव कपिलवस्तु फर्किएका थिए । नेकपाले असार १० देखि साउन १० गतेसम्म उत्पादनसम्बन्धी अभियान चलाएको छ । यस अभियानमा महासचिव विप्लवदेखि सम्पूर्ण कार्यकर्ता अनिवार्य रूपमा उत्पादनमा जोडिने पार्टीले निर्णय गरेको छ ।

कसरी आयो ज्ञान ?

२०५२ साल फागुन १ गते तत्कालीन नेकपा माओवादीले थालेको सशस्त्र संघर्षमा मूल नेतृत्व प्रचण्ड, किरण, बाबुराम, बादल लगायतलाई आदर्श मानेर विप्लव पनि क्रान्तिमा होमिएका थिए । तर शान्ति प्रक्रियामा आएपछि नेतृत्वमा विचलन आएको भन्दै २०६९ साल असारमा किरणसँगै विप्लव पनि अलग भए । किरणबाट पनि क्रान्ति नहुने देखिएपछि उनले २०७३ साल मङ्सिर ८ गते नेकपा(माओवादीबाट अलग भई आफ्नै नेतृत्वमा पार्टी पुनर्गठन गरेर एकीकृत जनक्रान्तिको अभियान चलाएका थिए

२०७५ साल फागुनमा सरकारले दलमाथि प्रतिबन्ध लगाएपछि सिङ्गे पार्टी भूमिगत भयो । तर सोचे अनुसार जनसमर्थन प्राप्त नभएपछि अष्टारोमा परेको नेकपा २०७७ साल फागुनमा सरकारसँग तीन बुँदे सहमति गरेर शान्ति प्रक्रियामा आयो । यी सबैबाट पाठ सिकेर क्रान्ति र उत्पादनलाई सँगै लैजाने नीति अवलम्बन गरेको विप्लवले स्मरण गरे ।

क्रान्ति र उत्पादनलाई अनिवार्य जोड्नुपर्छ भन्ने ज्ञान कसरी आयो र सही सावित भयो भन्ने विषय पनि निकै रोचक रहेको विप्लव बताउँछन्

‘हामी साम्यवादीहरूलाई राम्रो जानकारी छ, कि ज्ञान व्यवहारबाट आउँछ । त्यो पनि श्रम, संघर्ष र अनुसन्धानका क्रममा आउँछ । क्रान्ति र उत्पादनलाई जोड्ने हाम्रो ज्ञान पनि यसरी नै प्राप्त भएको हो’, भने ।

त्यति बेलाको प्रसंग कोट्याउँदै विप्लवले भने, ‘साँचो कुरा हो कि जनयुद्धलाई विसर्जन गरेपछि हामीले नयाँ तरिकाले क्रान्ति गर्नुपर्छ भनेर एकीकृत जनक्रान्तिको संश्लेषण गर्‍यो । जनक्रान्तिका लागि मुख्य पाँच आधार आवश्यक छ भन्‍यो । त्यसमा आर्थिक आधार पनि थियो । क्रान्तिका लागि आर्थिक एक महत्वपूर्ण आधार त हो, तर कसरी तयार गर्ने भन्ने विषयमा भने मेसो खुलिसकेको थिएन ।’

बहस गर्दागर्दै दलाल पुँजीवादी सत्तासँग संघर्ष चर्कियो र आफूहरूमाथि प्रतिबन्ध थोपरिएको विप्लवले बताए । ‘हामीले प्रतिरोधको मार्ग अख्तियार गर्‍यो, जनक्रान्ति अगाडि बढ्यो । क्रान्तिमा आर्थिक आवश्यकता निकै बढेर गयो,’ उनले भने, ‘कसरी समाधान गर्ने ? हाम्रा छलफल भए । हामीले अध्ययनलाई एकदमै व्यवहारिक र जीवन्त प्रकारले अगाडि बढायौं ।’

विद्योदय आविमा रोपाई, विद्यार्थीका लागि राम्रो सिकाई

म्याग्दी, असार १५, म्याग्दीको बेनी(१०, वाखेतमा रहेको श्री विद्योदय आधारभूत विद्यालयले आफ्नो नियमित शुक्रबारे कार्यक्रमअन्तर्गत राष्ट्रिय धान दिवसको अवसरमा रोपाई कार्यक्रम आयोजना गरी विद्यार्थीहरूलाई व्यवहारिक शिक्षा र



जीवनोपयोगी सीप सिकाउने प्रेरणादायी पहल गरेको छ ।

यो विशेष कार्यक्रमले विद्यार्थीहरूलाई कृषिको महत्व, श्रमको सम्मान र प्रकृतिसँगको सम्बन्ध बुझाउनुका साथै प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनमार्फत उनीहरूको सीप, सिर्जनशीलता र जिम्मेवारी मापन गरेको छ ।

विद्यालयले हरेक शुक्रबार विद्यार्थीहरूलाई किताबी ज्ञानभन्दा पर गएर व्यवहारिक सीप र सामाजिक उत्तरदायित्व सिकाउने रचनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । यसपटक, राष्ट्रिय धान दिवस असार १५ को अवसरमा विद्यालयले स्थानीय खेतमा रोपाई कार्यक्रम आयोजना गर्‍यो । स्थानीय कृषक राजेन्द्र पाइजाको खेतमा विद्यार्थीहरूले उत्साहपूर्वक हिलोमा धान रोपे, असारे गीतको लयमा आली लगाए । हिलो खेले र दहि चिउरा खाए । यी गतिविधिले उनीहरूमा टिमवर्क, धैर्य र प्रकृतिप्रेमको भावना जागृत गरेको विद्यालयले जनाएको छ ।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले निर्धारण गरेको विद्यार्थी सिकाइका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कन मापदण्ड, २०८० आधारभूत तह (४-८) अनुसार यो रोपाई कार्यक्रमलाई प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनको आधार बनाइएको छ । शिक्षकहरूले विद्यार्थीहरूको रोपाई प्रक्रियामा सहभागिता, माटो तयारी, बिरुवा रोप्ने तरिका, हेरचाहको ज्ञान र सहकार्यको क्षमतालाई मूल्याङ्कन गरे । यो पद्धतिले परम्परागत परिक्षामुखी शिक्षालाई चुनौती दिँदै व्यवहारिक सीपमा आधारित मूल्याङ्कनको नवीन दृष्टिकोण प्रस्तुत गरेको

छ । निमित्त प्रधानाध्यापक तथा सूचना अधिकारी अमृता जिसी रोकाका अनुसार, विद्यालयले विद्यार्थीहरूलाई कितावसँगै जीवनका व्यवहारिक पाठ सिकाउन जोड दिएको छ । असार १५ को रोपाईले उनीहरूलाई कृषि, श्रम र प्रकृतिको महत्व बुझाएको छ । प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनले उनीहरूको आत्मविश्वास र सीपलाई उजागर गरेको छ ।

अतिरिक्त कार्यक्रम संयोजक सुजन पुनले भन्नुभयो, ‘रोपाई जस्ता गतिविधिले विद्यार्थीहरूलाई प्रकृतिसँग जोडेर जिम्मेवारी र सिर्जनशीलताको पाठ सिकाएको छ । हाम्रो शुक्रबारे

कार्यक्रमले सिकाइलाई जीवन्त र रमाइलो बनाएको छ ।’

यता कक्षा ८ का विद्यार्थी अप्सन किसानले उत्साहित हुँदै भन्नुभयो, ‘असारे गीत गाउँदै आली लगाएँ निकै रमाइलो भयो ।’

कक्षा ७ का विद्यार्थी कृष्ठी पाइजा र विपिना पुनले विद्यालयले पहिलोपटक रोपाई कार्यक्रम राखेको बताए । उनीहरूले रोपाई गर्दा, माटोमा खेल्दा रमाइलो भएको बताए । पछिल्लो समय कृषिकर्म घट्दै जानु र असारे लोकभाकाका गीतहरू हराउँदै गएको बेला विद्यालयको यो प्रयासले सांस्कृतिक संरक्षण गर्न सघाउ पुग्ने विद्यालयको विश्वास छ । विद्यालयले सामाजिक अध्ययन, स्थानिय विषय व्यवसायिक तथा पर्यटन शिक्षा, स्वास्थ्य शारिरिक तथा सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति कला विषयमा भएका जीवनोपयोगी सिप, समाजको विकास र दर्शन, सामाजिक जीवन, इतिहास, सामाजिक पहिचान, नागरिक सचेतना, शिक्षा र विकाससम्बन्धी पाठहरूलाई व्यवहारिक रूपमा सिकाउँदै आएको सूचना अधिकारी रोकाकेले जानकारी दिनुभएको छ । शुक्रबारको रोपाई कार्यक्रममा कक्षा ४ देखि ८ कक्षासम्मका करिब ६४ जना विद्यार्थी र शिक्षकहरू सहभागी भएका थिए ।

नेपालले वि.सं २०६९ सालदेखि असार १५ लाई धान दिवसका रूपमा मनाउँदै आएको छ । कृषिमा परिनिर्भरता बढ्दै गएका कारण उत्पादकत्व बढाउने उद्देश्यले नेपालमा धान दिवस मनाउन थालिएको हो । ‘मानो रोपेर मुरी फलाउने’ दिनको रूपमा पनि यसलाई बुझ्ने गरिएको छ ।



२२ औं राष्ट्रिय धान दिवस तथा रोपाई २०८२ असार १५ गते अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) उपाध्यक्ष श्रीगोविन्द महर्जन, ललितपुर, अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का महासचिव नहेन्द्र खड्का वेनीघाट, विशालटार धादिङ, कृषि श्रमिक संघका अध्यक्ष तथा बागमती प्रदेश सचिव हरिशरण वरुवालमा नुवाकोट, अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) कैलाली, चितवन, म्याग्दीस्थित भीरकोटको धान रोपाईमा सहभागी शिक्षक, अभिभावक तथा विद्यार्थीहरु ।



यवा शक्तिलाई बेचेर खाने राज्यको नीतिमा, करेक्सन हुनुपर्छ : विप्लव



काठमाडौं असार १५, नेकपाका महासचिव विप्लव कपिलवस्तुमा धान रोप्दै आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणमा जुटेका छन् ।

पार्टीले कृषिमा जोड दिँदै आगामी १० वर्षमा देशलाई आत्मनिर्भर बनाउने विश्वास लिएको छ ।

विप्लवले राज्य र किसानबीचको खाडल, आधुनिकीकरणको अभाव र विषादी समस्यालाई कृषिमा चुनौतीका रूपमा औल्याए ।

एकीकृत समाजवादी क्रान्तिसँग (संगै) उत्पादन नीतिलाई अवलम्बन गरि आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणमा लागेको नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (नेकपा)का महासचिव नेत्रविक्रम चन्द 'विप्लव' यतिवेला कपिलवस्तुमा धान रोपाईंमा व्यस्त छन् । केन्द्रीय नेतृत्वदेखि स्थानीय समिति सम्म अनिवार्य श्रममा जोडिने पार्टी नीति अनुसार नेकपाले असार १० गतेदेखि साउन १० गतेसम्म एक महिने उत्पादन अभियान सञ्चालन गरेको छ ।

हिमाल, पहाड र तराईमा गरि देशभर करिव १२० बिघा जमीनमा अन्न, तरकारी र फलफूल खेती गर्दै आएको नेकपाले गत वर्षदेखि आर्थिक बचत हुन थालेको दावी गरेको छ । कृषिमा अबको १० वर्ष मिहिनेत गरेमा देशलाई नै आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्न सकिने नेकपाको विश्वास छ । आत्मनिर्भर कृषि उत्पादन, आधुनिकीकरण, उत्पादनको प्रतिफल बाँडफाँडका साथै आत्मनिर्भर राष्ट्रिय अर्थतन्त्र निर्माणका लागि पार्टीको आगामी मार्गचित्र के छ ?

सामाजिक सञ्जालभरि धान दिवसको प्रचारप्रसार भईरहेका छन् । तपाईं वास्तविक रूपमै श्रममा भिजिरहनुभएको छ । देशलाई कसरी आत्मनिर्भर बाटोमा लैजाने योजना छ ?

यसको दुई वटा पाटो छ । पहिलो, आज असार १५ गते हाम्रा पितापुर्खाहरूले मौसमलाई हेरेर, सबै हिसाबकिताब गरेर आजबाट जसरी एउटा उभौली जस्तो, रोपाईं शुरु गर्ने दिनको रूपमा छनौट गरे । यो एकदमै वैज्ञानिक छ । आज पानी परिरहेको छ, देशभरि । देशका सबै किसान, मजदुर, श्रमिकहरूलाई हाम्रो शुभकामना छ ।

नेपाल कुनैवेला आत्मनिर्भर नै थियो । त्यसवेला उत्पादन सम्बन्ध, कृषि प्रणाली

क्षेत्रमा र विशेषतः कृषि क्षेत्रमा आत्मनिर्भरतालाई आत्मसात् गर्नुपर्छ । एउटा समय लगानी गर्नुपर्छ भन्ने हाम्रो निष्कर्ष छ । हामीले लगानी गरिराखेका छौं । गएको डेढ वर्षमा लगभग(लगभग) पार्टीलाई खान पुग्ने हामीले बनाइसक्यौं । पार्टीलाई मात्र खान पुग्ने तपाईंले जुन अभ्यास शुरु गर्नुभयो, अब देशलाई पराधीनबाट मुक्त गराउन र अर्थतन्त्र शक्तिशाली बनाउनलाई कृषि पेशाबाट सम्भव छ कि छैन ?

अवश्य छ । मलाई लाग्छ नेपालमा १०(२०) वर्षको समय भनेको कृषिलाई नै मुख्य जोड दिनुपर्ने समय हो । राज्यले, संस्थाले, व्यक्तिले, जसले पनि किनकि जहाँबाट हाम्रो अर्थतन्त्र सुदृढ हुन्छ, राम्रो हुन्छ, त्यसबाट



आदि इत्यादिको हिसाबले अलिकति पछाडि परेको भए पनि कम्तीमा खाद्यान्नमा, खानपिनमा हाम्रा पितापुर्खा आत्मनिर्भर नै थिए । देशको स्वाभिमान र स्वाधीनता पनि उच्च नै थियो ।

पछिल्लो समयमा पूँजीवाद, दलाल पूँजीवादको प्रवेशसँगसँगै आत्मनिर्भरतामा एउटा ठुलो समस्या आयो । यो सबैले महसुस गरेको, तपाईंले भनेजस्तै कुरा हो । हाम्रो पार्टीले चाहीं दलाल पूँजीवादलाई हल गर्ने, यो परनिर्भरता, परजीवीता, गुलामीलाई हल गर्ने हो भने हरेक परिवार, हरेक संस्था, त्यसपछि समाज, देशले आर्थिक

नै हामीले जोड दिनुपर्छ । त्यस हिसाबले नेपालको आत्मनिर्भरतामा अगाडि बढ्ने, हैन, सफलता हासिल गर्ने मुख्य पाटो भनेको पहिला कृषि नै हो । यो हाम्रो निष्कर्ष छ । त्यसैले, तर फेरि अब पार्टीलाई आत्मनिर्भर बनाउनु भनेको कुनै न कुनै कोणबाट राज्यप्रतिको हाम्रो योगदान पनि हो भनेर बुझ्नुपर्छ जस्तो लाग्छ ।

कृषिलाई आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र बनाउन समस्या कहाँ(कहाँ) रहेछन् ? गर्नुपर्ने के(के) रहेछन् ?

पहिलो कुरा राज्य र किसानहरूको बिचमा ठुलो दरार छ । राज्य हराएको जस्तो छ ।

वास्तवमा कृषि क्षेत्रका योजना, अनुदान वास्तविक किसानको बिचमा कसरी पुऱ्याउने भन्ने आजको एउटा ठूलो चुनौती देखिन्छ । दोस्रो कुरा, यान्त्रिकीकरण, त्यसपछि आधुनिकीकरण, वैज्ञानिकीकरण भनेर जो हामीले भन्छौं, त्यसलाई योजनामा ढालेर कार्यान्वयन गर्ने पाटोमा राज्य निकै पछि छ । राज्य मात्र होइन, नागरिकहरूमा पनि ज्ञानको अभाव छ । पछिल्लो समयमा त विस्तारै अलिकति जागरण पनि बढेको देखिन्छ । पूर्व(पश्चिम हेर्दाखेरि कृषिमा चाहीं पहिलेको भन्दा परिवर्तन आइराखेको देखिन्छ, त्यो राम्रो कुरा हो । तर राज्यले त्यसलाई जोडन सकिरहेको छैन । यो एउटा ठूलो एउटा समस्या हो ।

त्यसपछि व्यवसायीहरूको बिचमा अन्तर्क्रिया, अन्तर्घुलन, सहकार्य पनि कमजोर छ, नेपालमा । ज्ञानहरूको बिचको आदान(प्रदान गर्ने कुरा, एकताबद्ध भएर समस्याहरूलाई उठान गर्ने र निदान गर्ने कुराहरूमा पनि समस्या देखिन्छ । तर गर्दाखेरि त राम्रो छ । मुख्य कुरा त फेरि राम्रो सम्भावनाको मुख्य पाटो नै कृषिलाई देख्छौं हामी ।

अहिले हरेक नेपालीको भान्सामा तरकारीमार्फत विष भित्रिरहेको छ । यसका कारण आजको पुस्ता क्यान्सर लगायत दीर्घकालीन घातक रोगको जोखिममा देखिन्छ । यसबाट बच्न वा निराकरण गर्नेबारे के नीति बनाउनुभएको छ ?

हाम्रो अधिकतम जोड विषादीमुक्त कसरी गर्दै जाने र विस्तारै रासायनिक मललाई कम कसरी गर्ने भन्नेमा छ । प्राङ्गारिक मलको प्रयोगलाई बढाउँदै लैजाने योजना हाम्रो छ । हाम्रा खेतहरूमा रासायनिक मलको प्रयोग हामीले विस्तारै घटाउँदै लगेका छौं । प्राङ्गारिक मल पनि राख्दै गएका छौं । यसलाई विभिन्न विधिहरूद्वारा हल गर्नेछौं । अहिले त्यसैगरि कोशिस गरिराखेका छौं ।

मुख्यतः हाम्रो केन्द्रीय कम्प्युनमा अहिले गाई पनि छन् र प्राङ्गारिक मल बनाउने ज्ञान पनि साथीहरूले सिकिराखेका हुनाले मलाई लाग्छ, दुई(तीन वर्षभित्र यो राम्रो हुन्छ । सबैले बुझ्ने भाषामा विप्लवको भिजन, कृषि क्रान्तिमा नेकपाको आगामी योजना के हो ? कति बिघामा खेतीपाती गरिरहनुभएको छ ? हिउँद र बर्खामा के गर्नुहुन्छ ?

मुख्यतः अहिले हाम्रो उत्पादन अभियान यो वर्ष बालीमै हुन्छ । यो वर्ष ५० प्रतिशतले वृद्धि हुने हामीले आशा गरेका छौं । न्यूनतम

पनि ५० प्रतिशत । पोहोर साल हाम्रो १७ सय क्वीन्टल फलेको हो । यसमा अहिले ५० प्रतिशत वृद्धि भएर २५ सय वरिपरि, २३ सय, २४ सय वरिपरि पुग्ला भन्ने छ किनकि जमीनहरूको मात्रा पनि देशभरि पोहोर १२० बिघा थियो । अहिले त्यो बढेर मोटामोटी १४०(५० बिघा पुग्ला भन्ने अनुमान गरिएको छ । पहिलो कुरा यो भयो । दोस्रो कुरा, देशलाई समृद्धिमा लैजाने कुरा छ । समृद्धिभन्दा मुख्य जोड दिनुपर्ने भनेको आत्मनिर्भरता हो । आत्मनिर्भरताको निमित्त एउटा कृषि अर्थतन्त्र हो, अर्को औद्योगिक अर्थतन्त्र हो । हामीले दुइटै खुट्टाले हिँड्ने नीतिलाई पक्रनुपर्छ । त्यसैले हामीले कृषिबाट आत्मनिर्भरता, औद्योगिकीकरण र बजार वा व्यापारबाट चाहीं समृद्धि । यो तरिकालाई हामीले आत्मसात् गर्नुपर्छ, प्रयोग गर्नुपर्छ भने नेपाललाई ८१(१० वर्षमा एउटा नयाँ चित्र दिन सकिन्छ भन्ने हाम्रो आत्मविश्वास छ ।

यो कुरा हामीले कुनै बोलेर, सिद्धान्तको कुरा, समाजवादको रटान लगाएर मात्रै हुने देखिँदैन । यसलाई आफ्नो जीवन व्यवहारमा कसरी बदल्ने, अनि दैनिक जीवन व्यवहारमा पार्टीलाई, समाजलाई कसरी आत्मनिर्भर बनाउने भन्नेतिर नै जोड गर्नुपर्छ भनेर नै हामी उत्पादनमा सहभागी बनेको हो । यो कुनै नीतिगत कुरा होइन । नीतिगत ढंगले कम्युनिस्टहरूले भनिराखेको कुरा हो । ठूलो कुरा भएन । तर यस नीतिलाई व्यवहारमा, सिद्धान्तलाई व्यवहारमा कसरी रूपान्तरण गर्ने भन्ने आजको मुख्य विषय हो । त्यसमा हाम्रो पार्टी, हाम्रो नेता(कार्यकर्ताले कठोर मेहनत गरिराख्नुभएको छ । हामीले भनेका छौं, कडा मिहिनेत र सरल जीवन । अध्ययन(अनुसन्धानमा जोड दिऔं । यो कुरालाई हामीले पक्रियो भने ५(७ वर्षमा नेपालमा ठूलै परिवर्तन देखिन्छ । अहिले नेता(कार्यकर्ता लागिराख्नुभएको छ । हामीले नेपाली जनतालाई पनि अपिल गरेका छौं । एकचोटि देशको सेवा गर्ने मौका दिनुभयो भने जसरी हामीले डेढ(दुई वर्षमा पार्टीलाई आत्मनिर्भर बनाउनतिर गइराखेका छौं । ५(७ वर्षमा नेपाललाई आत्मनिर्भरताको मार्ग देखाउन सकिन्छ भन्ने हाम्रो विश्वास छ ।

उत्पादनको बाँडफाँट केन्द्रीय कमिटी, स्थानीय कमिटी बिचमा कसरी हुन्छ ?

उत्पादनमा आर्थिक एउटा सिद्धान्त पनि छ हाम्रो, एकीकृत स्वामित्व भन्ने, पहिलो कुरा, संस्था र निजी, दुइटै क्षेत्र यसमा सहभागी

बन्छन् । हामीमा सामूहिक स्वामित्व मात्रै हुँदैन, यहाँ निजी स्वामित्व पनि अथवा निजी सहभागिता पनि हुन्छ । त्यसलाई हामीले एकीकृत स्वामित्व भनेका छौं ।

सामूहिक स्वामित्वअन्तर्गत कसरी जान्छ भन्दाखेरि, सबै केन्द्रमा मात्रै आउँदैन । एउटा भाग केन्द्रमा, पार्टीमा आउँछ । एउटा भाग संस्थामा रहन्छ, सहकारीहरूमा या उत्पादन केन्द्रहरूमा । एउटा भागचाहीं उत्पादन गर्ने श्रम शक्ति या हामी उत्पादक आफैले पाउँछौं । यसरी तीन खण्डमा जान्छ । केन्द्रमा सामान्यतया संस्थागत उत्पादनको ६० प्रतिशत आउँछ । ४० प्रतिशत सहकारी संस्था र लोकल कमिटीहरूमा रहन्छ । अनि त्यसबाहेक निजीले जति लगानी गरेको हुन्छ, त्यो निजीले लगानीअनुसार त्यसको मुनाफा अथवा उत्पादन पाउँछ ।

पछिल्लो समय देशका युवा शक्ति खाडीमा पितापुर्खाले आर्जन गरेर राखिदिएको जमीनचाहीं भाडीमा परिणत भयो भन्ने छ । अब सत्तामा गएको खण्डमा वा नगएको खण्डमा कस्तो नीति बनाउनुभएको छ ? पहिलो कम्तीमा पनि २०(३० बिघा भाडीलाई हामीले खेत बनाइसक्नौं । यो त लेखिदिनुहोला । खाडीतिर गएका भाडीलाई अहिले हामीले एउटा बारीमा बदलिसक्नौं । यति त हामीले गरेका छौं । बाँकी १४०(५० बिघामा पनि कुनै न कुनै ढंगले बाँझा जमीनहरू नै हुन् । त्यो सबैलाई हामीले सदुपयोग गरेका छौं । त्यति भए पनि राष्ट्रपतिको हाम्रो योगदान नै हो भन्ने लाग्छ ।

अर्को तपाईंले भनेजस्तो देशलाई अगाडि बढाउने अथवा जमीन खाली भइराखेको बेलामा कसरी सोच्नुपर्छ भन्दाखेरि राज्यले युवा शक्ति पलायन गर्ने नीतिलाई पूरै करेक्सन गर्नुपर्छ । युवा शक्तिलाई बेचेर खाने, भाषणमा सबैले विदेश पलायन हुनेको विरोध गर्ने, तर व्यवहारमा लखेट्ने अथवा पलायन गराउने जुन नीतिहरू आइरहेको छ । अहिले गाउँघरमा पनि सरकारका संस्थाहरू नै खुलेको देखियो । श्रम मन्त्रालयअन्तर्गत युवाहरूलाई वैदेशिक रोजगारमा पठाउनको लागि विभिन्न संस्थाहरू खोलेर सहजीकरण गर्ने नाममा वा सहजकर्ताको काम गरिराखेको देखियो । त्यसैले राज्य नै एक प्रकारले माफियाकरण या विचौलियामा बदलिन खोजेको देखिन्छ, त्यसलाई रोक्नुपर्छ ।

साभार : गणेश पाण्डेले रातोपाटीका लागि लिएको कुराकानी प्रस्तुत सम्पादित अंश

मध्य असारसम्म लुम्बिनीमा २४ प्रतिशत रोपाईं

असार महिनालाई नेपाली किसानहरूले मानो रोपेर मुरी उब्जाउने महिनाको रूपमा लिने गर्छन् ।

वर्षभरी खाने मुख्य अन्नको रूपमा लिइने धान असार महिनामै रोपिने भएकाले किसानलाई यो महिना भ्याईनभ्याई हुन्छ ।



खेतीयोग्य जमिनको संरक्षण, बाँझो जमीनमा खेती गर्दै उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन, खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितता तथा कृषि श्रमको सम्मान गर्ने संस्कारको विकास गर्न २०६१ सालदेखि असार १५ लाई राष्ट्रिय धान दिवसका रूपमा मनाइँदै आएको छ ।

यस वर्ष पनि धान बालीमा सघनता: खाद्य सुरक्षा र आत्मनिर्भरता भन्ने राष्ट्रिय नारासहित आइतबार देशभर राष्ट्रिय धान दिवस मनाइएको छ ।

तर, जग्गाको खण्डीकरण, कृषि मजदुरको अभाव, मल, विउ तथा सिँचाइको पर्याप्त प्रवन्ध नहुँदा र खेतीमा बहदो लागतका कारण हरेक वर्ष खेती गर्ने जमिन घटिरहेको छ ।

कृषि विकास निर्देशनालय लुम्बिनीका अनुसार लुम्बिनी प्रदेशमा ६ लाख ८० हजार १५ हेक्टर खेतीयोग्य जमिन छ ।

खेतीयोग्य जमिनमध्ये २०८० सालसम्म ३ लाख ११ हजार ४२ हेक्टर क्षेत्रफलमा धान रोपाईं हुने गर्थ्यो

२०८२ सालमा आइपुग्दा भने ८ हजार हेक्टर भन्दा बढी धान रोपाईं हुने क्षेत्रफल घटेको छ । निर्देशनालयका अनुसार यस वर्ष पर्याप्त पानी परेर सिँचाइको सुविधा पुगे मात्रै ३ लाख २ हजार ९ सय ३९ हेक्टर क्षेत्रफलमा धान खेती हुन्छ ।

यस वर्ष समयमै मनसुन शुरू भएपनि मध्य असारसम्म जम्मा २४ प्रतिशत अर्थात् ७३ हजार ७ सय २२ हेक्टर क्षेत्रफलमा मात्र धान रोपाईं भएको छ । निर्देशनालयका अनुसार समयमै मनसुन शुरू भएपनि सक्रिय नहुँदा धान रोपाईं कम भएको हो ।

कृषि विकास निर्देशनालयका सूचना अधिकारी तथा कृषि प्रसार अधिकृत विवेक पन्तले सिँचाइको सुविधा पुगेका क्षेत्रहरूमा छिट्टै रोपाईं भए पनि आकाश पानीको भरमा खेती गर्ने क्षेत्रहरूमा अझै धान रोपाईं हुन नसकेको बताए ।

उनका अनुसार प्रदेशका पूर्वी र उत्तर तर्फका कतिपय जिल्लाहरूमा आधाभन्दा बढी क्षेत्रमा धान रोपाईं भइसके पनि पश्चिम क्षेत्रमा न्यून क्षेत्रमा रोपाईं भएको छ ।

पूर्वतर्फका नवलपरासी र रूपन्देहीमा ४०/४० प्रतिशत रोपाईं पुरा भएको छ ।

‘पहाडी जिल्लाहरू पनि रोल्पामा ७९, प्युठानमा ८२ र रूकुम पूर्वमा ५२ प्रतिशत रोपाईं भइसकेको छ । अरू जिल्लाहरूमा भने कम रोपाईं भएको छ,’ पन्तले बताए । पन्तका अनुसार असार १४ सम्मको तथ्यांकका अनुसार प्रदेशका १२ जिल्लामध्ये सबैभन्दा कम कपिलवस्तुमा ७ प्रतिशत मात्र रोपाईं भएको छ ।

त्यस्तै, पाल्पामा १०, बाँकेमा ११, दाङमा १७, गुल्मीमा २०, अर्घाखाँचीमा २१, र बर्दियामा २८ प्रतिशत मात्र रोपाईं भएको छ ।

सूचना अधिकारी पन्तका अनुसार लुम्बिनी प्रदेशमा सबैभन्दा बढी कपिलवस्तुमा ८३ हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमध्ये ६५ हजार ८७१ हेक्टर क्षेत्रफलमा यस वर्ष धान रोपाईं अनुमान गरिएको छ। तर, हालसम्म जम्मा ४ हजार ६११ हेक्टर क्षेत्रफलमा मात्र रोपाईं गरिएको छ ।

कपिलवस्तु पछि रूपन्देहीमा ८२ हजार ६ सय २२ हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमध्ये ६० हजार ५ सय ६ हेक्टर क्षेत्रफलमा रोपाईं हुने अनुमान छ। त्यस्तै, बर्दियामा ७५ हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमध्ये ५० हजार १५० हेक्टरमा रोपाईं हुने अनुमान छ ।

बाँकेमा ५७ हजार २५७ मध्ये ३४ हजार ७ सय ११, दाङमा ६९ हजार ९ सय ५० हेक्टरमध्ये ३७ हजार २२५, गुल्मीमा ६४ हजार ५०५ हेक्टरमध्ये ७ हजार ५ सय ३९, अर्घाखाँचीमा ४५ हजार ७ सय १२ हेक्टरमध्ये ६ हजार ७६० हेक्टरमा मात्र रोपाईं हुने अनुमान छ ।

त्यसैगरी, प्युठानमा ४२ हजार ७६६ मध्ये ६ हजार ५२५, रोल्पामा ४० हजार ९२७

हेक्टर क्षेत्रफलमध्ये ४ हजार ५४७ तथा रूकुम पूर्वमा २० हजार २६५ मध्ये ३५४ हेक्टर क्षेत्रफलमा धान रोपाईं हुने अनुमान छ ।

बुटवलमा रोपाईं महोत्सव

बुटवलको वडा नं. १६ को सेमलार र वडा नं. १९ मोतीपुरको मनोहरापुरमा २२ औं रोपाईं महोत्सव मनाइएको छ ।

बुटवल उपमहानगरपालिकाको आयोजना तथा वडा कार्यालयहरूको संयोजनमा मनाइएको महोत्सवमा डेढ विगाह बढी खेतमा धान रोपाईं गरिएको हो ।

विभिन्न आमा समूह तथा थारू संस्कृति भल्किने भाँकी र बाजागाजा सहित नाचगान गर्दै रोपाईं गरेर दिवस मनाएको हो । महोत्सवको अवसरमा वडा नं. १६ मा स्थानीय साह बाबा कृषि सहकारी संस्थाको करिब डेढ विगाह खेत र वडा नं. १९ मा स्थानीय तिरथ थारूको करिब ५ कट्टा खेतमा धान रोपिएको थियो ।

सो अवसरमा उपमहानगरपालिकाका प्रमुख खेलराज पाण्डेय, उपप्रमुख सावित्रीदेवी अर्याल, प्रवक्ता एवं वडा नं. १५ का अध्यक्ष शिव राना, वडा नं. १६ का अध्यक्ष कृष्ण प्रसाद पौडेल, १९ का वडा अध्यक्ष चन्द्र सिंह थापा उपमहानगरपालिकाका विभिन्न महाशाखा र शाखा प्रमुख, महिला समूहहरू लगायतको उल्लेख्य सहभागिता रहेको थियो ।

नगरप्रमुख पाण्डेय र उपप्रमुख अर्यालले खेतमा धानको विउलाई पूजा गरेर सुरू गरेको रोपाईं महोत्सवमा पुगेका पाहुनाहरूलाई स्थानीयले धानको विउ दिएर स्वागत गरेका थिए ।

रोपाईं महोत्सवमा बोल्दै नगरप्रमुख पाण्डेयले बुटवलको तिनाउ नदीदेखि पश्चिमका १२ देखि १९ सम्मका वडाहरूलाई कृषि पकेट क्षेत्रका रूपमा अगाडि बढाउन हरेक वर्ष बजेट विनियोजन गर्दै आएको बताए ।

पाण्डेले वडा नं. १२ देखि १९ सम्मको खेतीयोग्य जमीनलाई बाँझो नछोडी आधुनिक प्रविधिबाट खेती गर्न किसानहरूलाई प्रविधिमा सघाउदै आएको बताए ।

उनले कृषकहरूलाई सम्मानपूर्वक व्यवहार नगर्दा सम्म कृषितर्फ युवाहरूको आकर्षण नबढ्ने भन्दै मानिसलाई बाच्चको लागि कृषि उत्पादन नै चाहिने भएकोले बुटवलका लागि चाहिने कृषि उत्पादन बुटवलमै तयार गर्न कृषकलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्ने बताए ।

पूर्व प्रम डा.बाबुराम धान रोपाईंमा

काठमाडौं असार १५, देशभरका विभिन्न ठाउँमा रोपाईं गरियो । यसैबीच पूर्वप्रधानमन्त्री डा.बाबुराम भट्टराई पनि धान दिवसको दिन पारेर रोपाईंमा सहभागी भए ।

गृहजिल्ला गोरखाको पालुङटार-१, बेलवासमा पुगेर उनी रोपाईंमा सहभागी बनेका हुन् । पत्नी हिसिला यमीसहित भट्टराई पनि रोपाईंका लागि गोरखा पुगेका थिए ।

उनले रोपाईंमा केहीबेर बाउसे गरे । धान पनि रोपे ।

रोपाईं महोत्सवमा सहभागी हुने क्रममा भट्टराईले कृषिमा आधुनिकीकरणको आवश्यकता औल्याए । सोही सन्देश दिनेगरी आफू सहभागी रोपाईंमा पनि ट्याक्टर प्रयोग गरेको उनी बताउँछन् ।



‘पहिले यही खेत गोरुले जोत्थ्यो,’ उनले भने, ‘तर कृषिमा आधुनिकीकरण गर्नुपर्छ भनेर यो वर्ष ट्याक्टर प्रयोग गरें ।’

कृषिमा आधुनिकीकरण गर्न नसक्दा पर्याप्त उत्पादन र रोजगारी दिन नसकेको भन्दै उनले परम्परागत ढंगबाट हुने खेतीलाई परिमार्जन गर्नुपर्ने बताए ।

उन्नत जातको बीउ प्रयोग गर्न सुझाव दिँदै भट्टराईले कृषिको आधुनिकीकरणबाटै देशमा रोजगारी सिर्जना हुने धारणा राखेका थिए ।

‘सबै कृषिमा लागेर हुँदैन, करिब २५ प्रतिशत युवाहरूलाई आधुनिक

ढंगको खेती गर्न सिकाउन सकियो भने कृषिको रुपान्तरणबाट देशको अर्थतन्त्रको आधार बन्छ,’ भट्टराईले भने, ‘यही सन्देश दिनका लागि म वर्षेनी सांकेतिक रुपमा कहिले गोरखा कहिले अन्य जिल्ला पुग्ने गरेको छु, यो वर्ष गोरखा आएँ ।’

राजनीतिक प्रसंग जोड्दै भट्टराईले नेपालको राजनीतिमा दोहोरो मापदण्ड स्थापित भएको बताए । आफूलाई ठूलै क्रान्तिकारी भन्ने तर व्यवहारमा विलासी बन्ने प्रवृत्ति हावी बनेको भन्दै उनले असन्तुष्टि पनि पोखे ।

‘बाहिरि जीवन एउटा भित्री जीवन अर्को जुन दोधारे प्रवृत्ति समाजमा बढेको छ अत्यन्त चिन्ताजनक छ,’ उनले भने, ‘गमलामा रोपाईं गर्ने होइन खेतमा गएर रोप्ने हो, यो प्रवृत्ति बदल्न पर्छ भनेर म सधैं खेतमा आउँछु ।’

भीरकोटमा कृषि र पशु विकास परियोजना

प्रकाश डोटेल

स्याङ्जा जेठ २२, स्याङ्जाको भीरकोटमा ‘कृषि तथा पशु विकास परियोजना’ शुरु भएको छ । भीरकोट नगरपालिकाका विपन्न र न्यून आय भएका परिवारलाई आयआर्जनमा जोडेर गरिवी निवारण गर्ने उद्देश्यले परियोजना शुरु गरिएको भीरकोट नगरपालिकाले जनाएको छ ।

कृषि र पशुका माध्यमबाट नगरवासीको आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याउने गरी पालिकाले साभेदार संस्था हेफरसँग मिलेर काम गर्न शुरु गरेको नगरप्रमुख गोविन्द कुमार कर्माचार्यले जानकारी दिएका छन् । नगरका अधिकांश भाग पहाडी क्षेत्र भएको भीरकोटमा कृषि र पशुपालनलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर उत्पादनसँगै बजारीकरण गर्ने उद्देश्यले विशेष कार्यक्रम शुरु गरिएको छ ।

परियोजनाले कृषि तथा पशु उद्यम अन्तर्गत महिला समूहलाई परिचालन गरी काम गर्ने छ । कार्यक्रमले कृषि उत्पादन र बजारीकरण महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने नगरपालिकाले विश्वास लिएको छ । महिला तथा पछाडि परेको समुदायलाई परियोजनाले उद्यमशीलतामा जोड्ने प्रयास गरिने भएको छ ।

नगरका नौ वडाका न्यून आय भएका घरपरिवार पहिचान गरी तत्काल काम अगाडि बढाइने हेफरका वरिष्ठ कार्यक्रम प्रबन्धक प्रेम साम्बयुले जानकारी दिए । उनका अनुसार विपन्न तथा न्यून आय भएका महिला तथा युवा लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछ परियोजनाले बैङ्कसँगको सहकार्यमा सहूलियत कर्जा प्रवाहका लागि समेत काम गर्ने पालिकाले जनाएको छ । हेफरले परियोजनामा भीरकोट नगरपालिकाको ७० प्रतिशत र हेफरको ३० प्रतिशत साभेदारी रहने पालिकाले जनाएको छ ।

भीरकोट नगरपालिकाको समन्वयमा हेफर प्रोजेक्ट नेपाल र दियालो संस्थाको सहकार्यमा परियोजना सञ्चालन हुनेछ । २० महिने अवधिका लागि संचालन हुने परियोजनाका लागि तीन करोड ५० लाख रुपैयाँको बजेट विनियोजन गरिएको नगरपालिकाका योजना अधिकृत यामप्रसाद रेग्मीले जानकारी दिए ।

महिला तथा पछाडि परेको समुदायलाई परियोजनाले उद्यमशीलतामा जोड्ने प्रयास गरिने भएको छ ।

कृषि विधेयक र राष्ट्रिय कृषि नीतिबारे सरोकारवाला संस्थाबीच छलफल



काठमाडौं, ३ असार । प्रस्तावित कृषि विधेयक तथा राष्ट्रिय कृषि नीतिसम्बन्धी सरोकारवाला निकायबीचको छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघको सभा हलमा आयोजित उक्त कार्यक्रम कृषि उद्यम केन्द्रको आयोजनामा सम्पन्न भएको हो ।

कृषि उद्यम केन्द्रका सभापति डिवी बस्नेतको अध्यक्षतामा सम्पन्न कार्यक्रममा महासंघका उपाध्यक्ष हेमराज ढकाल प्रमुख अतिथिका रूपमा सहभागी थिए । कार्यक्रममा बोल्दै ढकालले कृषिमा अझै प्रभावकारी नीतिहरू आउन बाँकी रहेको उल्लेख गर्दै, कृषकमैत्री विधेयक आवश्यक रहेको धारणा व्यक्त गरे । उनले भने, “विगतमा कृषि विधेयकको आवश्यकता महसुस गराउँदै महासंघले पहल थालेको थियो, जसका कारण अहिले विधेयकको प्रारूप तयार भएको छ ।”

उनले कृषि, वन तथा भूमिसुधार मन्त्रालयबीच समन्वयको कमी, युवा जनशक्ति विदेशिने प्रवृत्तिलाई रोक्न रोजगारी सृजनाको खाँचो, र कृषिको व्यवसायीकरणमार्फत आयात प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यकता औँल्याउँदै, व्यवसायीहरूको राय सुन्नु सरकारसमक्ष पुऱ्याउने प्रतिबद्धता व्यक्त गरे । कार्यक्रममा सभापति बस्नेतले कृषि उद्यम केन्द्रले विगतमा मन्त्रालयमा पेश गरेका सुझावमध्ये केही समावेश गरिएको बताउँदै अब प्राप्त हुने नयाँ सुझावहरूलाई एकीकृत गरेर मन्त्रालयमा पुनः पेश गरिने जानकारी दिए । उनले वस्तुगत संघसंस्थाबाट आएका सुझावहरूलाई केन्द्रमार्फत सरकारसमक्ष पुऱ्याउने परम्परालाई निरन्तरता दिने बताए । छलफलमा नेपाल डेरी एशोसिएसन, नेपाल

कृषि उद्यम केन्द्रले आगामी दिनमा सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझावलाई एकीकृत गरी सरकारसमक्ष पेश गरिने स्पष्ट पारेको छ ।

चामल तथा दाल उत्पादक संघ, नेपाल कफी व्यवसायी महासंघ, नेपाल हक्स तथा हर्बल संघ, फ्लोरिकल्चर एशोसिएसन नेपाल, नेपाल अदुवा व्यवसायी संघ, नेपाल अलैची महासंघ, नेपाल कुचो संघ, भक्तपुर उद्योग वाणिज्य संघ, रुद्राक्ष व्यवसायी संघ, इन्द्रेणी मसरुम फार्म बलम्बु, मुना कृषि लगायतका संघसंस्थाको उपस्थिति रहेको थियो । सहभागी संघसंस्थाले प्रस्तावित विधेयक र नीतिमा अझै संशोधन आवश्यक रहेको धारणा राख्दै प्राप्त सुझावहरूलाई समेटेर मन्त्रालयमा पुनः पठाउन आग्रह गरेका थिए । कृषि उद्यम केन्द्रले आगामी दिनमा सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझावलाई एकीकृत गरी सरकारसमक्ष पेश गरिने स्पष्ट पारेको छ ।

खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी पर्याप्त जानकारी नहुदा उपभोक्ताको स्वस्थता चुनौती काठमाडौं, ४ असार । खाद्य सुरक्षासँग जोडिएका विषयमा पर्याप्त जानकारी र नीतिगत सहकार्य कमजोर हुँदा आम उपभोक्ताको स्वास्थ्य जोखिममा परेको सरोकारवालाहरूले औँल्याएका छन्।

‘साक्षरकर्मीहरूलाई खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर शिक्षा सम्बन्धी सचेतना’ कार्यक्रमका सहभागी वक्ताहरूले खाद्य सुरक्षामा नीतिगत स्पष्टता, संप्रेषण प्रणालीको प्रभावकारिता र वैज्ञानिक दृष्टिकोणको सामाजिकरणमा गम्भीर कमजोरी रहेको बताएका हुन्।

काठमाडौं महानगरपालिका (केएमसी) की प्रमुख नुर्निधि न्यौपानेले स्थानीय सरकारको भूमिका र कार्यक्रमको सीमितता उल्लेख गर्दै भने, “स्रोत र जनशक्तिको अभावका कारण सूचनाको प्रभावकारी वितरण हुन सकेको छैन।”

संस्थागत सञ्चार पोर्टल र नगरस्तरीय सूचना प्रणालीबारे जानकारी दिँदै जीवन प्रभालामाले भने, “सूचना प्रणाली बनेका छन्, तर त्यो प्रणाली पहुँच योग्य र प्रयोगशील बन्न सकेका छैनन्।”

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग (मन्त्रालय) का मोहनकृष्ण महर्जनले विज्ञान र समाजबीचको संवाद कमजोर रहेको उल्लेख गर्दै जोखिम सञ्चारलाई सुधार नगरेसम्म खाद्य सुरक्षामा सुधार नहुने चेतावनी दिए। उनले भने, “नीति निर्माणकर्ताले वैज्ञानिक तथ्यलाई बुझ्ने भाषा पाएका छैनन् भने उपभोक्तासम्म त त्यो अझै जान सक्दैन।” नेफोस्टाका होमनाथ न्यौपानेले खाद्य सुरक्षाको बहसमा ज्ञान, दृष्टि समाधान र सूचनाको प्रवाह नहुँदा नीति र व्यवहारबीच खाडल बढेको बताए ।

बाँदर र बाँदेलको समस्या चाँडो समाधान गर्नुपर्छ

काठमाडौं, २९ जेठ । वन तथा वातावरणमन्त्री ऐनबहादुर शाहीले विदेशी काठ आयातलाई निरुत्साहित गर्दै नेपाली काठलाई प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले नीतिगत सुधारको तयारी भइरहेको बताए ।

राष्ट्रियसभा, संघीयता सबलीकरण तथा राष्ट्रिय सरोकार समितिको बैठकमा ‘राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष र मध्यवर्ती क्षेत्रमा मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्वको अवस्था अध्ययन प्रतिवेदन, २०८०’ को सुझाव र समितिले वन तथा वातावरण मन्त्रालयलाई दिएको निर्देशन कार्यान्वयनबारे आज छलफल भएको थियो ।

सो छलफलका क्रममा उनले भने, “मानव वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व, स्वदेशी काठको उपयोगितामा क्रमशः नीतिगत सुधार गर्दै लैजाने काम भइरहेको छ, केही ऐन नियमावली संशोधनका क्रममा छन् ।” आगामी आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा वन, वातावरण, वन्यजन्तुसम्बन्धी धेरै विषय समावेश गरिएको र त्यसको

कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता मन्त्री शाहीले व्यक्त गरे ।

आगामी आर्थिक वर्षको बजेटमा वन क्षेत्रको भोगाधिकार दिँदा नाप जाँच गरिएका रूख कटान गर्नु पूर्व पुनः नापजाँच गर्नुपर्ने व्यवस्था र सुकेका, ढलापडा रूख सङ्कलन गरी प्रयोगमा ल्याउने भनिएको छ । सांसद जगतबहादुर पार्कीले नेपाललाई काठमा आत्मनिर्भर बनाउँदै मलेसिया र बङ्गलादेशलगायतका देशबाट हुने काठ आयात रोक्नुपर्नेमा मन्त्री शाहीको ध्यानाकर्षण गराए ।

सरकारले बजेटमार्फत देशभित्रको काठ तथा काठजन्य सामग्रीको गुणस्तरीय उत्पादन तथा उपभोग वृद्धि गर्न पुष्पलाल मध्यपहाडी राजमार्ग आसपासमा फर्निचर तथा भेनियर उद्योग स्थापनार्थ प्रोत्साहन गर्ने उल्लेख गरेको छ । सांसद उदयबहादुर बोहराले भने, “बाँदर र बँदेलले किसानको वाली खाइदिएर दिनु दुःख दिएको छ, यो वन्यजन्तु र किसानबीचको समस्या सरकारले जतिसक्दो चाँडो प्राथमिकताका साथ समाधान गर्नुपर्छ ।” सांसद नारायणदत्त मिश्रले वन डहेलो र मुलुकमा उत्पादित काठको उचित व्यवस्थापन गर्न सरकारसँग आग्रह गरे ।

पर्यावरणीय कृषिको राष्ट्रिय मार्गचित्रमाथि संसदीय समिति तथा सरोकारवाला बीच छलफल

काठमाडौँ, २६ जेष्ठ । पर्यावरणीय कृषिको राष्ट्रिय मार्गचित्रको प्रारम्भिक मस्यौदामाथि संघीय संसद अन्तर्गतको कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिसँग छलफल गरिएको छ । लिबर्डको आयोजनामा गरिएको सो कार्यक्रममा समितिका सभापति कुशुमदेवी थापासहित अन्य सांसदहरू, कृषि मन्त्रालयका प्रतिनिधि, विज्ञ तथा सरोकारवालाहरूको उपस्थिति थियो ।

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सहसचिव रामकृष्ण श्रेष्ठले कार्यक्रममा मार्गचित्रको प्रस्तुति दिँदै जलवायु परिवर्तन र हरित क्रान्तिमा आधारित कृषि प्रणालीले नेपालको कृषिमा गम्भीर संकट निम्त्याएको बताए । उनका अनुसार जलवायु परिवर्तनका कारण प्रमुख १० खाद्य बालीमध्ये ९ वटा बालीको उत्पादन घट्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । हरित क्रान्तिमा आधारित रसायन र मेथिन प्रयोग हुने प्रणालीले माटो, वीउ, परम्परागत ज्ञान र कृषि विविधता नष्ट गरिरहेको उल्लेख गर्दै उनले अबको एकमात्र दीगो विकल्प भनेको पर्यावरणीय कृषि भएको बताए ।

ग्लोबल आइएमई बैंकको खेती कर्जा सार्वजनिक

ग्लोबल आइएमई बैंक लिमिटेडले राष्ट्रिय धान दिवसको अवसरमा धान खेती कर्जा सार्वजनिक गरेको छ ।

नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट वक्तव्यमा मुलुकलाई आगामी २ वर्षमा धानमा आत्मनिर्भर बनाउन लिएको रणनीतिलाई सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले बैंकले धान खेती कर्जा सार्वजनिक गरेको

कर्मचारी तथा स्थानीयहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

कार्यक्रममा बोल्दै बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत रेग्मीले नेपाल सरकारको रणनीति अनुसार धानको उत्पादन वृद्धि गर्न, कृषिको आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण गरी कृषकको मनोबल वृद्धि गर्न बैंकले यस प्रकारका कार्यक्रमहरू आयोजना गर्ने गरेको



हो । यस योजना अन्तर्गत कृषकले धानको विउ, रसायनिक तथा जैविक मल, कृषि उपकरणहरू तथा अन्य आवश्यक कृषि सामग्रीहरू खरिद गर्न बैंकबाट २० लाख रूपैयाँसम्म कर्जा पाउनेछन् ।

खेतीयोग्य जमिनको सदुपयोग गर्न धान खेती गरी कृषकको आम्दानी बढाई कृषि पेशालाई मर्यादित र व्यवसायिक बनाइ कृषकहरूलाई प्रोत्साहन गर्नको लागि यो कर्जा योजना सार्वजनिक गरिएको हो ।

साथै, राष्ट्रिय धान दिवसको अवसरमा बैंकले टोखा नगरपालिका वडा नं. १, राधा कृष्ण मन्दिर नजिकै रहेको फाँटमा बैंकका कर्मचारी तथा स्थानीयको सहभागितामा धान रोपाइ आयोजना गरेको छ ।

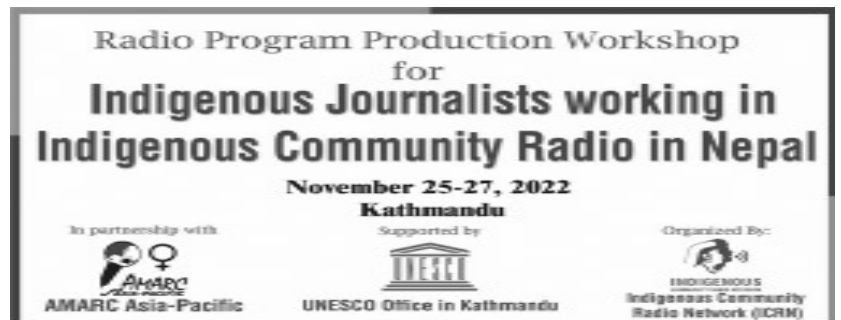
कार्यक्रममा बैंकका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सुरेन्द्रराज रेग्मीसहित बैंकका

उल्लेख गरे ।

साथै, उनले बैंकले आजै सार्वजनिक गरेको धान खेती कर्जाले पनि कृषकहरूलाई धान खेती गर्न प्रोत्साहित गर्ने र धानको उत्पादन वृद्धिमा समेत सहयोग पुग्ने विश्वास व्यक्त गरे ।

आफ्ना ग्राहकहरूको सुविधालाई मध्यनजर गर्दै बैंकले विभिन्न किसिमका समय सान्दर्भिक योजनाहरू ल्याएर ग्राहकहरूलाई लावान्धित गर्दै आएको छ ।

बैंकको ३५२ शाखा कार्यालय, ३८५ एटिएम, १५८ शाखा रहित बैंकिङ सेवा, ६८ एक्सटेन्सन तथा राजस्व संकलन काउन्टर तथा ३ वटा वैदेशिक प्रतिनिधि कार्यालय समेत गरी एक हजारभन्दा बढी सेवा केन्द्रबाट ग्राहकलाई उत्कृष्ट सेवा प्रदान गर्दै आइरहेको छ ।



देशैभरी धान रोपाई भ्याइ नभ्याइ किसान, कृषि बीमाभिन्न धान बीमाको अवस्था दयनीय

प्राकृतिक प्रकोप तथा बीऊ विजनको समस्याको समाधान गर्न सरकारले बाली बीमामा अनुदान नै दिएर सहूलियत बनाएको भए तापनि किसानहरूले भने धानको बीमा गर्न चासो दिएको पाइदैन ।

नवराज न्यौपाने

काठमाडौं असार १५, यतिवेला देशैभरी धान रोपाई भ्याइ नभ्याइ छ । असार १५ भन्ने बित्तिकै सबै काम छोडेर धान रोपाई गर्ने दिन भनेर बुझिन्छ । देशैभरीका किसानलाई धान रोपाईले यसरी व्यस्त बनाउँछ कि अरू कुनै कुरामा फुर्सद समेत हुँदैन ।

देशको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा धानको उल्लेख्य योगदान समेत छ । तर प्रत्येक वर्ष धानमा बाला नलाग्ने, बाढी पहिरोले खेत बनाउने समस्या पनि उस्तै छ । यस्ता प्राकृतिक प्रकोप तथा बीऊ विजनको समस्याको समाधान गर्न सरकारले बाली बीमामा अनुदान नै दिएर सहूलियत बनाएको भए तापनि किसानहरूले भने धानको बीमा गर्न चासो दिएको पाइदैन ।

तथ्यांक अनुसार नेपालको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान करीब २४ प्रतिशत रहेको छ । सोमध्ये धानले मात्रै कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा करीब चार प्रतिशत योगदान रहेको छ । कुल कृषि उत्पादनमा धानको योगदान १५ प्रतिशतभन्दा माथि रहेको छ ।

देशको यति ठूलो धान खेतीमा बीमाको पहुँच पुग्न नसक्नु तथा किसानमा समेत बाली बीमा अन्तर्गत धानको बीमाको चासो नहुनु बीमा क्षेत्र र किसान दुवैका लागि दुर्भाग्यपूर्ण अवस्था बन्न पुगेको छ ।

मकवानपुर बकैयाका किसान कृष्ण प्रसाद घिमिरेले धान बीमा गरेर के हुन्छ भन्ने कुरा किसानलाई थाहा नभएर बीमाको अभ्यास नै नभएको बताउँछन् । धानको बीमा हुन्छ भन्ने कुरा आम किसानलाई थाहा नभएको उनको भनाइ छ । त्यस्तै चितवन टाँडीका किसान भिमसेन अधिकारीले बीमा कम्पनीहरूले बीमा गर्न नमान्ने तथा बीमा गर्न धेरै प्रकारको भन्फटहरू भएकाले कृषि बीमामा किसानको आकर्षण बृद्धि हुन नसकेको बताउँछन् । उनले चितवनको खेतमा रोपिने धानमध्ये लगभग शतप्रतिशत बीमा नहुने पनि अधिकारीको भनाइ छ ।

कृषि बीमामा धानको बीमा नहुनुमा परम्परागत बीमा गर्ने शैलीबाट सम्भव नभएको बीमा विज्ञ डा. रविन्द्र घिमिरे बताउँछन् । बीमा कम्पनीहरूबाट पाएको दुःख र सास्ती अनि बीमाको सचेतना गाउँगाउँमा पुग्न नसकेकोले व्यवसायिक कृषि बीमा सम्भव नभएको बीमाविज्ञ डा. घिमिरेको भनाइ छ । 'बीमाप्रति विश्वास नभएकोले यस्तो अवस्था आएको हो । यसको लागि कृषि बीमा गर्ने सम्बन्धी छुट्टै बीमा कम्पनी स्थापना गरेर सरकार आफैले काम गर्नुपर्छ ।'

'कृषि बीमा सामाजिक बीमा हो । सरकारले ८० प्रतिशत अनुदान दिएको छ । सामाजिक बीमालाई व्यवसायिक चासोका साथ काम भइरहेको छ । अहिलेको राष्ट्रिय बीमा



मौसममा आधारित कृषि बीमाको अवधारणामा अधि बढनुपर्ने बताउँछन् । 'हरेक व्यक्तिको खेतमा गएर नोक्सानी हेरेर दावी तिर्ने भनेको धेरै पुरानो विषय हो । सुखा, रोग, बीऊ विजन, प्राकृतिक प्रकोप वा बाढी पहिरो आदिका कारण क्षति हुने गरेको छ । पारामेट्रिक इन्स्योरेन्स लागू गर्नुपर्दछ डा. घिमिरेले बीमापोष्टसँग भने । सरकारले लघुबीमा कम्पनीमार्फत बीमाको पहुँच गाउँगाउँसम्म पुऱ्याउने लक्ष्य लिएको भए तापनि लघुबीमा कम्पनीहरू सरकारले अनिवार्य गरेको तेस्रो पक्ष सवारी बीमाको



कम्पनीलाई कृषि बीमा गर्ने कम्पनीको रूपमा रूपान्तरण गरेर लघुबीमा तथा अन्य कृषि बीमाको जिम्मेवारी दिन सकिन्छ' बीमाविज्ञ डा. घिमिरेले भने, अहिले कृषि बीमामा समस्या नै समस्या छन् । यहाँभित्र जटिलताहरू धेरै छन् । नेपालको कृषि बीमा अत्यन्तै सानो आकारमा भएकोले पनि समस्या भएको हो ।

बीमाविज्ञ डा. घिमिरेले अब परम्परागत बीमा शैलीबाट अधि बढ्न नसक्ने बताउँदै

हिस्सा हुकेर बसिरहेका छन् । न्यून आय भएका गरीब जनताको तहसम्म बीमाका पहुँच बृद्धि गर्ने भन्दै लघुबीमा कम्पनीहरूलाई तत्कालीन अध्यक्ष सुर्य प्रसाद सिलवलाले अबै रुपैयाँ घुस सेटिडमा लाइसेन्स दिएका थिए । अहिले ति लघुबीमा कम्पनीहरू आफै संकटमा फसिरहेका छन् ।

कृषि बीमामा पिएचडीका स्कलर शिव सुन्दर घिमिरेले कृषि बीमा अन्तर्गत बाली बीमामा सरकारले हस्तक्षेप गर्नुपर्ने अवस्थामा पुगेको

किसान आन्दोलनको विकसित रूप जनयुद्ध : शक्ति बस्नेत

बताउँछन् । स्कलर घिमिरेका अनुसार कुल कृषि बीमाको एक प्रतिशतभन्दा कम धान बीमा पोलिसी जारी हुने गरेको बताए । साथै घिमिरेले कृषि बीमा र पशुपक्षी बीमाको अनुपात ९६:४ को अवस्था रहेको बताउँदै बाली बीमा प्रवर्द्धन गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकारले संयुक्त पहल गर्नुपर्ने र बीमा कम्पनीहरूलाई पनि सामेल गराएर सामूहिक पहलको खाँचो रहेको बताए ।

शिव सुन्दर घिमिरेले भने, 'बाली बीमाको पहुँचमा हडलहरू छ । सिंगो कृषि बीमालाई नयाँ रूपमा पुनर्संरचना गरिनुपर्छ । स्थानीय तहमा कृषि शाखा, संरचनागत निकाय छैन । बीमासँग सम्बन्धित कृषि बीमा, कृषि कर्जालाई हेर्ने छुट्टै फोकलपर्सन तोकेर तालीम दिई दक्ष बनाएर खटाउनुपर्छ ।'

कृषि बीमाबारे जनचेतना अत्यन्तै न्यून छ । हामी वडा र गाउँस्तरमै जानुपर्छ । बीमा कम्पनीहरूको सक्रियता पनि हुनुपर्छ । कम्पनीहरूकै पूर्वाधारहरू छैन । अभिकर्ताहरूमाफत गर्नुपर्ने अवस्था छ तर अभिकर्ता नै छैनन् । यो समस्या हल गरिनुपर्छ ।

घिमिरेले कृषि बीमाको हालको प्रक्रियागत भ्रष्टाकारणका कारण भन्ने घट्ने अवस्थामा रहेको बताए । 'कृषि विकासले नयाँ वेबसाईटको सर्भरमा डाटा इन्ट्री सिष्टम बनाएको छ । यो सबै काम कम्प्युटर र इन्टरनेटबाट भर्नुपर्छ । हामी कति जनतामा कम्प्युटर र इन्टरनेट र शिक्षाको पहुँच छ त ? नपढेका सोझा किसानले कृषि बीमाको सुविधा लिनै नसक्ने अवस्था छ । अझ ओटिपी लिनुपर्दछ । जुन कुरा अव्यवहारिक छ' कृषि बीमाका समस्याबारे घिमिरेले भने। भारतमा प्रधानमन्त्री फसल बीमा योजनामा ९८ प्रतिशतसम्म अनुदान दिएको छ । नेपालमा पनि हामीले कृषि बीमा र बाली बीमाबारे जनतामा सचेतना फैलाउने र अनुदान रकम बढाएर भएपनि प्राकृतिक प्रकोप तथा अन्य कृषि क्षतिबाट किसानलाई जोगाउँनै पर्ने उनले बताए ।

बीमा प्राधिकरणकी सहायक प्रवक्ता उप निर्देशक पुनम ज्ञवाली श्रेष्ठले कृषि बीमाको पहुँच बृद्धि अहिले बीमा प्राधिकरणले नयाँ बीमालेखहरू तयार पारिरहेको बताइन् । 'स्टेवरीको बीमा गर्दैछौं, घोडाको बीमा हुँदैछ । कृषि बीमा क्षति मूल्याङ्कनकर्ताको तालीम अझै प्रभावकारी बनाउँदैछौं, सर्भेयरहरूलाई आचार संहितामा समेट्न खोजिरहेका छौं ।' धान बीमामा बीमा

काठमाडौं असार ६, नेकपा (माओवादी केन्द्र)का उपमहासचिव शक्ति बहादुर बस्नेतले ओली सरकारले ल्याएको बजेटमा किसानलाई अन्याय गरेको आरोप लगाएका छन् । शुक्रवार राजधानीको संवाद डबलीमा



अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)ले आयोजना गरेको कार्यक्रममा बस्नेतले २ बुँदे सहमति कार्यान्वयन नगरे संघर्षको चेतावनीसमेत दिए ।

४८ औं जुगेडी किसान संघर्ष दिवसको अवसरमा बोल्दै पूर्व गृहमन्त्रीसमेत रहेका बस्नेतले आफ्नो पार्टी जिम्मेवार प्रतिपक्षको रूपमा पेस भएर २ बुँदे सहमति गरेको बताए । उनले सरकारसँग भएको सहमति बारे कुनै गलत धारण नबनाउनसमेत आग्रह गरेका छन् । "यदि ३० दिनभित्र सहमति कार्यान्वयन नगरे सरकार विरुद्ध सडक संघर्ष गर्ने बाटो खुल्ला छ, तर आशा गरौं छिट्टै उच्चस्थतरीय छानविन समिति बन्ने छ" बस्नेतले भने ।

बस्नेतले किसान आन्दोलनमा जनवादी क्रान्तिको महत्वपूर्ण भूमिका रहेका बताएको बताउँदै भने, "२०५२ साल अघि भएका विभिन्न किसान आन्दोलनले सही दिशामा पत्रन नसक्नुको मुख्य कारण सामन्तवादप्रति केन्द्रीत थिएनन्, सो विषय जनयुद्धले समेट्यो र निर्णायक बन्यो ।" "नेपालको लोकतान्त्रिक आन्दोलन सामन्तवादसँग सम्बन्ध विच्छेद गर्ने थियो तर तोड्न सकेन २०४६ को मर्म अनुसार अगाडि बढ्न सकेन, उल्टै जनताको भावना र मर्म विपरित राजतन्त्रसँग सम्झौता गरे । बस्नेतले भने । राजकीय सत्ता जनतामा हुनुपर्छ भन्ने

पहिले देखिनै हाम्रो पार्टीले अडान लिदै आएको छ ।"

बस्नेतले समय क्रमसँगै सामाजिक जीवनको परिस्कृत मूल्य, मान्यता र आवश्यकता अनुसार संघर्षका स्वरूप पनि बदलिनु सके

मात्र किसान आन्दोलनलाई नविनरूप दिन सक्ने बताए ।

संगठनका उपाध्यक्ष श्री गो विन्द महर्जनले जुगेडी ल गायत का संघर्षहरूलाई सत्तामा पुग्ने र बिर्सने प्रवृत्तिविरुद्ध आफूहरूले खबर्दारी गर्दै आएको बताए ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का पार्टी फ्याक्सन इन्चार्ज तथा पूर्व मन्त्री सुनिल मानन्धरले असार ५को दिनलाई किसानको संघर्ष र बलिदान दिवसकोरूपमा मनाउँदै आएको बताए । किसानको आन्दोलन माथि उठ्न नसकेको र यसको जिम्मेवारी आफ्नो पार्टी माओवादीले पनि लिनु पर्ने बताए ।

त्यसैगरि वरिष्ठ पत्रकार नरेन्द्र जंग पीटरले जुगेडी किसान संघर्ष र देशमा हुँदै आएका किसानहरूको आन्दोलनले समग्र नेपाली वामपन्थी तथा सर्वहारा किसान वर्गलाई माथि उठाउन इतिहासलाई लिपिवद्ध गरि सहिदहरूले दिएको योगदानलाई भुल्नु नहुने बताए ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का अध्यक्ष चित्रबहादुर श्रेष्ठले जुगेडी किसान योद्धाहरूको सम्मानमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै ऐतिहासिक जुगेडी किसान संघर्षलाई कहिल्यै पनि भुल्न नहुने बताए । श्रेष्ठले आफ्नो संगठनले जुगेडी संघर्षको दिनलाई सधैं आत्मसाथ गर्दै आएको बताउँदै किसानको मुक्ति र संघर्षलाई मुक्तिको सही बाटो भएको बताए ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का महासचिव नहेन्द्र खड्काले जुगेडी लगायत देशका सहिद किसानहरूलाई राष्ट्रिय सहित घोषणा गर्नु पर्ने माग गरेका थिए ।

असार मसान्तपछि जग्गाको कित्ताकाट रोकिने

नेपालका अधिकांश स्थानीय तहहरूले नेपालको भू-उपयोग कानूनअनुसार गर्नु पर्ने जग्गाको वर्गीकरण नगर्दा त्यसले असार मसान्तपछि नेपालमा जग्गा प्रशासनसम्बन्धी कतिपय कामहरू रोकिने अवस्था बनेको अधिकारीहरूले बताएका छन् ।

कुल ७५३ स्थानीय तह रहेको नेपालमा अझै पनि ५०० स्थानीय तहले भू-उपयोग कानूनअनुसार जग्गाको वर्गीकरण नगरेको संघीय सरकारको विवरण छ ।

त्यसरी जग्गा वर्गीकरण नगर्नेमा दुर्गम क्षेत्रका गाउँपालिकाहरू मात्र होइन देशका अधिकांश महानगरपालिका र उपमहानगरपालिकासमेत रहेको भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालयले जनाएको छ ।

हालसम्म जग्गाको वर्गीकरण नगरेका स्थानीय तहका पदाधिकारीहरूले विभिन्न व्यावहारिक र प्राविधिक समस्याहरू देखाउँछन् । यद्यपि जग्गा वर्गीकरण गरिसकेका स्थानीय तहका पदाधिकारीहरू केही समस्याहरू भए पनि मुख्यतः जनप्रतिनिधिको “इच्छाशक्ति”मा त्यो निर्भर गर्ने बताउँछन् ।

भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालयका प्रवक्ता गणेशप्रसाद भट्टका अनुसार ७५३ वटा स्थानीय तहमध्ये हालसम्म २५३ वटाले मात्र भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण गरेका छन् ।

अन्य १५३ वटाले अन्तिम चरणमा भएको जानकारी गराएका छन् । सायद उनीहरूले असार मसान्तसम्म वर्गीकरण सकलान् भन्ने हाम्रो आशा छ ।

हाल बाँकी रहेका र अन्तिम चरणमा रहेकासमेत गरेर यो असार मसान्तसम्ममा चार सयभन्दा बढी पालिकाले त्यस्तो वर्गीकरण गरिसके ठानिएको छ ।

गत आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा १३३ वटा पालिकाहरूले मात्र जग्गा वर्गीकरण गरेका थिए ।

अधिकारीहरू भू-उपयोगसम्बन्धी कानून लागु भएपछि पनि अधिकांश स्थानीय तहहरूले जग्गाको वर्गीकरण नगरेपछि सरकारले उनीहरूलाई दुई पटकसम्म अवसर दिई समय बढाइएको बताउँछन् ।

पछिल्लो पटक गत वर्ष भदौमा सरकारले भू-उपयोग नियमावलीमा दोस्रो पटक

संशोधन गर्दै जग्गा वर्गीकरण नगरेका स्थानीय तहलाई यही असारसम्म कित्ताकाट गर्न पाउने व्यवस्था गरिएको थियो ।

त्यसलाई त्यसबेला जग्गा वर्गीकरण गरिसकेका स्थानीय तहका पदाधिकारीहरूले संघीय सरकारको “नीतिगत अस्थिरता” भनेका थिए ।

अधिकारीहरूले जग्गा वर्गीकरणसम्बन्धी व्यवस्थाका कारण कैयौं स्थानीय तहहरूलाई परेको समस्यालाई सम्बोधन गर्न त्यस्तो संशोधन गरिएको बताएका थिए ।

भूमिसुधार अधिकारीहरूले त्यो निर्णय अल्पकालीन मात्र भएको पनि बताएका थिए ।

त्यसअघि नियमावलीमा स्थानीय तहहरूले गत आर्थिक वर्षसम्ममा जग्गा वर्गीकरण गर्नुपर्ने प्रावधान थियो ।

सरकारले विसं २०७९ जेठमा भू-उपयोग नियमावली जारी गर्दै स्थानीय तहलाई जग्गा वर्गीकरण गर्ने अधिकार दिएको थियो ।

त्यस बेला नियमावलीमा ६ महिनाभित्र जग्गा वर्गीकरण सक्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको थियो ।

अधिकांश स्थानीय तहले ‘जनशक्ति र प्रविधि’को अभाव देखाउँदै तोकिएको समयमा जग्गा वर्गीकरण नगरेपछि थप एकवर्ष समय थपियो ।

त्यसपछि दुई पटक अवसर दिँदा पनि अधिकांश स्थानीय तहहरूले जग्गा वर्गीकरण नगरेपछि अहिले संघीय अधिकारीहरू दबावपूर्ण रूपमा त्यसलाई लागु गराउन लागिपरेको बुझिएको छ ।

त्यसका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमार्फत भूमिसुधार मन्त्रालयले पटकपटक स्थानीय तहहरूलाई ताकेता गरेको अधिकारीहरू बताउँछन् । असारसम्म जग्गा वर्गीकरण नभए के हुन्छ ?

भूमिसुधार मन्त्रालयका प्रवक्ता भट्ट असार मसान्तसम्म जग्गा वर्गीकरण नगर्ने स्थानीय तहमा साउन लागेपछि जग्गा प्रशासनको काम रोकिने बताउँछन् ।

‘रोकिने जग्गा प्रशासनका काम के हुन् ?’ भन्ने प्रश्नमा उनले भने, “मुख्यतः ती क्षेत्रमा कित्ताकाट रोकिन्छ किनभने कानूनअनुसार वर्गीकरण नगरिएको जग्गामा तोकिएको क्षेत्र नछुट्ट्याई कित्ताकाट गर्न मिल्दैन ।”



“तर पहिले नै कित्ताकाट भइसकेका जग्गाहरू विक्री वा अंशबण्डा गर्न चाहिँ रोकिँदैन ।” गत वर्ष पनि जग्गा वर्गीकरण नगरेका स्थानीय तहमा एक महिनाभन्दा बढी कित्ताकाट रोकिएको थियो ।

जग्गा वर्गीकरणका लागि प्रत्यक्षरूपमा स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी दिइएकाले त्यसतर्फ उनीहरूले नै ध्यान दिनुपर्ने भट्टले बताए ।

सजिलो होस् भनेर हामीले गत वर्ष निर्देशिका पनि जारी गर्‍यौं । नापी विभागले देशभरिको जग्गाको नक्साङ्कन पनि गरिसकेको छ र स्थानीय तहले त्यसैलाई आधार मानेर वर्गीकरण गर्न सक्छन् ।

सरकारले अल्पकालीन रूपमा कुनै पनि स्थानीय तहले कृषि र गैरकृषि क्षेत्र भनेर छुट्ट्याएर मात्र पनि कित्ताकाट गर्न दिएको थियो ।

त्यसै आधारमा कतिपय स्थानीय तहहरूले कृषि र गैरकृषि क्षेत्र मात्र छुट्ट्याएको अनि कतिले आफ्नोमा कृषि क्षेत्र नै नभएको भनेर पनि पठाएको भट्टले जानकारी दिए । त्यस्ता स्थानीय तहले पनि नियमावलीअनुसार आवश्यक सबैखाले वर्गीकरण नगरे असारपछि कित्ताकाट रोकिने उनले बताए ।

जग्गा वर्गीकरणको व्यवस्था कस्तो छ ? स्थानीय तहले जग्गा वर्गीकरण गर्दा १० प्रकारका जग्गा छुट्ट्याउनु पर्छ र त्यसमा वनक्षेत्रको वर्गीकरण पनि पर्छ ।

सरकारले विसं २०७९ जेठमा भू-उपयोग नियमावली लागु गर्दै स्थानीय तहलाई जग्गा

वर्गीकरणको अधिकार दिएको थियो ।
उक्त नियमावलीअनुसार जग्गाको वर्गीकरण नगरी कित्ताकाट गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको छ । त्यसमा नेपालको जग्गालाई विभिन्न १० खाले समूहमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

ती समूहमा कृषि, आवासीय, व्यावसायिक, औद्योगिक, खानी तथा खनिज, वन, नदी, खोला, ताल, सिमसार, सार्वजनिक उपयोग, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्व र नेपाल सरकारबाट आवश्यकताअनुसार तोकिएका अन्य क्षेत्र छन् ।

नियमावलीले वर्गीकरणअनुसार कुन क्षेत्रको जग्गा कति क्षेत्रफलभन्दा कममा कित्ताकाट गर्न नपाउने भन्ने व्यवस्था पनि गरेको छ । नियमावलीमा भौगोलिक अवस्था, भूमिको क्षमता एवम् आवश्यकताका आधारमा जग्गाहरूको वर्गीकरण गरेर भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालयले प्रत्येक स्थानीय तहको “भूउपयोग क्षेत्र नक्सा” र त्यसको विवरण तयार पार्नुपर्ने व्यवस्था छ ।

त्यस्तो विवरण तयार पार्दा वर्गीकृत जग्गामा हुन सक्ने विभिन्न खालका जोखिमको विश्लेषणसहितको नक्साङ्कन गरिएको हुनुपर्छ ।

तयार भएको नक्सा सबै स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउनुका साथै भूमि व्यवस्था विभागमा पनि राख्नुपर्ने प्रावधान त्यसमा छ ।

तर, तयार भएको भू-उपयोग क्षेत्र नक्सालाई आफ्नो आवश्यकताअनुसार स्थानीय तहले स्थानीय भू-उपयोग परिषद् माफत अद्यावधिक गर्न पाउने व्यवस्था पनि त्यसमा गरिएको छ ।

नयाँ कुनै क्षेत्रका रूपमा भूमिको वर्गीकरण गर्नुपर्ने अवस्थामा भने स्थानीय भू-उपयोग परिषद्ले प्रदेशको परिषद् र प्रदेशले संघको परिषद्लाई सिफारिस गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

नियमावलीअनुसार स्थानीय तहहरूले भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सावमोजिम आफ्नो सीमा क्षेत्रका हरेक कित्ताको जग्गाधनी खेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जामा भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरण जनाउनु पर्ने छ ।

त्यसैअनुसार हरेक कित्ताको विवरण अद्यावधिक गर्नुपर्ने नियम बनाइएको छ । जग्गा वर्गीकरण गर्दा कृषि क्षेत्रका रूपमा छुट्ट्याइएको क्षेत्रलाई घडेरी बनाउन मिल्दैन स्थानीय तहका पदाधिकारी के भन्छन् ?

नुवाकोटको शिवपुरी गाउँपालिकाले जग्गा वर्गीकरण गरिसकेको छ। उक्त गाउँपालिकाका अध्यक्ष तथा राष्ट्रिय गाउँपालिका महासंघका सदस्य गोविन्दप्रसाद थपलिया वर्गीकरणका लागि “केही भन्फटहरू भए पनि वर्गीकरणले स्थानीय तहलाई सहज बनाउने” बताउँछन् ।

“केही भन्फट छन् अनि नापि विभागबाट म्यापिङ ल्याउन पनि समस्या हुने रहेछ । त्यस्तै साविकको गाउँ विकास समितिहरूसम्बन्धी केही अन्याय पनि देखिन्छ, तर वर्गीकरण गरेपछि अहिले सजिलो छ,” उनले भने ।

“कतिपय स्थानमा मानिसहरूले कृषि क्षेत्रलाई पनि घडेरी बनाएर बेचन पाइँदैन भनेर पनि दबाव दिने रहेछन्। तर हामीले ती सबैलाई व्यवस्थापन गरेर गर्न सक्यौं। मुख्यतः आफैँले चासो राख्ने हो ।” सिन्धुपाल्चोकको चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिकाले पनि जग्गा वर्गीकरण गरिसकेको छ ।

नगरपालिका संघ नेपालका उपाध्यक्षसमेत रहेका उक्त नगरपालिकाका प्रमुख कृष्णप्रसाद सापकोटा चाहिँ कतिपय स्थानीय तहले जग्गा वर्गीकरणको महत्व नबुझेको बताउँछन् ।

“यसको महत्व के हो र यसले कति समस्या पर्छ भन्ने नबुझे र भन्फट मानेर समयमा तदारुकताका साथ काम नगर्दा यो समस्या आएको हो । तर जति भन्फट भए पनि नगरी नहुने काम त गर्नु पर्छ,” उनले भने । यद्यपि हालसम्म जग्गा वर्गीकरण नगरेका स्थानीय तहका प्रमुखहरू भने विभिन्न समस्याहरू रहेको बताउँछन् ।

उनीहरूले प्राविधिक जनशक्ति अभाव र अन्य भन्फटहरूलाई देखाउने गर्छन् । हालसम्म जग्गा वर्गीकरण नगरेको खोटाङको हलेसी तुवाचुङ नगरपालिकाकी प्रमुख तथा नगरपालिका संघकी कोषाध्यक्ष विमला राई चाहिँ संघ सरकारको “अस्थिर नीति” मुख्य बाधक भएको बताउँछन् ।

नीतिगत समस्या छ । माथिल्लो तहबाट एउटा डण्डा चलाउने अनि आफैँले गरेको निर्णय फिर्ता लिने अनि फेरि यति स्थानीय तहले गरेनन् भनेर स्थानीय तहलाई कार्यसम्पादनमा कमजोर महसूस गराउने गर्नु भएन ।

शुरुकै निर्णयमा अडिग रहेर संघले अनिवार्य भनेको भए त पहिले नै काम भइसक्यो। पटकपटक पछि हटेपछि काममा निरन्तरता नभएको हो ।

प्राधिकरबाँकी ३६ पष्ठ

देशैभरि

गले अन्नवाली वीमालेख मार्फत गराउँदै आएको उप निर्देशक जवालीले बताइन् । उनले भनिन्, “धान बीमा देशैभरी भइरहेको छ । वर्षेधान र चैते धान दुवैलाई समेटेर वीमालेख तयार पारिएको छ । नीतिगत र कानुनी रूपमा धान बीमालाई अधि बढाउन कुनै समस्या छैन ।”

नियामक नेपाल बीमा प्राधिकरणले कृषि बीमा वापत किसानले पाउने ८० प्रतिशत अनुदान रकम कृषि तथा पशु सेवा विभागमार्फत बीमा कम्पनीहरूलाई भुक्तानी गराउने कार्यमा सहयोग गर्दै आएको छ । वीमा प्राधिकरणले कृषि बीमा पोलिसी जारी गर्ने बाहेक कृषि बीमा अन्तर्गत बाली बीमाभित्रको धान बीमामा आम किसानको पहुँच बृद्धिमा अभै थप योगदान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

गत वर्ष दसैँपछि किसानले धान काटेर भित्र्याउने तयारी गरेको बेला अचानक पानी परेको बेला धानवालीमा बढी क्षति भएको थियो । धेरै किसान कान काटेर भित्र्याउने तयारीमा थिए। काटेको धान कतिपय ठाउँमा बगेको थियो । सो मात्रामा बढी नै क्षति भएको थियो । तर दावीमा कम्पनीहरूले आनाकानी गरेको कारण कृषकहरू आर्जित भएका थिए ।

गत वर्ष अधिकांश किसानले धान बालीको बीमा नगरेको कारण ठूलो क्षति बेहोर्नु परेकाले बिमालाई प्रभावकारी रूपमा अधि बढाउनुपर्ने आवाज उठेको थियो ।

किसानले पशुपालन, नगदेवाली, तरकारीको बीमा गर्ने गरे पनि धानको बीमा गरेका छैनन् गत वर्ष क्षतिको ९० प्रतिशत भुक्तानी हुने भएकाले भरथेग हुन्थ्यो। सरकारले धान लगायत खाद्यवालीमा बीमाको कार्यक्रम ल्याए पनि प्रभावकारी भएको छैन। किसानले पनि धान लगायत खाद्यवालीको बीमा गर्न चासो लिएको पाइँदैन ।

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले अर्थ मन्त्रालयसँग थप बजेट माग गर्ने विषयमा पनि छलफल चलाएको जनाएको छ । मन्त्रालयले सातै प्रदेशका प्रदेश मन्त्रालयसँग पनि छलफल गरेर ठोस योजना बनाउने जनाएको छ ।

सरकारले आगामी आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा कृषि तथा पशुपन्छी बीमा कार्यक्रमका लागि २ अर्ब ३ करोड रुपैयाँ विनियोजन गरेको छ ।

बाढी र पहिरोबाट सचेत होऔं

बाढी र पहिरो आउनुअघि :

- ◆स्थानीय रेडियो वा अन्य माध्यमबाट मौसमको जानकारी लिऔं,
- ◆खोला, नदि तथा जोखिमपूर्ण ठाउँबाट सुरक्षित स्थानमा जाऔं,
- ◆घरको नजिक पहिरो खस्न सक्ने ठाउँ भए सावधानी अपनाऔं,
- ◆आपतकालीन भोला (प्राथमिक उपचार सामग्री, टर्चलाइट, खानेकुरा, लुगाफाटालगायत) तयार राखौं ।
- ◆जोखिममा परेका बालबालिका, वृद्धवृद्धा, तथा अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरुलाई प्राथमिकता दिऔं ।

बाढी पहिरो आएमा :

- ◆अनावश्यक हिड्डुल नगरौं,
- ◆सुरक्षित स्थान तर्फ जाऔं
- ◆विजुलीका लाइन तथा पोलहरुबाट टाढा रहौं,
- ◆खोलानाला सुरक्षित तवरले पार गरौं,
- ◆अफवाह नफैलाऔं, सत्य सूचना मात्र आदा-प्रदान गरौं,
- ◆घाइते वा फसेका व्यक्तिहरुको उद्धारमा सहयोग गरौं ।



नेपाल सरकार
विज्ञापन बोर्ड